

בְּעֹרֶת יְהוָה
EPEYNATE

לְתַשֵּׁב
five
h. e.

DISSERTATIO INAUGURALIS
de
**SCRUTINIO
SCRIPTURARUM SAC.**

LEGITIMO,

Job. V. 39. & Jes. XXXIV. 16.

Commendato,

Quam

PRÆSIDE

• *VIRO MAGNIF. MAXIME REVERENDO ATQ; EXCELLENTISSIMO*

DN. JOHAN. FECHTIO,

SS. Theol. Doct. ac P. P., Consiliario Consistoriali Mecklenburg.,

Districtus Rostoch. Superintendente, ac Fac. Th. p. t. Decano,

Suo in Christo Patre æternum colendo,

Anno. 1704. d. 10. April. boris consuetis ante - & pomeridianis

In Auditorio Maximo

23 Pro impetrandis ritè honoribus ac Privilegiis Doctoralibus

Publicæ ventilationi exhibet

HENRICUS ASCAN. Engelske/

Rostoch. Mecklenburg. Phil. M. & SS. Theol. P. P Extr.

Rostochi, Typis Joh. Wepplingii, Sereniss. Princ. & Acad. Typogr.

(1)

IN.D.T.U.A.

Vantoperè isti mortalium, qvi sibi privilegium
judicandi adepti videntur ac cacumen pruden-
tiæ consendisse, id qvod omnis prudentiæ
tam apèx qvàm fons dici meretur, hoc est, *Scri-
pturam Sacram*, contemnunt, & non secus ac
Gallus Æsopicus unionem hunc pretiosissimum
cum vili qvovis grano permutent, clare appa-
ret ex horrendo *Angeli Politiani*, Canonici Flo-
rentini suo tempore famigeratissimi, effato:
qvando ille, se *Biblia* semel legi, dixit, *Et tem-
pus nunquam pejus collocaſſe;* item: *Pindari odae*
magis sibi quàm Davidis Psalmos placere, qva de
re videri p̄test *Lud. Vibes Lib. 2. de Verit. fidei Christi. ap. B. D. Reinh. Ba-
rium in Comment. Exegetico - practico Posthumo in Psal. Davidis p. 31. A.*
O indignum homine, qvi Christianam profiteretur religionem, facinus! de
qve merito illud, qvod in **הַפְנִינִי מִבְחָר** asseritur, & ex eo in *Floril.*
Hebr. relatum est à *J. Buxt. fil.*, dici debet: **כִּאֵשׁ יְחֹשֹׁב אֶדֶם שְׁגַנְיָע** (*homo*) **הָוֹא סְכִל** *cumputat* (*homo*) *se ad finem ejus* (*scilicet*
sapientia) *persenisse*, *stultus* *est!* Christianum enim velle audire. & totius
Christianismi fundamentum penitus contemnere, qvid aliud est, qvàm
aqvam haurire velle, & fontes omnes contegere atqve negligere; qvalia
facientem insanum qvis potius proclamaret, qvàm in admirationem ejus
gratia raperetur. Verum enim vero obdurati ita sunt impii mundi hujus
ali, ut detestabilem maxime, verissimam tamen eorum delineationem repe-
tiamus in *Epistola Iudæ catholica v.4.* seqventibus verbis: *Subrepserunt qui-
dam homines -- impij, qui D̄l nostri gratiam transferunt ad lasciviam & solum
illum herum Deum ac Dominum nostrum Jesum Christum negant.* Item v. 10, 11,
12. *Isti, quæcunq; non noberunt, vituperant: quæcunq; verò naturaliter ut animan-
tia rationis experti sciunt, in istis sc̄e corrupti sunt. Væ ipsis!* Nam si iam Cain &
ingressi sunt, & deceptione mercedis, qua deceptus fuit Balaam, effusi sunt, &
contradictione Cora perierunt. Hi sunt in Agapis vestris maculae, dum bobiscum
conspicantur, securè se iplos pascentes, nubes aqua carentes, bencis circumactæ,
arboreæ emarcidae, infrugiteræ, bis emortua, eradicatae; undæ maris efferatae,
despumantes sua ipsorum deaæ cora, stellæ erraticæ, quibus caligo tenebrarum
in æternum serbata est. Qvis miraretur, ejusmodi hominum monstra, qvæ
nobis à Iuda graphicè depinguntur, ac vitari sedulò ab eodem jubentur,
qvæq; cum terrenis adeò delectentur tenebris, a svavissima cœli luce non
possunt non qvam maximè absesse, rationem suam, juxta Pavli monitum
e. Cor. X. 5. capibare nolle, ut potius, qvæ rationis decempeda metiri
nequeunt, aspernentur ac risu excipiant? Confusa de re Celeb, nostri Dn. D

▲

Gra

GRUENENBERGII Dissert. de Atheorum religione prudentum & maximè Rev.
 Dn. L. Kettneri Exerc. de Religione prudentum. Qvod autem ad Politianum
 ante memoratum spectat, ne forte illum ideo excusandum putas, qvod s.
 Bibliorum codicem non aliter legerit, quam in versione latinâ adeò cor-
 rupta, ut non solum gravia ejus corruptionis exempla apud *Vulgarum*
legere liceat in Offic. Bibl. §. 383. f., sed & in illa corrigenda duo ex Paparum
 ordine fallibilitatem suam toti orbi pudendo more ostenderint, demon-
 strante eleganter Jamesio in *bello papali*: observandum erit, qvod fastuos
 sus ille temporis amator partim non ita generatim de scriptura loqui debu-
 isset, cum juxta solam versionem latinam non sit judicandum de Scripturæ
 S. in fontibus spectatæ auctoritate, quamquam ipsa quoque memorata ver-
 si Latina varia loca satis bene exprimat, frustra ab ea recedentibus aliis
 interpretibus, sicut ostendit Joh. Boissius Disq. in *Evang.* & Acta citatus
 à B. Pfeiff. Crit. S. C. XII. §. 4; ut proinde Politianus suam potius infelicit-
 atem, quod dulcem ex ipsis fontibus sacris aquam vel non posset vel non
 vellet haurire, deplorare debuisse, quam profanos cibos isti præferre cœ-
 lesti. Ast communis erat temporibus tenebrarum Papalium ante Lutherum
 Bibliorum Sacrorum vel contemtus, quo spectant modo dicta, vel neglectus,
 teste historia. Verba Alberti Episcopi Moguntini, aliaq; huc pertinentia Münckeris
 Cardinalis Petri Bembis, Pfugij, Leonis X. & P. Sotæ effata adducit Bakius ibi-
 dem, & Misander Bibl. Ergoßligr. Ao. 1694. p. 1522. 1524. Qvod autem
 non apertis solum ejusmodi verbis, sed variis etiam iniqvis sententiis au-
 toritatem S. literarum labefactare querant mortales, ostendi D. J. in Diff.
 de Sententijs in Sacram Scripturam injurijs. Vel in tractandâ ea minus tutu,
 quæ varias sententiarum illarum classes qvodammodo adumbravit. Qvare
 etiam ea de re ex professo iterum hac vice agere animus non est; verum
 potius, cum sub finem ingressus Dissert. cit. data occasione legitimum S.
 literarum Scrutinum B. L. pro qualicunque virium modulo exhibere pro-
 miserim, materiam illam in præsentiarum, D. I., ad manus sumere con-
 stui; motus tūm Pontificiorum etiam recentissimorum injuria, ex quibus
 præstantissimi deposita larva, quæ ad tempus ostensa est à variis, ac si
 interdictum illud Scrutiny Biblici hodiè cessaret, Scripturam S. laicis eri-
 pere conati sunt, ad quorum ordinem pertinet famigeratissimus Rich. Simon
 in Observat. Historiae Criticae Novi Test. additis, 4. ultimis Capitibus, ubi lectio-
 nis biblicæ prohibitio tanquam remedium proponitur ad conscientias
 ob calicis privationem anxias tranquillandas, quem breviter & solide per-
 stringit celeberrimus Lipsiensis Theologus D. D. Ittigius, Hospes quondam
 meus ac Præceptor, Fautor verò perpetuus maximè colendus, in Orat.
 sub auspicio Professoris, quam hodienum tenet, Theologicæ habita; tūm
 rei ipsius dignitate, quæ adductos videmus & nunc & olim DEI amatores, ut
 quam diligentissime lectioni ac scrutinio Bibliorum invigilarent, qualia
 exempla

exempla collegit Misander l. c. p. 1539. Unicum tantum ex vetustioribus obseculi infelicitatem & personæ splendorem maximè estimandum afferre placet, Alphonſi ſcilicet Sapientis, qui juxta C. Matthiae Theat. Hist. p. 963. in Hispaniæ Regno Patri ſuccesfit Ao. 1252, & Biblia Sacra non ſolum quoad Textum, ſed & cum Commentariis tunc extantibus 14. vicibus perlegiſſe traditur, teste Panormitanus L. 2 apud eundem Matthiae p. 964. Respectu noſtri temporis addi meretur memoria Serenissimi quondam, nunc Beatissimi Ducis Mecklenb. GUSTAVI ADOLPHI, cujus in S. literas ſtudium ſatis exinde appetet, quod ſubtiliſſimarum in S. S. Theologia materiarum non cognitionem modo habuerit, ſed & de ijs cum doctiſſimis Theologis, quorum maxime delectabatur conſortio, tam coram, quam per Epistolias conſerre gavisus fit, prout vel ex Epifolis ad Magnif. Dn; Praefidem Patrem meum in Christo maxime venerandum D. FECHTIUM exaratis, & ab illo preioſi instar ſimelii affervatis, luculenter patet; cujus Beatissimi Principis erga Theologos reliquumq; Eruditorum ordinem non ſatis laudandus favor viget adhuc in digniſimo ejus ſucessore Serenissimo Duce FRIDERICO VVILHELMO, quem Deus T.O M. omni benedictione coronare ac cum Serenissima Duciſſa Conju- ge ac Familia per plurimos annos clementiſſime conſervare velit. Quid ad ipſum thema propositum ſpectat, conſtitueram qvidem mecum, legiūm illud S. literarum ſcrutinum conſiderare 1. generaliter ac in theſi; 2. ſpecia- liter ac in hypotheti, qvomodo ſcilicet iſtud in ecclesia Lutherana h. e. or- thodoxa obſervatum fit à primis ejus initijs ac hodienum adhuc obſervetur ſed ne nimis excrescat Diſſertatio, primum faltem nunc praefare potero; idq; faciam per deductionem qvandam luculentis Saluatoris noſtri effati Job. V. 39. ac Jeſaiāti, qvod illi parallelum eſt, dicti Cap. XXXIV. 16, qvibus ſcrutinum S. Scripturæ qvām efficacißime præcipitur. Ne igitur in Dictorum illorum tractatione ἀπεριόδως progrediar, rejeſtis vel ſepoſitis aliis, de qvibus vid. B. Pfeifferus Thes. Herm. Cap. XV, traſtandi modis, cum celeb. hoc Theologo concedam: Textui optimè ſatisfieri, & omnia ab aliis non nullis late proposita commode pertraſtari poſſe, ſi præmittatur textus diſpoſitio; ſeqvatur deinde Traſtatio Exegetica, exhibens ſenſum literalem; Problematica, qvæſtionibus adhibitus reſolvens dubia circa textum mota; Porismatica, tradens uſus ex textu fluentes, & ſi opus fit, Sectio extraor- dinaria, curiosa qvædam addens occurrentia. Interim hac ratione illa ex- hibebō, ut tres faciam Sectiones: primam, qvæ ipsa dicta eorumq; connexio- nem & diſpoſitionem, adjunctis qvibusdam eō ſpectantibus qvæſtionibus; ſecundam, qvæ exegesiſ ac qvæſtiones circa materiam ipsam occurrentes per certa capita juxta ordinem diſpoſitionis; ac tertiam, qvæ poriſma- ta qvædam exinde provenientia trādat. Deus me ſpiritu ſuo ſ, in omnem veritatem ducat! Amen.

SECTIO

SECTIO I. Dicta eorumq; connexionem & dispositionem exhibens.

§. 1. Ut ipsa dicta corda nostra animosq; eo firmius occupent, optimum erit, eadem tam in originali sua lingva, qvam versionibus qvibusdam exhibere.

Dictum Jobanneum C. V, 39.

Ἐξεριᾶν τὰς γέναφάς.

Syriace: קָרְבָּלָא בָּשָׁרֶה

scrutamini Scripturas, juxta Vulgatam, qvam hic communiter seqvuntur, et si Jo. Lightfoot in Horis Hebraicis reddere malit: Vos inquiritis in Scripturas.

B. Lutherus: Suchet in der Schrift.

Nonnus in Parapbrai: γραπτὰ θεορήτων μαστίουν θεοφανα βι-

βλωτ. Qvæ verba ita vertit

Hedeneccius Med. D.: scripta sunt, substitutis eorum loco diviniloquorum inquirite, seqventibus: ἀριθμούσαγηλον.

Dictum Jesianum c. XXXV, 16.

רְאֵשׁוֹ מַעַל סִפְרֵי יְהוָה

qvod *Chaldaeus* vertit:

תְּבֻעֵי מַעַל סִפְרֵא רְאֵי

Vulgatus: Requirite diligenter in libro Domini.

Junius: Qværite ex libro Je-hovæ.

Tigurina: Sciscitamini ex libro Domini.

B. Lutherus: Suchet in dem Buch des Herrn.

LXX. Verba illa plane omise-

oracula librorum.

§. 2. Ad connexionem dicti nostri Johannei qvod spestat, ex ipso capit is Vti, ad qvod dictum istud pertinet, initio clare patet, *in festo Iudeorum* scil. *Pascatae*, (ut deinceps, DEO, juvante, probabilis) sermonem illum, cuius partem qvandam verba considerationi nostræ exposita constituunt, a Salvatore nostro ad Judæos habitum esse, cum nimirum nefarii illi judæi ob ingens miraculum, sanatione hominis gravi morbo jam 38. annos affecti, prope lacum Bethesda die Sabbathi peractum, & non men Filii DEI ipsi Christo tributum, Salvatorem acerbè persequerentur & occidere qværerent. Hæc enī molimina perspiciens Jesus de vera

vera divinitate sua, æqvalitate cu Patre, nēc non infinitā poten-
tia sibi competente ad obstinatos illos mortales uberius verba fa-
cit, eorumqve, qvæ profert, probationem ut ex aliis argumentis,
ita qvoqve ex Scripturæ S. infallibili testimonio desumit, addito
illo maxime emphatico præcepto: ἐγεννᾶτο Ἰας ἡγαφᾶς. Ita
autem sese habent omnia in toto hoc capite Vto contenta, ut
nihil [excepto v. i. de qvo §. seq.] ex reliquis Evangelistis har-
monice interserere necesse sit, sicut in plurimis aliis locis necessa-
rium est, actuqve præstatur à variis, qvos habemus, *Harmonia-*
rūm Evangelicarūm Scriptoribus, qvorum plurimi qvidem existi-
mant, ab ipsis Evangelistis ordinem temporis in historia sua con-
scribenda non adeo accurate observatum fuisse, sed hinc inde mul-
ta, qvæ ante vel post contigerint, inserta inveniri, qvalis ordinis
ratio in tota antiquitate inde à Tatiano Justini discipulo usque ad
Gersonem servata fuit, juxta Harm. Chemn. Lysero - Gerb. cap. 45.
p. 347; alii vero rectius cum *Andrea Osiandro, Carolo Molinaeo, Magno*
Dn. D. Calovio ac Dn. Sandhagenio hac in re celeb. (qui conferri
potest in Præf. der furzen Einleitung zu den Geschichten unsers Herrn
Iesu Christi) singulos Evangelistas ordinem hunc, quem sæpenume-
ro qvoq; explicite per particulas, temporis circumstantiam indican-
tes innuunt, ordinariè accuratè tenuisse defendunt.

§ 3. Licet autem totum hoc Utum in Johanne Caput
adeo facile connectatur, non tamen pari facilitate integræ hujus re-
lationis c. §. contentæ ordo apparet, ita ut Job. Lightfoot in Harm.
Evang. p. 529. dicere non vereatur: qvod *nusquam in toto Evan-*
geliō difficilior sit bistoriæ connexio. Præsupposito enim, qvod S. Joha-
nes multa sibi tractanda sumat, qvæ ab aliis Evangelistis sunt o-
missa, recte observante Calvino ad Job. Cap. XIII, qvorsum perti-
net numerus *annorum ministerii Christi*, per Paschata ab ipso po-
sita determinatus, ita ut *primum* Pascha indicetur cap. II. 13, *secun-*
dum implicite in præsenti capite, *tertium* cap. VI. 4, *quartum* Cap.
XII. 1. XIII. 1; qvo ipso refutantur illi ex veteribus, qui à baptismo
Christi ad passionem annum tantum unum effluxisse existimant,
ut ab Irenæo rectè observatum est: qvænam ex reliquis Evange-
listis immediate huic Paschati præmittenda sint, dubios reddit Har-
monia-

moniarum Scriptores. B. Sandhagen paulo ante memoratus collat caput hoc post ea, qvæ contigerunt *Marc.* II. 23. usqve 28, collato *Luc.* VI. 1. usqve 5, ubi Christus discipulos suos, spicas sabbato & qvidem δευτερησπεώτω ebellentes, adversus Pharisæos detenit, præcedente in eodem *Marci* capite vocatione discipuli v. 13. usqve 17, nec non *Luc.* V. 27. usqve 32, atqve responsione Christi ad qvæstionem : qvare Johannis ac Pharisæorum discipuli adeò sæpe jejunent, non autem discipuli Christi *Marc.* II. 18. usqve 22, *Luc.* V. 33. usqve finem. Assumit itaq; Vir modo laudatus hypothesis illam, qvod sabbatum δευτερησπεώτω denotet *sabbatum*, aliquod hebdomadate *Paschatis Festum antecedens*, & claris verbis dicit: Am andern vornehmen Sabbath für Ostern, secutus B. Seb. Schmidium in Diss. de *Sabbatbo Divteroproto* §. 27, conf. etiam J. Lundii *Alte Jüdische Heiligthümer* ed. in fol. p. 1018, qva in re consentiunt qvoad generalia C. onst. l' Empereur, Job. Cloppenburg. Lud. Cappellus, & Sam. Petius, licet qvoad specialia haud parvam foveant differentiam, qvam insinuat B. Frischm. in *Diss.* de eadem voce cap. I. §. 16, s. ubi hos simul IV. refutat. Fundamentum autem, cui B. Sandhagen cum B. Schmidio innititur, est: qvòd Judæi, cum annum sacrum inciperent à mense *Nisan vel Abib* Exod. XII, ante Pascha, ejusdem scil. mensis XV. die celebrandum, duotatum habuerint Sabbata, unde ea dicta sint duo *prima Sabbata*, in contradißitione reliqorum, quæ omnia seqvebantur festum *Paschatis*: inter se autem commodius distingvi non potuerint, quām ut prius diceretur πέμπτην primorum primum seu prius, posterius δευτερησπεώτον primorum secundum seu posterius, seu alterum primum, qvæ sunt verba ipsius B. Schmidij in allegata Dissertatione, qvæ est gva in *Diss. Theol. Philol. fasciculo*, in qua B. Henrici Mülleri *Theol. Rostochiensis* sententiam mox proponendam, ab hoc in *Diss. De baptismo pro mortuis* & *Sabbato δευτερησπεώτω* 1665. edita expositam, refutare conatur, ita tamen, ut viro illi dissentiendi libertas relinquatur, prout ipse ait §. 1. Ast B. Frischmutb l. c. fundamentum illud sententiæ Schimidianæ planè in dubium vocat, afferrando *Diss.* suæ jam citatæ c. I. §. 18: dicendum esse, quemadmodum tunc (cum Christus in terris agebat) menses non amplius numerabantur à mense

à mense Nisan, sed certis suis nominibus e Chaldea allatis insignie-
 bantur, ut etiam ex libro Maccabæorum constat, *Maccab.* VII, 43, §
 compuius annorum non ab egressu ex Ægypto sed imperio Alexandri
 instituebatur: ita planè nullum sabbatum ab illo sacro, quem vocant,
 anno fuisse denominatum, quam aslertionem autoritate verborum
 R. Pechai confirmat, ex quibus appareat, quod in memoriam li-
 berationis ex captivitate Babyl. illud factum sit, cum primus nu-
 merus annorum institutus esset in memoriam egressus ex Ægypto.
 Quo ipso probationes à B. Schmidio §. 28. adhibitæ non amplius
 stringunt. B. Fris. b. m. b. igitur optimum censet cap. 2. § 1. & 6. cum
 Josepho Scaligero, Müller multisq; aliis Scaligerū secutis doctiss. Viris
 per Sabbathum δευτερόπεντον intelligere Sabbathum hebdomadale
 proximum vel primum à secundo Paschatis die sive δύο τῆς δευ-
 τέρης πενταβολής. Secundus enim Paschatis dies valde memorabilis
 est, quia illo Omer vel manipulus spicarum DEO offerebatur, &
 ab illo numerari incipiebantur 50. dies ad Pentecosten, vid. *Lev.* XXIII,
 9. -- 18. *Deut.* XVI, 9. Ceterum ut recte annotat Grotius ad *Luc.*
 VI, 1, traxit quidem multos in assensum magni viri (Scaligeri) au-
 toritas; ast non desunt, quæ aliud persuadere queant. Quidam enim,
 nisi necessariæ rationes aliæ contrarium doceant, ad ipsam vocis
 naturam respiciendum est, facile appareat, δευτερόπεντον latinè
 significare alterum primum vel primarium, sicut per Deuteronomion
 indicatur lex à DEO iterato repetita, non interioris dignitatis ac
 primum lata. Conf. B. Chemnitius Harm. cap. 45. p. 349. Indicatur
 itaque voce ista vel ultimus festi dies, quæ sententia est receptissi-
 ma monente B. Chemnit. l. c., velsi id non placet; quia Sabbathi no-
 men etiam absolute diei nostro tribuitur in eodem contextu v. 5,
 quod ita positum sine terminis alienantibus Sabbathum hebdoma-
 dale indicat, & per vocem δευτερόπεντον in nostro versu certam
 tantum determinationem accipit, cum ultimus festi dies Sabba-
 tum potius ἔξατον vocandus videatur, qui, æque ut primus
 dies majorem accipiebat dignitatem, si Sabbathum hebdomadale
 in illum incideret, vid. *Job.* VII, 37: ipsum potius Sabbathum
 hebdomadale intelligendum est, quod tunc, quando primus &
 ultimus sive septimus festi Paschatos dies alio quam Sabbathi heb-
 domadalis

dominalis die celebrabantur, intermedio quodam inter primum & septimum die adveniebat; atque sic ordinarium illud sabbatum dignitate primum, quia ordine cum secundum erat, post primum scilicet ante ultimum diem festi, vocabatur deuteroπερσιον, ut recte legimus in Harmon. Chemn. l. c. Quare ut tandem ad scopum perveniamus, cum omnes variantes de *Sabbato deuteroπερσιον* sententias h. l. longo ordine addere instituti ratio non permittat, quas apud Müllerum, Frischemurib. *Chemnitium* & alios tūn ab iis tūn à *Lundio* locis ante nominatis citatos videre licet; juxta sententiam ultimo adductam, quod scilicet per *Sabbatum deuteroπερσιον* ipsum *Sabbatum hebdomadale* inter medios Paschatis dies tunc temporis occurrentis indicetur, statuendum est: historiam de confricatis à discipulis Christi spicis ponendam esse post primum capitū V. verbum, cum Christus icilicet Festi ergo Hierosolymam advenisset, & postquam extra urbem pernoctaverat, (sicut vix quidem reperietur exemplum, quod ibi noctem quandam transegerit, conf. Joh. XVIII 1. 2. Luc. XXI, 37.) ad publicè celebrandum incidens sabbatum ordinarium in urbem reverteretur. Qvoad reliqua hoc loco cum B. Sandhagenio consentio.

§. 4. Verum sicut hæc latius deducere opus non est, ita nunc ipsa dispositio est adjungenda. Prænoto a. in genere, capite quinto Jobannis contineri ad festi Paschatis secundi, quæ referri possunt ad tria capita, quorum primum est miraculum à Christo peractum v. 1. usq; 9, *IIdum* contentio de sabbato, quæ inchoatur cum homine sanato v. 10.—15, continuatur erga Jesum v. 16. qui se defendit v. 17. *IIIdum* concio de vera Deitate ac officio Christi, ita ut recenseatur (a) occasio, sc. aucta ex detensione Christi Judæorum indignatio & persecutio, v. 18 (B) secuta Christi *informatio* apologetica v. 19. -- 30. (γ) eorum, quæ prolata erant, firma *probatio*, productis irrefragabilibus certisque *testimoniis*, à Patre cœlesti profectis v. 31. 32, quorum ordine commemorat quinque (1.) *Jobannis* Baptistæ v. 33. 34, 35. (2.) *operum* ab ipso perpetratorum v. 36. (3.) *vocis* de cœlo v. 37. (4.) *Verbi Divini* in Scriptura exhibiti v. 38. 39, & (5.) *Mosis* speciatim v. 45. 46. 47. Ipsum igitur dictum nostrum pertinet ad argumenta probantia

Divini

Divinitatem & officium Christi, & qvidem, qvod ad integrum vera
sum 39. spectat, reperimus ibi tam (N) adhortationem ad scrutandam
Scripturam, qvam (D) adhortationis rationem, eamque duplicem:
primam, qvia juxta ipsorum Judeorum sententiam Scripturæ S.
viam ostendant ad vitam eternam; secundam, qvia testentur de
Christo; qvorum accedit tertia in versu seqvente 40, qvia Judæi
nolint venire ad Christum, ut vitam habeant, unde sc. necesse sit
eorum pertinaciam per Scripturas refellere, ut rectè statuit B. S.
Schmid. Coll. Bibl. post loco i. §. 17. Cæterum rationes illas inci-
denter qvidem perlustrabo Sect. 2; verùm ad harmoniam Veteris &
Novi Testamenti juxta dicta ab initio allegata ostendendam primum
saltem membrum, nempe adhortationem Christi ad scrutandum
Scripturam S. ex professo tractabo, ubi reperitur (I.) Subje-
ctum, qvod adhortatus est Christus (II.) Obiectum scrutandum
(III.) Atus, & (IV.) modus, de qvibus omnibus in Sectione se-
cunda agendum erit.

§. 5. *Didum Jesianum* seqventi gaudet connex. & dispositione.
Postquam v. i. tanquam in *Exordio* præceptum omnibus gentibus,
ut audirent, secutaq; eslet propositio de ira DEI, vindictam adversus
gentes, populi DEI inimicos, exercitura, tam generatim v. 2, qvam
speciatim erga Edom v. 5, adjuncta utrobiq; amplificatione vindictā
illam graphicè pariter ac majestaticè repræsentante usq; v. 15, *conclusio*
demum duræ illi Prophetiæ annexitur hoc versu 16. & 17, in-
fallibilem prædictionis memoratæ certitudinem ob oculos sistens;
unde commendatur inspectio atq; scrutinium libri *Iebovæ*: Ilsa autem
specialis verborum Jesaiæ ante citatorum dispositio eadem esse de-
bet, ac illa, qvam ante circa Johanneum dictum attuli, qvare & qua-
tuor istæ partes hic qvoq; ob oculos sunt sistendæ. Ad meliorem in-
terim occurrentium qvorundam dubiorum resolutionem qvæstio-
nes nonnullas adjungam unacum earum resolutione. *Sit itaq;*

Qvæstio 1. Qvodnam illud festum sit tempus, in quo ad-
hortatio Joh. V, 39, contenta, à Christo fuit prolata? Resp.
Jam ante dictum est, intelligi *Festum Paschale*; secundi nempe ab
inchoato Christi Ministerio anni. Interim hoc ipsum non
adeò clarè à S. Johanne proponitur, ut non Interpretes qvidam
etiam ex optimis aliām hic foyerint opinionem. Sic non
modo

modo Calvinus circa locum cit. seqventia profert: *quoniam non exprimit diserte Evangelista, quisnam dies hic fuerit, probabiliter tamen conjectura est, Pentecosten notari; secutus in ea opinione ex Veteribus Chrysostomum & Cyrillum apud Bezan, citatos a Matthaeo Polo ad h. l., & Epiphanius, quem prioribus addit B. Chemnitzius in Harm Proleg. Cap. III. p. 10: sed etiam ex nostris B. Egid. Huxnius in Comment. ad b. l. judico, inquit, aliud (præter Pascha) solenne Iudeorum festum, nempe vel Pentecosten vel Tabernaculorum intelligi. Ratio inter alias, quas afferunt, haec est: quod verosimile non sit, Evangelistam, qui capite II. & cap. VI. mentionem injicit Paschatis, hoc quoque capite de Paschate quodam agere, quia ratione ille quatuor capitibus biennii periodum complectetur. Verum, ut haec ratio valde invalida est, quia nobis non convenit Spiritui S. prescribere, quot capitibus ea complecti debuerit, quæ de gestis Christi revelare nobis voluit; ita tentatiæ suæ non possunt firmiter inniti istius patroni, quam & Calvinus conjecturæ tantum nomine appellat, addens: *de ea non contendo*. Quod enim Pascha hoc loco intelligatur, patet ex Joh. VI. 4, ubi videatur quasi explicatio extare hujus loci, dicente B. Chemnicio ad b. l., quia ibi legitur, ἦν ὁ ἐγγὺς Πάσχα ἡ ἑορτὴ τῶν Ἰσδαίων, atque sic Pascha speciali ratione Festum Iudeorum appellatur, utpote quod præcipuum fuit inter festa Iudeorum, propter memoriam liberationis Egyptiacæ & significationem liberationis spiritualis, per Messiam, Christianorum Pascha. Cor. V, 7, præstandæ. In præsenti itaq; nostro Textu Job. V, 1, ἡ ορτὴ τῶν Ἰσδαίων per Antonomasiam denotat ipsum Pascha, eadem ratione, ut per Apostolum solemus Paulum intelligere. Neque desunt clara talis acceptionis exempla apud Evangelistas, e. g. quando Judæi Matth. XXVI, 1. consultantes nolunt Christum occidi εἰς τὴν ἑορτὴν, Pascha, Festum intelligendo juxta versum 2, quod tamen postea factum occasione produnctionis Iuda, ut pateret, Jesum esse verum nostrum Pascha. Cor. V, 7. Imò ne articulus voci ἑορτὴ appositus differentiationem à loco nostro Johanneo indicare videatur, audiamus Lucam Cap. xxiii, 17, ubi innuit, consuetudinem fuisse, ut dimitteretur quidam ex captivis κατὰ ἑορτὴν. Etsi enim Pascha indicetur juxta*

Cap. XXII.

cap. xxii, ii, articulus tamen nullus est appositus. Deinde haud male
 pronunciat Lightfoot. in Horā Hebr. ad b. l. Job., non addi speciale
 Pascha nomen ab Evangelista Joh V, 1, qvia verba Christi satis
 elucidationis esse possent de re ista, Cap. IV, 35. præcedentia, pariq;
 modo differit Chemnitius in proleg. cit. p. 12. Christus enim in
 oratione ad discipulos propè Samariam Joh. IV. habita, seqventi-
 bus verbis indicat messem adhuc quatuor menses abesse :
 οὐ πέρι μηνὸς ὅσι, καὶ οὐ γεράσμος ἐπχεί). Si igitur post præter-
 lapsum Pascha primum, juxta Job. II, 13, IV. adhuc menses erant
 usq; ad messem, seqvitur, qvod in nostro Cap. V. per festum non
 possit indicari Pentecoste, statim post Pascha primi anni memora-
 tum secuta, cùm inter hæc duo Festa so. tantum dierum s. 7. heb-
 domadum spatum intercessit, non a. 4. mensium. Porrò neq;
 etiam tabernaculorum, qvod Hunnius nominat, festum primi anni
 intelliġi potest, qvia, si messis post Pascha in Aprili vel Majo
 inchoata fuit, ut 4. menses obtineantur, statui debet: mense De-
 cembri vel Januario verba hæc à Christo esse prolata, cùm taber-
 naculorum festum jam præterito mense Septembri celebratum
 esset, sicut & Encæniorum festum, ne fortè illud afferas, præcesser-
 rat mense Novembri. A Decembri autem usq; ad sequens Pascha
 nullum tale incidit festum, qvod Deus instituit per Mosen Hie-
 rosolymis celebrandum. Primus, qui illud Pascha in narratione
 Jobannis eruditè certò & liquido monstravit, est Andreas Osiander,
 cùm Ireneus vestigia quædam ostenderit, juxta effatum B. Chemni-
 ti in Harmonia Proleg. Cap. 3. p. 11; qvod nisi monstratum esset,
 tria saltem haberemus Paschata, ac periret elegans illa ex Daniele
 à B. Luthero & aliis prolata annorum ministerii Christi ratio. Nam
 Propheta, postquam indicasset cap. IX, 27; *Messiam confirmatu-*
rum esse fædus (ab inchoato ministerio) *per septimanam*, pergit
in mediata septimanæ (quæ, si intelligas annos per dies, conficit
 tres annos & aliquot menses) *finem imponet sacrificio*, sc. abroga-
 tione per mortem suam reali, quâ praestita umbræ Leviticæ cessa-
 bant. Jam autem harmonia Danielis & Jobannis observatione
 ista clarè ob oculos ponitur, Christi ministerio in terris tres
 integros, & partem quandam quarti anni tribuendo, Conf. de

LXX. *bebdomadibus Danielis Calovius Bibl. Illus.* eumq; secutus
B. Pfeifferus in *Dub. vex.* ad h. l. Qvod autem ad observationem
Osiandri, *Cbennitio* plurimisqve post eum probatam, spectat,
ea à *Dan.* *Heinsio* in *Aristarcho sacro* in tantum qvidem recipi-
tur, ut Joh. V, 1. per vocem festi Pascha intelligi concedat; ve-
rū modus probandi ex Joh. IV, 25. planè ab eo rejicitur, statuen-
do: id qvod l. c. refertur, *quindecim vel circiter ante Pascha diebus*
contigisse, ob *Christi defatigationem & sicut ibidem memoratam;*
& *τελέας ερον θερισμός* dici tempus, in quo duò festa, *Pascha &*
Pentecoste, concurrerent, quorum priore messis initium sumebat,
posteriore finem. Verùm *B. Glassius in Grammat.* S. p. 445.
tententiam illam Heinsii non tantum recenset, sed etiam rectè
refutat; qvia sanè nemo mirabitur, post itineris, imprimis pe-
destris, molestiam, tām defatigationem qvām sicut seqvi posse,
in regionibus imprimis calidioribus, & iste, qvem Heinsius af-
fert, vocis *τελέας ερον* apud Judæos tūm temporis usus ex Auctori-
bus probari nequit, cùm è contrario ipse textus distantiam mes-
sis haud ita parvam suadeat, dicendo: *nonne vos dicitis, adhuc*
επί (qvod certe in plurimis exemplaribus adest) *quadrimestre*
tempus supereft, & messis erit; sicut & in sequentibus oppositio
videtur fieri inter messem illam *naturalem*, qvæ adhuc procul
absit, & *spiritualē*, qvæ sit maximè propinquæ, qvando hæcce
legimus: *Specitate regiones, iam aliae sunt ad messem.* De messe
enīm spirituali sermonem esse in his verbis, clare indicat sequens
v. 36: *Qui metit, inquietus, mercedem accipit, & congregat fructum*
in vitam æternam. Et hisce suppositis firma stat Paschatis ex ad-
ducto capite IVto. probatio.

Quæstio 2. Qvare LXXviralis versio tantopere à textu
hebræo recesserit, ut omissis ipsius verbis, aliena qvædam in-
seruerit? R. Non eqvidem ignoro, qvòd versio memorata
in tanto apud Veteres qvosdam, *Papiam* Ducem sequitos, fue-
rit æstimatio, ut eam ex Divina inspiratione profectam existimave-
rint; imò, qvod ex recentioribus *Isaacus Vossius* in peculiari *Dis-*
sertatione de LXX. Interpretibus versionem illam, tanquam minus
corruptam, ipsi Hebræo Veteris Testamenti codici prætulerit,
sententiam

sententiamque suam contra *Richardum Simonium* in *responsionibus* illi oppositis latius defendere conatus sit. Alt veteribus satisfecit *Hieronymus*, fabulamque de 72. cellulis, *De omni scriptura* fundamentum, refutavit. *Vossium* a. ita repressit laudatus *Simonius*, ut ille, licet sibi perswasisset, se omnes devorare posse, propemodum tamen ab hoc *simonio* devoratus sit, judice *Tenzelio Coll. Menst. Ao. 1689. p. 580.* De scriptis ipsis eristicis conferri poslunt *Acta Er. Lips.*, quæ contenta scriptorum breviter exhibere consueverunt. Itaq; fatendum, qvod quædam quidem ex antiqua adhuc versione LXX. viralii in ea, quam adhuc hodie possidemus, supersint; prout ex locis in N. Tto & Patribus extantibus apparet, cum Sp. ritui S. versione ista, etiam in locis quibusdam, ubi a fontibus recedit, uti placuerit, non nude καὶ ἀνθρώποις & per descensum, uti cum multis vult B. Scherzerus *System. Loc. 1. §. X. p. II.* verum potius, ubi *veritas rei*, etsi sine interpretum intentione, nibilominus servata fuit, quæ est mens B. Pfeifferi *Crit. Sacr. cap. XI.* quæst. 4. p. 326, qui ipsum locum *Hebr. XI. 21.* à B. Scherzero allegatum juxta hanc hypothesisin resolvit in *Dubius vexatis ad Gen. XLVII. 31:* interim tamen veram atq; incorruptam LXX. viralem versionem non habeamus amplius, quia in ista, quam hodiè ita appellamus, virorum LXX. versione tot tantæque ab originali textu reperiuntur differentiæ, in confusione literarum, neglectu punctorum, vocum conjungendarum divisione, dividendarum conjunctione, quædam additione, aliarum omissione consistentes, ut Hebræis viris, Græcæ simul linguae non summe imperitis, ac a malitiosa depravatione alienis vix adscribi posse videantur. Conf. uberioris B. Schomerus *Theologus quondam busus Academiæ acutissimus in Coll. noviss. controv. cap 2. §. 7. p. 24.* it. B. Pfeifferus l. c. p. 323, & magno numero ab eo allegati. Ultimus ex citatis Theologis inter argumenta corruptionem versionis septuaginta - viralis adstruentia refert *loc. cit. p. 327:* quod loca à Talmudistis in Megilla c 1. f. 9. adducta in hodierna versione græca ita non habebantur. Lightfootus vero in *Addendis ad C. XIV. i. Corinth.*, quæ reperiuntur in *Horarum Hebr. fine*, collationem instituit Historiæ de LXX. interpretibus, prout apud Josephum de Antiquit. Jud. Lib. XII. c. 2. & Talmudicos loc. cit. reperitur, atq; rationes proferre allaborat,

qvibusevincat, ut ait c. 9. sub initium, *latere in incerto, an Talmudicū*
ullam agno/eani versionem LXX. duorum omnino, et si mihi rationes
 illius non tantū videantur, ut eum qvi contrarium defendit, validē
 convincere qveant. Qvando enim in Talmude dicitur *Massech.*
Sopherim, exscripserunt (LXXI.) legem per se ipsam; at 13. loca in ea
immutarunt, non statim recte dicitur: transcripsisse quidem eos
(LXX.) græce, texiū scilicet Hebreum litteris græcis, & non vertisse,
 prout ait *Ligbtfoot. c. 7. p. 935. A;* qvia Ptolomæus, cuius jussu hæc
 scriptio à Talmudistis facta dicitur, non literarum modo Hebræa-
 rum, sed & lingvæ ignarus erat. Illud verò qvod scripserint
 legem *בְּפָנֵי עֲצָמָה per se ipsam*, opponi videtur 13. locis immutatis,
 hoc sensu: verterunt legem prout jacebat, exceptis 13. locis. Par-
 ter ad illa qvoqve argumenta, qvæ Cap. VIII p. 935. à Ligthfooto affe-
 runt, aliquid regeri potest, qvod procul dubio præsentiens ipse,
 non omnino fidit opinioni prolatæ, sed saltem *in incerto latere rei*
 dixit, ut anté vidimus. Interim retentâ B. Pfeifferi sententia *tra-*
dicio ista de tredecim locis immutatis non statim pro figmento habe-
 tur, qvippe qvod Ligfootus scriptis Judaicis excessivè deditus
 adeò sollicitè præcavere studet, vid. p. 936. ad fin. cap. VIII; qvia
 variationi ac corruptioni versionis LXX viralis à B. Pteiffero ad-
 scribitur, qvòd hodie aliter se habeant loca *Talmudis* notata,
 non autem figmento *Talmudis*. Ad loca omissa & male suppletæ præ-
 sens noster *Jesaianus* pertinet, in quo de bestiis in antecedenti-
 bus nominatis superfluè additur textui hebræo, qvod illæ *numero*
advenerint, & elegantissima rursus ad librum Domini provocatio
 planè omittitur, ut vel exinde, qvam exigua sit & fallax versio-
 nis illius autoritas, satis pateat. Denique in eo, qvando in loco
 nostro Jesaiano LXXviralem versionem à textu Hebræo rece-
 dere affirmo, communiores seqvor opinionem, qvæ totam
 Scripturam à LXX. Interpretibus translatam esse tradit, cùm
 nonnulli è contrario solum Pentateuchum ab iis versum
 esse existiment. Illud enim & curiositas & institutum Ptolomei,
 tūm citatio N. Tti tūm conditio Judeorum Ägyptiorum confirmare
 videntur, dicente Pfeiffero l. c. p. 325.

SECTIO.

SECTIO II.

Exegesin & quæstiones circa materiam ipsam occurrentes exhibens.

C. I. de subiecto, cui scrutinium commendatur.

§. I.

PRÆNOTAVIMUS in Exordio, qvòd juxta rationem factæ dispositionis, ea qvæ in textibus nostris occurrunt, tractaturi simus. Primo igitur loco spectanda sunt *subiecta*, ad qvæ dicta nostra diriguntur. In dicto *Johanneo* *subiectum* constituunt *Judæi*, qui expresse nominantur in antecedentibus v. i. 10, 15, 16, 18. atqve sic in nostro versu, ubi orationem suam adhortatoriam ad eos dirigit **C**hristus, verbo ἐρευνᾶτε includuntur. Qvare, ut eò melius adhortationis Christi necessitas pateat, huc pertinentia aliquantum latius deducere juvabit.

S. 2. Peculiari illo privilegio gaudebant Israelitæ, ut **C**hristus illis Evangelium in propria persona annunciatoret, sicut testari possunt *Matt. IV, 21. seq. cap. IX, 31*, quo sensu ipse Salvator ad mulierem Cananæam opem suam implorantem, *se non esse missum*, dicebat, *nisi ad oves perditas domus Israël* cap. XV, 24, imò & tum temporis discipulis suis ad prædicandum emissis prohibebat *abire in vias gentium*, cap. X, 5. Neqve mirum, si consideres nationis Judaicæ præ reliquis privilegia, descripta Rom. IX, 5, cuius historiam libris V. Tti Canonis inferere DEO placuit. Antiquitatem ejus veramqve originem demonstrandam pariter ac defendendam sibi sumvit *Histriographus domesticus famigeratus*. *Josephus libris 2. contra Apionem Grammaticum*, in quibus probationes ex Scriptoribus Phœnicum, Chaldæorum, Ægyptiorum, qvin & Græcorum defunxit: ac calumniatores Judæorum *Manethonem*, *Ceremonem*, *Lisymachum* & *Apionem* refutat, adjunctis rebus gestis Judæorum ab initio mundi ad sua usqve tempora, *libr. XX. Antiq. & libr. VII. de Bello Judaico*.

S. 2. Verùm quanto major erat DEI atqve Messiæ erga genus Judæorum benignitas, tanto major quoqye illius apparuit malitia,

litia, adeò ut Messiam ad semet tanquam peculium venientem nollet excipere, Job. I, 12. Pauci admodum reperiebantur, qui cum Simeone ac Hanna veram expectarent redēctionem Luc. 2, 38, oblatamque sibi applicarent; cùm maxima pars cor suum ita induraret, ut una cum Chorazin Bethsaida atque Capernaum reprehensionem Messiae gravissimam Matth. XI, 21, 22. incurreret, & cum Ierusalem sub alas Christi congregari recularet, cap. XXIII, 37, qvæ perversitas ex nostro Iohannis loco, & magis ex integri capitum contextu satis apparat. Sed qvomodo ab iis debitum verbi Divini veræque religionis æstimium expectari poterat, qui falsis undique Sectis distracti legis Divinæ perversa interpretatione, traditionumque futilem pariter ac impiorum dogmatum observatione veritatem corruperant?

§. 4. Haud abs re erit duram Judæorum cervicem, qvomo-
do scilicet ab antiquis temporibus veritatem religionis, sacris lite-
ris traditam, relinqvere adeò consueverint, ut Stephanus Act. VII, 51,
iis, qvos Spiritui S. obniti dixerat, acclamat: *Quales fuerunt Pa-
tres vestri, tales & vos estis*, paulo attentius considerare. Nimi-
rum postqvam DEUS Abrahamum ex domo idololatrica evocave-
rat, Jos XXIV, 2. 3, posteriqve ejus cum Jacobo venerant in Ægy-
ptum, illi Deum iterum relinquere ceperunt, aliisqve Diis, non ob-
stante varia, qua premebantur, persecutione, inservire. Jos. XXIV,
14. Ezech. XXIII, 3. 8. Tùm DEUS mortales istos, manu Mosis ex
Ægypto variis adjunctis miraculis eductos in vera religione infor-
mari curabat; Sed festinanter obliti sunt operum ejus, non per-
durarunt ad consilium ejus, indicante Davide Psal. CVI. 1; qvem-
admodum & Stephanus Act. VII. 43. juxta effatum Amosi Cap.
V. 26. de Israëlitis in deserto obambulantibus dicit: *Bajula si ta-
bernaculum Molochi, & fidus DEI vestri Remphanis, qvas figuras
fecisti, ut eas adoretis.* Cumqve tandem introducti essent hi immo-
rigeri in terram Canaan, Jolua modo, qui veritatem strenuè pro-
movebat, ac coætaneis morte abreptis, *natio Israëlitarum secuta*
malum fecit in oculis Domini, *coluitque Baalim*, Judic. II, v.
10, secutis exinde DEI permisso magnis vicinarum gentium in-
sultibus. Licet vero DEUS sæpius ad hostes atrocissimos delen-
dos

dos excitaret vindices, qui cum Republica verum simul DEI cultum restaurabant, ut indicatur eodem cap. v. 16: tamen neque illos audiebant, sed scortabantur (spiritualiter) sequentes Deos alienos, iuxta vers. 17, indeque speciatim tempore Gideonis Israëlitæ omnes idololatrice scortari esse dicuntur occasione amiculi à Gideone in urbe Ophra positi cap. VIII, 27 quin & toti Iudicium libro conclusionis loco miserum, hoc epiphonema additur: Temporibus illis -- quisque, quod rectum videbatur in oculis suis, faciebat! Confer, quæ de misero hoc statu refert Psalmista Ps. CVI, 34. seq. Eqvidem a fidissimo DEI Propheta Samuele, quem exinde meritò celebrat Syrach. cap. XLVI, 16. seq. eòres redigebatur, ut amoverent filii Israëlis Baalim & Astartoch sive idola ha-
 etenus culta, & colerent Jebovam solum, iuxta claram literam capitis VII. 1. Sam. v. 3, quæ veritatis cœlestis lux sub primis quoq;
 Regibus perduravit; Verum tenebræ proh dolor! ingentes securæ sunt, cum Salomon, ut edocemur 1. Reg. XI, 1. seq., miserum præbens conjugii cum uxoribus falsæ religioni addictis exemplum, Diis alienis peregrinarum mulierum gratia, ut his exercitium concederet Religionis suæ, adipicaret excelsa, fæminis inclinantibus animum ejus post DEOS alienos, si non eos una adorando, ad minimum tamen cultum eorum in terra Israëlitica concedendo, unde sacer textus v. 6. l. c. ait: neq; plene sequbebatur Jebovam (Salomo) sicut David Pater ejus. Deus enim omnem cum idololatriis in terra promissa familiaritatem populo suo prohibuerat, tum ratione foederum Exod. XXXIV, 12. 15, tum ratione coniugiorum v. 16; ac proinde inobedientiam Salomonis dilaceratione regni graviter est ultus? Quid itaque aliud sequentibus temporibus expectari poterat à populo ad idololatriam prono, quam horribilis ad malitiam istam lapsus veræque religionis contemptus, omnibus merito imperantibus ante oculos sistendus, ut quam fieri potest maximè, falsarum religionum introductionem evitent. Sanè non solum maxima Israëlis pars, X. scil. tribus, qui a domo Davidis deficientes Jéroboamum Regem constituebant, vitulis aureis à Rege suo positis unà cum ipso sacrificia offerebant, vid. 1. Reg. XII, v. 28. seq., neque unquam à malo semel incepto desistebant;

C.

stebant;

stebant, donec sub Rege suo XIX Hoseā in captivitatem à Samanastare dederentur 2. Reg. XVII, 6. seq. : verum etiam ipse Salomonis filius Roboamus, cùm regnum ejus esset confirmatum, legem DEI unà cum tribu Iuda relinqvebat 2. Chron. XVII, 1, postquam ambulasset in viis Davidis & Salomonis per tres tantum annos cap. XI, 17. Exstrebant enim excelsa, & faciebant secundum omnes abominationes Gentium 1. Reg. XIV, 23, 24. Et licet per Regem Ægypti ad incitas redacti se converterent, 2. Chron. XII, 6; parum tamen constans erat pœnitentia, ita ut Abia Roboami filius & in regno Successor dicatur ambulas in omnibus peccatis Patris sui 1. Reg. XV, 3. Atq; postea talis fuit rerum in populo hoc Judaico vicissitudo, ut per Reges quidempios Religio interdum repararetur, mox vero sub impiis rursus ferè in totum opprimetur, ac Deus tandem, gravis idolatriæ pertitus 2. Reg. XXIII, 26, 27, Nebucadnezarem ad urbem Hierosolymitanam cum templo egregio totaque terra devastandam, regnante Rege XX Zidekia, mitteret, quemadmodum sub fine libri 2. Regum docetur. Horrendum idolatriæ excessum graphicè describit Jeremias pluribus locis, ut cap. II, 9. seq. cap. XI, 12. seq. Duravit devastatio illa atque captivitas LXX, annis, quam soluta Hierosolymis verus DEI cultus reparatus fuit, procurantibus Eydra, Nebemia, Prophetisque post-Babyloniciis, quorum scripta inter sacras literas subsunt. Sed neque illa felicitas diurna fuit, cùm successu temporis Scripturae Interpretes à veritate recederent, sensum ipsius juxta sua cordis figmenta depravantes, eorumque discipuli statuta Magistrorum tanquam Divina venerarentur, adeo, ut tempore exhibiti Christi, qui ad justum remedium tanto malo præscribendum in textu nostro Jobanneo Scripturarum scrutinium serio commendat, dogma S. S. Trinitatis ac Messiae tam veræ Deitatis quam incarnationis a Sectarum tūm temporis florentium aseclis ignorantur, prout ostendit disputatio Christi cum Iudeis Matb. XXIII, 41. seq. Jobannis X, 33. & nostro cap. V, v. 18. Quam absurdum porro istis hominibus visa sit redemptio mundi per passionem Messiae necessariam, colligi potest ex Matb. XVI, 21. 22. Luc. XXIV, 19, 20, 21. & Cor. I, 23. Quam perverse legi per operis latem externi imp

pletio:

pletionem satisfieri posse putaverint, sensumque legis torsurine, falsis corruptum glossis, patet ex vindicatione legis à Christo facta, *Matth. V. & VI*; unde etiam sibi ex peractis legis operibus summam salutem promittebant, omnia semet necessaria à juventute sua servasse cum juvete, *Matth. XIX, 20*. Christum alloquente, existimantes. Conf. de multiplici ecclesiæ judaicæ à veritate detectione Magn. Dn. Præsidem meum in *Dissert. germ. von der Be- hörigkeit der Kirchen historie Colloqvi Emmendingensis juncta*, ubi ille falsæ Pontificiorum hac de re opinioni ecclesiæ judaicæ exemplum opponit §. 9. p. 158. seq. *Traditiones* denique, quas habebant, tanti æstimabant cum Pbarisæis plurimi, ut & scripturis s. eas præferrent, unde *Marci VII. 9*, Christus dicit, inquit, *aboretis mandatum DEI, ut traditiones vestras servetis*. Plura de æstimio traditionum cum neglectu scrutinii scripturarum conjuncto afferam, ubi de ~~an~~ scrutandi agendum c. 3.

§. 3. Verum sicut in genere de iis qui falsa docent, recte *Seneca, nunquam*, inquit, *falsis constantia est, variantur & disfident*; ita quoque effati hujus veritatem in judæis perspicere licet, qui tum respectu aliarum opinionum, tum speciatim memorati traditionum humanarum æstimii in varias scissi sunt sectas, cum Sadducei in primis traditiones Pharisaicas odio haberent. *Josephus* ante laudatus, qui primô post Christum natum seculo vixit, trium suo tempore florentium sectarum facit mentiorem in tract. *de vita suâ*, qui adjungitur *Libris antiquitatum*, sub initium, additæ simul de Eremitæ cujusdam instituto relatione. Sed ipsum Josephum audire juvabit. *Cum, inquit, annum 16. attingissim, statueram experimentum sume e de seculis apud nos. Jam tres sunt. Prima Pbarisæorum, secunda Sadduceorum, tertia Essenorum*. Optimam enim me elegerum credebam, si omnes calerem. Qvare magno labore omnes 3. percurri, neque tamen adhuc mihi factum erat satis! Cum enim in sollierem, quendam esse Banum Eremitam, qui nullis, nisi ex arboribus confessis utebatur vestibus, quicq; nihil nisi sponte naturum comedebat, & castitatis gratia lavabat se sape diu noctuq; frigida; magno zelo cum imitari conatus sum. His ita propositis recenser, se per 3. annos apud illum Banum mansisse, at post in urbem esse reverti, ac Pbarisæorum sectam, quam Stoicis maximè vicinam vo-

cat, secutum. Idem Autor pluribus in locis de se & tis illis differit, instituta quoque iorum ac dogmata afferens, ut lib. XIII. *Antiq.* c. 9, ubi circa tempora *Jonathæ Maccabæi*, atque sic circiter 143. annos ante *Christum* natum, ut ait *Sculptor Exerc. I. 20.* ap. *Polum ad Matb. III.*, primam trium illarum sectarum mentionem facit, earumque de actionibus humanis sententias ita differre docet, ut *Pharisæi* statuant, quasdam res fato fieri, quasdam autem in hominis libertate esse potest, *Essæi* fato omnia determinari afferant, *Saducæi* verò fatum plane reiijciant, omniaque bona atq; mala hominum prudentiæ vel imprudentiæ adscribant. Deinde ejusdem libri cap. 18, cum *Hyrca Maccabæi* a *Pharisæis* ad *Saducæorum* castra transitum recenseret, mentionem facit traditionum avitarum, in lege Mosis non præceptarum, quas *Pharisæi* tenerrimè foverunt, *Saducæi* rejecerunt, *solam legem scriptam* amplectendam esse affirmantes; ubi, ut facile appareat, *lex sola* recipienda statuitur in oppositione ad *traditiones*; non reliquos præter Mosen scripturæ sacrae libros, ut fallò vult *Grotius Comm. ad Matb. c. 22.* Qvod autem *Saducæi* verè præter *legem etiam Prophetas & Hagiographa* acceperint, exinde probatur, quia illi ad objecta à *Talmudistis* loca, ex libris illis divinis deprompta, respondere conati sunt in *Sambædrin c. II.*, neq; etiam impietatis illius accusati legantur vel à *judæis* ipsorum adversariis vel etiam à *Christo & Apostolis* in *N. T.*, aut à *Josepho* in locis indubii. *Conf. Pfeiff. in Theol. Jud exerc. 4. assert. 4. p. 201*, ubi ad *Hackspanium & Spanbemium* provocat, & ex confusione *judæorum* cum *Samaritanis* opinionem illam *Saducæis* affictam esse putat. Qvod ad locum *Josephi* paulo ante citatum spectat, *Grotius* quidem meliora de *Sadducæis* sperat in *Comm. ad Matb. XXII. 23.* existimans: *Errare eos, qui ex Josephi verbis male intellectis Sadduceos Epureis agunt, quasi Deo res humanas curæ esse negaverint*, quia in ipsa lege Mosis clari sint loci de *præmiis & paenis*, & quæ sunt alia. Existimat igitur, hoc esse, quod dicit *Josephus*, *Sadduceos ita in hominis potestate staruisse boni malig, electionem, ut nullam ea quidem in re censerent intervenire Dei actionem;* ferme quomodo -- *Pelagius inter Christianos.* Imò mendum esse in allato *Josephi loco* afferit. Cæterum *Hostingerus*, & cum eo *Pfeiff.*

ferus, l. c. p. 200. in clara litera Josephi manere non dubitant; quando ille de *Bello Iud.* cap. VI. dicit, quod Sadducæi Deum extra omnem malitiam - in peccationem constituant, quem in finem etiam *Abræ* Zacue in *Jacobasin* p. 139. & Anton. Giggejus in *Theat. Arab.* p. 135. à Pfeiffero allegantur. Eodem modo *Josephum* intelligit B. Calovius *Bibl. ill.* ad *Matth.* III, 7, licet ad C. XXII *Grotium absq;* nota dimittat. Porro *Josephus* de tribus illis Sectis fusius agit *Antiq. lib.* XIX. cap. 2, referens: Phariseos immortalitatem animarum credere, quorum quædam, impiorum scilicet, æternis carceribus mandentur, piorum vero in hanc vitam redeant, quem ultimum errorum μετεμψύχων vocant, *hodienum* incrustatum (vid. *Obs. Hall. Tom. V. obs. 13. §. 39*) à Novatoribus, & ad illum respici videtur *Matth.* XIV, 2, *Cap. XVI, 14. Conf. Pfeiff. ex Hackspanio p. 188.* *Addit. Iosephus, Phariseos* tunc temporis in tanto apud populum fuisse testimonio, ut non solum usitatæ preces & cultus divinus juxta explicationem opinionemque eorum peracta fuerint, sed & ipsi Sadducæi in administrandis, quæ gerebant, officiis sententiæ *Phariseorum* semet conformare necesse habuerint, ad retinendam populi gratiam. *Conf. de autoritate Phariseorum Lib. XVI, cap. 3, Lib. XIII. 23, 24,* licet illi temporis progressu ludicris ob manifestatam stultitiam hypocriticam insigniti sint nominibus, quorum *septem* fuisse ex lib. *Sota* fol. 22. refert eademque explicat *Buxtorf. in Lex Chald. Talmud.* sub voce פָרֹשׁ, & ad *Drusium* lectorem remittit. De *Sadduceis* autem l. c. L. 18, c. 2. refert Josephus, quod statuant, animas una cum corpore interire. Pertinet huc, quod *Matth.* XXII. 25. *Act. XXIII, 8.* recensetur, *Sadduceos dicere, non esse resurrectionem*, ob negatam animæ permanentiam, licet non statuerint animam esse meram κρατον sive temperamentum quoddam humorum, prout existimat *Scultetus* apud *Polum. ad l.c. Actorum.* Conjungitur in loco isto *Actorum* cum priori ille *Sadduceorum* error, quod *Angelos*, scilicet tanquam substantias spirituales à DEO divertas, & generatim *Spiritus* non dari crediderint, unde procul dubio clara Scripturae loca de Angelis agentia perversa explicatione torserunt. Ut a. ad *Josephum* revertamur, is loco ultimo adducto mentionem quoque facit *Sectæ Judæum Galileum* secutæ, qua de etiam aliquid scriptum

scriptum reperimus *AB. V*, 17, addito tragico rei exitu, & simili de *Theuda* qvodam historia. Ascleclas *Jude* illius à *Phariseis* non discrepasse ait *Josephus*, nisi qvod nimium libertatis amorem constanter tenuerint, solum D E U M Dominum ac Principem dicendum exultimantes, & nullatenus moti furent maximis tormentis, qvæ animi magnitudo summoper creverit in populo Judaico occasione injuriarum à *Floro* ipsi illatarum. Denique *Effæos* ibidem, non obstante, qvod *Phariseorum* institutum professus fuerit, maximis extollit laudibus, qvod mirum videti poterat. Sed mirari desinet, qvi considerat, qvod circa illa tempora *Pharisei* cum ipsis *Saduceis* conversationē aluerint, cum illis comedent, sacrificaverint ac in judiciis asseffores fuerint; qva de re *Josephum* & N. T. conferre possumus, vid. *Drusius l. 3. de . . Sect. Ex eo Lund. antiqu. Jud. l. 4. c. 13. p. 794*, unde etiam cuivis *judæo* licuit parti, cui vellet adhærere. Laudes *Effæorum* magis adhuc auget *Josephus Lib. 2. de Bell. Jud. cap. 12*, ubi fusissime de illis tractat, de *Phariseis* qvoqve & *Saduceis* nonnulla exhibens, ad quem locum in citato *Antiquitatum* libro provocat, non veritus dicere: qvod optimi inter *Judæos* existimantur *Effæi*, ut pote qvi justitiæ quam maximè fuerint dediti. Retert qvoqve, qvod à matrimonio planè abstinuerint, exceptis qvibusdam, qvi tamen in peculiari castitate vixerint cum uxoribus; qvod servorum ministerio non sint usi & servarint inter semet communionem bonorum, certis ex Sacerdotum numero electis administratoribus commissorum, licet numerus *Effæorum* fuerit ultra 4000; item qvod omnia juramenta illicita existimaverint, & animarum immortalitatem, sed absqve corporis resurrectione, defenderint; denique qvod multi ex iis dono prophetiæ fuerint prædicti, conf. exemplum *lib. 15. c. 13. Antiquit.*; etsi ultimum illud magnificentius jactatum sit quam verius.

§. 4 Talia de *Sectis Sapientum vel Philosophorum* qvod nomen *Josephus* illis in memorato *Lib. II de Bello Jud. c. XII. circa finem* tribuit, inter *Judæos* ex eodem maximè Auctore agnoscere licuit. Cæterum ad dicti præcipue nostri enodationem respiciens, neqve omnia de ortu, nominibus, sententiis ac moribus

bus Sectarum jam adductarum commemorabo; neque contro-
versias singulas circa Tribaresium Judæorum notissimum, Nicolau-
m Serarium inter, qui Tribarefum & Minervale scripsit, ac Jose-
phum Scaligerum, elenchi Tribaresii auctorem, cui in retutando Se-
tario socias junxit manus Job. Drusius conscripto *Comment. de III.*
Sectis, exortas, tentabo excutere. Moneo tantum, quod lon-
gè plura sectarum Judaicarum nomina reperire liceat, cum Iu-
stinus *Martyr. in Dial. cum Triphone*, Eusebius *Lib. IV. H.E. c. XXI.*
ex Hegesippo, ac Epiphanius singuli septem recenseant Sectas, ita
tamen, ut nomina adhibita longè diversa sint, quibus si addantur
ea, quæ Isidorus affert *Lib. IV. Orig.* hæresium illarum, juxta cal-
culum Jac. Rhenferdii *Ling. Or. Prof. Franeck. in Exerc. Philol:*
de fictis Judæorum hæresibus, sunt XIV, imò etiam ad XXVIII
numerantur à quibusdain, notante B. Müller *Judaism, Proleg. p. 64.*
Et ex eo B. Pfeiffero *Theol. Jud. p. 183.* Et memoratus quidem Rhen-
ferdius numerum Sectarum illarum in scripto citato imminuerit
studet, verum sic, ut modum, quo hoc effectui dare voluit, post
tractatum recensitum rejiciat Tenzel. *Colloq. Menstr. An. 94. p. 895.*
Qua de re tamen, ut jam dictum, multa commemorare opus non erit,
quia h. i. satis est cum ante laudato B. Pfeiffero *de principaliori-
bus quodammodo dixisse*. Noto porrò, dividi *Judeos* generatim
posse in *dotos* atque *indotios*. Illi חכמי־הארץ i. e. sapientes vel
discipuli sapientum, hi vero contemni־ם populus terræ à Scriptoribus Judaicis vocantur,
prout & ex sacris literis Job. VII. 48. 49. prærogativam sapien-
tum præ populo perspicere licet, quando ibi quærunt sumini Sa-
cerdotes ac Pharisei: *An ulli Gubernatorum aut Phariseorum in
eum (Jesum) credunt, sed populus hic, quilegem nescit, exercitabilis est.*
Exempla divisionis illius aliquot ex Judæis affert Ligebf. in Harm:
q. Evangelistarum ad Lucam p. 517, quorum modo ultimum addu-
cam, quod ex Maimonide Talm. *Tora* Perek III. est petitum seq. ver-
bis: *spurius, si sit discipulus sapiendum, pluris fit, quam summus
populi (i.e. indotius) Sacerdos*, quorum etiam directe facit illa:
ex Schabb. fol. 152. à Buxt. in Lex. Chald. p. 751. citata sententia:
חכמים כל עור שהם מזקינים חכמתה נתוספת בהם
עמי הארץ כל עור שהם עוקנים תפשותה נתוספת ביהם

בורה

בָּהָם Sapientes quo magis senescunt ed magis eorum sapientia augetur, Populi terra, quo magis senescunt, tanto magis fulicia augetur in illa.

§. 5. Ex Sectis Judaicis in N. T. nunquam expressè occurunt **εσσει**, non, quod Christiani fuerint, quam assertionem in Epiphani. & Euseb. rejicit Pfeiff. Theol. Jud. pag. 205; sed quia à consortio hominum aliorum abstinuerunt, neque sic Christo & Apostolis ita molesti fuerunt. Conf. Lundius l. 4 c. 15 p. 809 & ab eo citati. Sæpe autem nominantur Sadducei atque Pharisei, licet hi longe frequentius. Utriusque partis à veritate secessum graviter indicat Christus, Matth. XVI. 6. cavere jubens suos δοῦλοι Ιησούς s. a fermento Phariseorum & Sadduceorum. Intellexerunt enim discipuli, locutum esse Christum his verbis δοῦλοι Ιησούς διδάχης s. doctrina ipsorum. Deinde præter Iudam Galileum & Theudam, qui nominati sunt §. antec. 2, occasione insidiarum Christo factarum adducuntur Herodiani Matth. XXII. 16. Mare. XII. 13, per quos aliqui divinant parum probaliter nescio quam Sectam, Herodem M. settantem, dicente Flacio Comment. in h. l.; alii melius ministros l. fautores Herodis intelligunt, quorsum tendit versio B. Lutheri. Varias sententias ex Polo cognoscere licebit ad h. l. Sæpiissimè autem Historia Evangelica cum Phariseis conjungit γραμματεῖς Scribas, ut Marc. XXIII. per totum, quâ ratione legis interpretes publicos vox illa denotare videtur, quos ex Phariseorum genere constitutos fuisse admodum probabile existimat Historia Eccl. Goriana L. 2. c. 1. §. 35. quamvis etiam, prout addit, ex aliis Sectis esse potuerint, ut adeo Phariseorum nomen Sectæ sit, Scribarum officii. Neque satis clarum est, quod differant ab invicem hoc modo sumta vox γραμματεὺς l. c. Matth., & νομικὸς Luc. XI. 45, sicut in Harmon. B. Ch. m. ad h. l. p. 110. legitur, quoniam non solum ille, qui ex Christo querit, quodnam sit maximum præceptum εἰς τῶν γραμματέων vocatur Marc. XII. 28, & νομικὸς Matth. XXII. 35.: sed etiam Luc. XI. 45. τις τῶν νομικῶν Christo idèo respondet, quia in præcedentibus verbis νομικοί, ut ait, contumelia affecti erant, cum Christus non nisi Phariseos & γραμματεῖς nominasset, unde ad oculum patet

duo hæc vocabula in citato Textu esse Synonyma. Neq; juvat exceptio Lundii in *Jüdischen Heilighümern* Lib. IV. e. 17. qvod dubitaturus non fuisset *τομικὸς* ille, an à Christo tangeretur, si ad *γραμματεῖς* pertinuisse. Nam non existimo, verba ejus esse dubitandi, sed defendendi animo prolatæ, & qvando Christus dicit: *καὶ ὑμῖν τοιαῦτοις γαῖ*, optime reddi potest: *utique vobis Scribis vae.* Conciliatio sane Lundii non procedit, qvod *τομικοὶ* fuerint *privati Doctores* tempore Christi, *γραμματεῖς autē publici*, qvia ipso fatente is, qvi Matth XXII. 35. *τομικὸς* dicitur, Marc. XII. 28. *γραμματεὺς* vocatur. Appellantur *Scribæ* illi qvoqve *τομεδίσκαλοι legis Doctores* Luc. IV. 17, ubi cum Phariseis concioni Christi auscultasse dicuntur, ad officium ipsorum clare describendum, conf. Chemnit. l. c. Alias non negandum, qvod vox *Scribæ* ita sumatur in Sacris, ut & qvi sacrum s. *Ecclesiasticum*, & qvi *Politium* munus administrant, per illam intelligi possint. Ut enim ad Vetus Testamentum, ubi vox *פְּרוֹתָן* tanquam Synonymum occurrit, non progrediar, *Aet. XIX.* 3. ille vocatur *γραμματεὺς*, qvi populum, instinctu Demetrii Aurifabri tumultuantem, sedavit, qvem B. Lutberus den Gangler, Junius & Tremellius etymologicè *Scribam*, cum vox *γράφειν* scribere denotet, vocant, qvocunq; ille speciatim officio Politico, qvippe in quo ipsi assignando non consentiunt Autores, functus sit. Matth XIII. 52. verò genuinus Ecclesiæ *Doctor* nomine illo designatur, qvando Christus ait: *quod πᾶς γραμματεὺς edocet in regno cælorum similis habet Patri familias*, qui profert ex thesauro suo nova & vetera, ut indicet, Ecclesiæ *Doctorem* tam ex iis, qvæ Deus olim Patriarchis, & postea Moysi ac Prophetis tradidit, qvam qvæ a Christo & Apostolis annunciata ac gesta sunt, Ecclesiæ commodum promovere. Cæterum sicut communissime vox *γραμματεὺς* in N T. de Judæis adhibetur, qvod IV. modis fieri docet Ligibf. in Harm. p. 59, ut indicentur vel I. *Synedrii Præses* & *Vice-præses* II. *et ceterum Synedrium XI. viri Synedrii* aliquæ, qvi *Scholas Theologieas* habuerunt IX. *Legum interpretes*, ut publici in Synagogis *Concionatores*: ita *primæ* & *secundæ* acceptio sic implicant officium judiciarium, ut non excludatur statim officium legem exponendi, *tertia* verò & *quarta* officium

officium docendi exprimunt; qvi est communissimus vocis usus.

§. 5. Qvod ad dictum nostrum Johanneum spectat, non possunt ibi alii intelligi, sicut jam §. 1. dictum, quam *Judæi*, quia illorum Festum dicitur celebratum v. 1. Deinde *Judæi* cum homine sanato ex postulasse leguntur v. 10, qui illis indicat, Iesum semet sanasse v. 15. *Judæi* denique Christum querunt occidere v. 16. 18, defendantem se erga eos Iesu v. 17. 19, quos & in sequentibus continuo alloquitur. Cum itaque nihil obstet, quo minus generalitatem, quam vox *Judæi* involvit, & indoctos i. totum *populum*, & doctos, speciatim *Pharisæos* & *Scribas* acerrimos hostes Christi denotans, retinere queamus; illud utique facere necesse habemus, quo maximè naturalem verborum *Jobannus* sensum, docente ipsa ratione, sequamur. Nam nihil est in antecedentibus & consequentibus, quod non populo quoque tribui possit, et si non toti, quemadmodum etiam inter doctos quidam erant, qui in Christum credebant. Et quod ad nostrum v. 39. spectat, non solum licet omnibus Judæis legere scripturam s., verum etiam lectio illius maximè à DEO præcepta erat. Sic DEUS ore Evangelistæ Vet. Test. *Iesaiæ C. VIII. 20.* eos, quos in rebus dubiis impii ad *Ptytiones ablegare* consueverant, remittit *ad legem & testimonium*, i. e. Scripta Mosaica aliaque in quibus DEUS contuli poterat. Pariter quoque Ps. I, 1, 2. prædicantur *אשְׁר־הָיָה בְּרוּךְ* s. beatitudines vari illius, qui in lege DEI meditatur die ac nocte, & infantes inter Judæos *יְמִתְבָּאַמְעָנָה* cognoscabant, 2. Tim. III, 15. Quinimò DEUS Regi illi, quem populo suo erat concessurus, studium legis seq. verbis inculcavit Deut. XVII. 19. 20: *Lex erit penes eum, & leges in eo omnibus diebus vite sua;* addita utilitate lectionis maxima: *ut discat timere Iehovam DEUM suum.* Et testibus Judæis quotannis sub initium Festi tabernaculorum publica in conventu populi Judaici lectio ab ipso Rege peracta est, cuius rei solennitatem quodammodo exponit Editor *Annot. B. Seb. Schmidii in Libros Regum in Annot. illarum dedicatione.* Neque in eo adhuc hodiè accusari possunt Judæi, quod sibi commendatam non habeant legis lectionem. Abunde constat mens ipsorum ex R.

Maimon

Maimonid's הלכות תלמוד תורה s. Constitutionibus de studio legis, qvem tractatum idem **Ullmannus** latinitate donavit, ubi inter alia sequentia leguntur verba §. 8: *Quilibet Israelitarum tenetur ad studium legis, siue sit pauper siue sit dives, siue integer corpore suo siue defectum habens, siue juvenis siue senex valde.* Et in relictā genti suæ à victoribus ipsius lege solatium quærit Autor libri **תורת כהנים**, qvem allegat **R. Bechai** fol. 151. *Comm. in Pentat.* & ex hoc **B. Frischemuth**. *Dissert. de Angelo Federis Praef.*, seq. inter alia verbis: **לולי התורה שנשתייה להם לא הניחו להם אומותם כל-**: *sane si absqve lege esset (Israel) quæ remansit, nihil omnino gentes reliquissent.* Alia adhuc monenda refero ad quæstiones, id tantum addens, qvod, licet vox *ęgenuān* expressis etiā verbis dirigeretur ad Pharisæos & Sribas, tamen non statim excluderetur populus, qvia nemo negat, ipsis Doctoribus primario commendandum esse Scripturæ S. scrutinium, utpote qui debent ὄρθος μῶν τε λόγον ἀληθίας 2. Tim. II. 15, etsi alias in genere **Patribus, juvenibus & infantibus** scriptæ sint S. literæ, Joh. II. 5. 6,

§. 6. Subjectum ad qvod **Jesayas** in loco nostro respicit, non minus ac in Johanne verbo, nempe **דרשו**, includitur. Patet autem illud ex v. 1, ubi Propheta nominat **גויים gentes** וְלֹא מִרְבָּנִים **populos**, eosqve alloquitur, ut audiant, sicut omnibus in præsenti v. 16.

acclamat: *quærite ex libro Jehovæ.* Qvod si hac de re **רְקִיעַ** si-
ve **R. David Kimchi** audire placet, ille in *Comment. ad Locum no-*
strum, qvem in *Bibliis suis* una cum *Rashi Comm.* exhibet *Buxtorff.*, ad
אומר בנהר מי שיראה דרשו sequentia commentatur:

דרשו מעל ספרה, qvæ ita verto: *Sermonem dirigit (Propheta) ad eum, qui visurus est (ea, qvæ in præsenti capite prædicta sunt;)* *quærite ex libro Domini.* Neq; obstare potest, qvod non omnes gentes linguam Hebraicam, qva consignatus existebat *Liber Domini*, intelligerent; qvia sic culpa neglectæ lectionis ad ipsos redundat homines, & sufficit, qvod acquisita lingvæ notitia quærere ex libro Domini potuerint. Seqvatur nunc,

D 2

Quæstio 1.

Quæstio I.

*An solis Pharisæis & Scribis vel etiam Synedrio Iudeorum non verò generatim Iudeis acclametur à Christo : ègeurāse ! R. I. Coserus in Enchir. controv. cap. I. p. 58. item Gretserus in Def. Bell. p. 891. contendunt, solis Pharisæis & Scribis mandatum esse, ut scrutentur Scripturas. Ultimus rationem addit : qvia pleraque pars vulgi libenter audiverit Christum, ut Job. VII. Verum sicut falsitas explicationis illorum ex generalitate verborum in textu occurrentium facile patet ; cum Scriptura S. h. l. non solorum Pharisæorum atque Scribarum, ut solet multis in locis, mentionem faciat, sed generatim Iudeorum ; ita quoque Gretseri ratio semetipsam destruit, qvando non omnem populum, sed plerisque tantum partem Christum libenter audivisse concedit, ut adeò Christus hic omnes non-credentes, sive docti illi tuerint, sive indocti, alloquatur ; ne dicam, qvam inaniter Gretserus ab eo, qvod dicitur Joh. VII, adid, qvod Joh. V. refertur, argumentetur ; qvia inter illa ultra anni spatiū interfuit. Conf. B. Prückner. in Vindic. Bibl. ad b. l. p. 602, qvi Coserum, & B. Schmidius in Colleg. Bibl. post. loco I. §. 28. p. 12, qui Gretserum refutat. II. Lightfoot in Harm. p. 527. per Iudeos intelligi dicit Synedrium & Redores. Hos enim, inquit, Evangelistæ, & sic (Johannes) præsertim hac voce intelligunt, ut cap. I, 19. VII, 1. IX, 22. XVIII, 12, 14. Quare, pergit, Christus sic coram Synedrio citatur, licet totidem id verbis Evangelista non dicat, cogitur qd³ capit^{is} periculo respondere. At non licet ex ejusdem vocabuli adessentia eundem statim sensum colligere, in primis si inductio locorum non sit universalis. Jam verò, posito, qvod in omnibus locis citatis per vocem *Iudei* intelligendum sit Synedrium, qvod tamen non poterit præfracte neganti probari ; non tamen sequitur, qvòd in nostro versu idem sensus obtineat : qvia nulla urgens ratio ab universalitate vocis *Iudei* recedere postulat, & opinio Lightfoott, qvòd Christus hæc coram Synedrio citatus responderit, eadem facilitate, quâ affertur, etiam rejicitur. Præterea in ipso Johanne loca alia satis clara adsunt, in quibus vox *Iudei* non potest de solo Synedrio accipi, e. g. cap. IV, 9, non utuntur *Iudei* Samaritanis,*

cap,

cap. XI, 31, 36, 39, ubi legimus, qvòd *Judei* consolati sint *Mariam* Lazari sororem, & cum eâ fleverint, nec non de Christo dixerint: *Ecce quomodo amabat eum (Lazarum)* Conf. Matth. XXIX, 15. Qvare nostram sententiam, ut tutissimam & literæ Textus stricte inhærentein, retinere necesse erit.

Qvæstio II.

An sub iis, quos Christus alloquitur, comprehendi etiam possint Sadducæi? R. Duxi, qvod Christus in genere alloqvatur *Iudeos*, inter quos Sadducæos tum temporis tuisse, pariter indicavi; qvare etiam facile contingere potuit, ut nonnulli ex iis unà cum aliis concionem Christi audiverint. Interim pro decisione qvæstionis negativa *Grotius*, qui Christo non cum Sadducæis, sed Pharisæis rem esse, ait, urget, *Comm. ad b. l.*, qvod statim post prolat. verba adhortatoria *ęgevān*, &c. ratio addatur: *quia vos videmini vobis in ipsis vitam æternam habere*, cum tamen Sadducæi vitam æternam 1. immortalitatem animæ & resurrectionem negarint, juxta supra monita. Verùm hoc non obstante adhortatio illa *ęgevān* generalis manet, & ad Sadducæos pariter ac alios directa est. Nam (1.) Duæ rationes adduntur adhortationi illi, quarum altera est, qvam modò audivimus, altera seqventibus verbis continetur: *Illæ (Scripturæ) sunt, quæ testantur de me.* Unde, etsi prior ratio ad Sadducæos non pertineret, h: m. intelligenda: *quia vos, ô Judei, quoad maximam partem vestram vitam æternam s. perpetuam per scripturam obtainere speratis*; posterior tamen eosdem stringeret. (2.) Ipsam tamen priorem rationem ad Sadducæos quoq; referre licet, *quia illi phrasi hac uti potuerunt*: qvod in Scripturis *vita æterna*, utpote qvod nomen reperitur Dan. XII, 21, habeatur, intelligendo per eam vitam voluntati DEI conformem virtuosam atq; felicissimam, qvandò scilicet homines absq; expectarione remunerationis aut vitæ perpetuæ DEO Creatori servirent. Talem enim cultum à summo Numinе reqviri, ex *Antigoni Socbei* doctrina male intellecta *Sadocus* discipulis suis persuasit. Ipsa verba *Antigoni* aliaqve eo facientia videre poteris apud *Pfeiff. Theol. Jud. Exerc. 4. Aß. 3.* & alios ibi citatos.

33'30)

Quæstio III.

An verba Christi adhortatoria tantum per modum venia & indulgentiae sint intelligenda? R. Hoc effugio ad desperatæ suæ causæ patrocinium uitur Stapletonus in Relect. Princip. fid. contr. s. quæst. 3. art. 4., qvod tamen non nisi in illius confusionem cedit; cùm non secus ac Costerus dicat: locum esse Christum ad Sacerdotes & Parishes, qvorum tamen utique officium fuit Scripturas perverstigare, Malach. II, 7. Verùm, ut etiam n̄r' à N̄geliā respondeam; rectè observat B. Prücknerus Vind. Bibl. ad b. l. p. 602, non posse de venia & indulgentia aliqvid explicari, nisi prius ostendatur, prohibitionem præcessisse. Jam vero, prohibitam unquam à DEO fuisse Scripturæ S. lectionem, adeò non potest probari, ut potius ex clarissimis locis jam ante citatis constet, eam à DEO fuisse populo Israelis commendatam.

C A P. II.

De objecto s. re scrutanda.

§. i: Objectum sive rem scrutandam auditoribus suis insinuat Jesus, quando scrutari jubet τὰς γραφὰς. Est sanè hæc norma controversiarum, de qvibus in præsenti cum Judæis quæltio erat, appellatio ita clara, ut omnis elabendi rima adversariis obstruatur. Adstruit in hoc versu Salvator Scripturæ S., tanquam verbi Divini indubitate, tam genuinam puritatem integratemque, dum nihil circa hæc puncta monet, quam autoritatem normatiuam & claritatem, dum concedit, qvòd vita æterna per illam habetur, & qvòd de semel restetur, afferit. De debita ista Scripturæ Sacrae perfectione testatur etiam Pater Abraham Luc. XVI. 29. seq., quando Epulonis fratres, ut in tormentorum locum non venirent, sive qvod idem est, vitam æternam obtinerent, qvod sanè absqve verâ DEI ac Messiae notitia fieri nequit, Joh. XVII. 3, ad nihil aliud allegare vult, quam ad Mosen & Prophetas, qui tempore Christi in scriptis suis vivebant; qv n etiam, instante epulone, ut aliquis ex mortuis ad obstinatos illos mortales mittatur, tantam scriptis ḡeoꝝ euḡoꝝ efficiam adscribit, utclare pronunciet; si Mosen & Prophetas non audiunt.

audiunt, nec siquidem quispiam ex mortuis resurgat, persuadebuntur.
Præter hæc loca agitur de scripto DEI verbo, tanquam informans
ad vitam æternam, Job. XX. 31, Rom. XV. 4, 2. Tim. III, 15. 16. 17. Phil.
III. 1, 2. Thesl. II. 15. 1. Joh. I. 4; tanquam norma controversiarum
religionis, Joh. V. 46. 47. Act. XVII. 11, XIX. 28. Matth. XIX, 4. XXII.
29. 31; tanquam adducente ad pietatem Deut. XVII. 19.

§. 2. Summæ, ut modò dixi, claritatis ergò, Salvator
vocem γραφῆς h. l. adhibet. Appellatur alias scriptura S. Rom.
III. 1. λόγια ἡς Θεῖς, Eloquia DEI, vel frequentissimè ρῆμα &
λόγος Θεῖς, e. g. Eph. VI. 17. 1. Pet. I. 23. 25, qvod convenit cum
hebraico יְהִי רָבֶר ut Ps. CXIX. 9. Appellat quoque Christus Scri-
pturam S. νόμον, Job. X, 34. Cap. XV, 25. In utroque enim loco
illud dicitur contineri in νόμῳ, qvod scriptum est in Psalmorum
libro. Nec minus vox תּוֹרַה in Psalmo I, 2. XIX, 8. & CXIX,
aliqvties generatim sumitur pro tota Scriptura S. quemadmodum
& Rabbini vocem istam saepissimè usurpant pro lectione - - verbi di-
vini, dicente Buxtorffio in Lex. Chald. Talm. p. 982, ubi varia exem-
pla videri queunt. Verum ambiguitas quædam adesse poterat his
vocibus auditis. Nam traditionum æstimatores, quos adhuc hodiè
imitantur Pontificii, duplē faciebant legem vel verbum,
h. e. traditiones, quas ab ipso DEO in monte Sinai Moysi ore tenus
propositas esse ad legis scriptæ expositionem, fingeabant, & per Mo-
ses iterum in successores derivatas, hoc ordine: ut Moses eas
מסורה ליהושע ויהושע לזקנים זקנים לנביאים
ונבאים מסורה לאנשי כנסת הגדולה
rit Josuae, Joshua autem Senioribus, Seniores Prophetis, Pro-
phetæ viris Synagogæ magnæ, quemadmodum ex lib. Berachot
& Pirke Avot tradit Petrus Galatinus de Arcanis Catholice ve-
ritatis l. 1. cap. 1. Eundem locum latimè citat Ligetius in Eru-
bhin Conf. idem in Harm. Evang. ad Luc. V. 17. p. 517. seq., ubi multa
Judæorum ad contemptum Scripturæ & commendationem traditionū
facientia effata protert, & ex Avot b. Perecki, cap. 1, eos, quibus post

Ezram

Etram traditæ esse fingantur traditiones, usqve ad Rabban. Jochanan filium Zaccai nominat, addens, qvòd Judæi crediderint, magnum Synedrium Hierosolymitanum fuisse legis non-scriptæ fundamentum, ita ut explicatio ab illo petenda fuerit, juxta Maimon. ibid. citatum. Rationem autem, cuius sub specioso umbone tot proponebantur traditiones, fuisse, ut fieret סֵפֶר הַוְרָדָה *sepes legis*, cuius rei exempla apud eundem Ligibfootum videri possunt l. c., & longè plura in Diff. B. Frischmuthi de *sæpimento legis*. De distinctione legis in scriptam & non scriptam conferri etiam potest Buxtorff. in Lexic. p. 982, ubi simul notat, legem, ut vocata fuit, oralem primo scripto comprehensam fuisse A.C. 130. Hierosolymis, ac dici Talmud. Hierosolymitanum, deinde plenius in Babylonia A. C. 500, ac vocari Talmud. Bahylonicum. Qui scriptores de Talmude scire desiderat, adeat B. Pfeifferum Crit. s. p. 367. Traditiones itaqve illas, verbi divini nomine plane indignas, vid. Martb. XV. 2. seq., basiatoribus suis relinquentibus Salvator, in nostro textu vocem usurpat τὰς γραφὰς, qvæ verbum DEI verum ab ipso scribendi actu denominat, ac multis in locis N. Tti occurrit, ex qvibus qvosdam nominavimus §. antec. Ipsum autem nomen *Scripturæ* s. in plurali conjunctim occurrit Rom. I, 2, ubi dicitur: qvod *Evangelium DEI promissum sit* ἡγεμονίᾳ αὐτοῖς. Initium scriptionis, cum mundus absqve scripto verbo DEI tuisset per annos 2450. juxta calculum Calvisii, fecit ipse Deus ter optimus maximus, legem tabulis lapideis inscribendo Exod. XXXII, 16, ubi adhibetur vox מכתב *Scripturæ*. Ad scriptionem respicit etiam nomen illud *Scripturæ S. Rabinicum*, qvando scil. appellatur כתבי הקדש *Scripturæ Sanctorum*, notante H. P. Heerwarto in Introd. ad lectionem biblicam cap. 1, ubi sex nomina, *Scripturæ* s. à Rabbinis tribui solita, recenset. Adjunctus est ille tractatus ejusdem Auctoris *Scrutinio Philologico*, qvod Glassi Philologiam in compendium redactam exhibet.

§. 3. Adhibetur autem vox γραφὴ in plurali, ad indicandum, qvod Sanctissimo Numinis ad Patres nostros πολυμερῶς, i.e. multis partibus & quasi diversis particulis, Heb. I. 11, loqui placuerit, ita ut primò *Mosse* ministerio usus sit in conscriben-

do

do Pentateucho *Job. V, 46, 47*; unde absurde à *Simone & Clerico*, arte sua critica nimium quantum elatis, idipsum negatur, conf. *Differat. meam de Seni. in Scripturam s. injuriis § 15*; deinde aliorum, qui partim expresse nominantur, partim autem non adduntur, e.g. *Scriptor libri Esther, Cronicorum &c.*, ut eò firmius pateat, non ad amanuenses respiciendum esse, sed ad verum scripturæ auorem, Dñm; cum omnes sancti Dñi viri scripserint acti à Spiritu S.

§. 5. Non itaque, ut facile patet, ad rationis dictamen, cùm de persona ac officio suo quæstio esset, provocabat Chr. stus; quia, licet ἐργον τῷ νόμῳ γεωτῆς ἐν ταῖς καρδίαις omnium gentium reperiatur, adeo ut hæc scripti uero eos, qui lumen naturæ spreverunt, inexcusabiles reddat Rom. I, 20; articulus tamen fidei de Christo est ὁ μολογημένως μέγα μυστήριον, i. Tim. III, 16, ut non nisi ex *Scriptura*, quæ ideo consignata est, ut credamus Iesum esse Christum, & per fidem vitam habeamus æternam, Joh. XX, 31, constare queat. Non intelliguntur quoque in nostro versu voce γραφῶν sacra N. T. scripta, quia nullum tale ante mortem Salvatoris nostri consignatum est, quicquid etiam de Epistola Christi ad Abgarum nonnulli fingant, cuius rectis ut à plurimis aliis, ita eruditissimè ab ante laudato Itigio in *Dissere. de Pseudograph.* habetur demonstrata; et si nemo sanæ rationis negare possit, hodiè post conscriptum *N. Test. Codicem*, vi illius à Christo prolati ερεύνατε etiam hunc scrutandum esse, cùm non solum parium & ab uno spiritu profectorum scriptorum eadem sit ratio, sed & N. Tum. Veteris complementum exhibeat, non minus ac Vetus Novi fundamentum; prout vel ex solo Pauli effato eleganter patet *Act. XXVI, 22*, quando se nihil quicquam dicere extra ea, quæ Prophetæ & Moses futura prædixerunt, disertè affirmat.

§. 6. Sunt itaque γραφαὶ h. l. nulla alia, quam *Vetus Testamenti* scripta, non solum *Prophetica*, sicut nonnulli, etiam magni Viri, existimant, dicentes: adesle synecdochen generis pro specie, cùm scripta Prophetarum κατ' εξοχὴν dicantur *Scripturæ*, vid. Prückner. in *Vind. Bibl. adb. l.*, sed generatim omnia, *historia prophetica* atque *dogmatica*; quia ipse Christus, cùm *Luc. XXIV, 45*. aperiret discipulorum mentem, ut intelligerent τὰς γραφὰς

Ecce eandem vocem!) dicitur illis proposuisse ea v. 44. quæseritis
 p[ro]p[ter]a sunt in lege Mosis, Prophetis & Psalmis. Neque obstat, quod
 versu[m] 46, post nostrum 39. sequente, Mosis sigillatim mentio fiat,
 quia post generale ad speciale quoddam explicite indicandum
 progredi nihil vetat. Et ut pauca de partibus Scripturarum sacra-
 rum, Luc. XXIV. memoratarum, tangam, innuit ibi Christus
 divisionem non rejiciendam, modò illa cum hodierna Judæo-
 rum divisione non statuatur esse planè eadem, vid. B. Pfeiffer.
Crit. S. cap. I. quæst. 2. p. 20. Judæi enim Scripturam S. divisuri, tres
 faciunt librorum classes. Ad primam referunt תורת מ[os]ה f. V. libros
 Mosis, ad secundam נבאות f. VIII. Prophetas, ut vocare con-
 sueverunt, quando i. libros quosdam historicos sub nomine Pro-
 phetarum ראשוני f. priorum recensent, ac reliquos Propheta-
 tas אחרוני f. posteriores vocant, 2. XII. Prophetas minores
 pro uno libro habent, & 3. Daniel ex numero Prophetarum
 excludunt; quorum primum quidem facere licet, cum illi quoq[ue]
 historici libri Spiritu Prophetico consignati sint, 2. Pet. I. v. 19. 20.
 21. Eph. II, 20, secundum, etsi non adeò commodum videatur, cum
 diversa sint illa XII scripta, concedi tamen potest, tertium vero
 planè fieri non debet, cum Daniel in minorem esse aliis Propheta-
 tis falsum sit, & nulla justa separationis ab iis factæ ratio reddi que-
 at, ut postea uberius patebit. Sunt itaque Prophetæ, juxta Judæos,
 Joshua, Judices, Samuel, Reges, Jeremias, (hic enim in Baba Bathra
 cap. 1, quem locum videre poteris apud Frischmuth. in Dissert. de S.
 Scripturæ divisione cap. 2. §. 1, primo loco ante Jes. ponitur) Jesaias, Eze-
 chiel & דוד הנביא וגו' Θυτον. Ad tertiam denique classem rejiciunt
 libros XI, quos כתובים f. biographia appellant, nempe
 Ruth, Psalmos, Job, Proverbia, Ecclesiasten, Canticum Cantorum,
 Threnos, Daniel, Esther, Esdras (ubi includitur Nehemias)
 Paralipomena. Verum in hac librorum recensione summa imis-
 miscentur. Daniel enim, ut modò indicatum, ad Prophetas
 posteriores pertinet, sicut & Threni à Jeremia non sunt
 divellendi, Libri autem Chronicorum atque Ruth ad Prophetas
 priores spectant, ut & Esdras atque Esther. Verum juxta divisio-
 nem à Christo adhibitam non necesse est Libros Scripturæ tam
 absurdas

35

absurdè , ut Judæi fecerunt , ad classem positas reducere ; cum potius Libri Prophetici modo indicati in locum debitum reponi queant , Salomoneis Scriptis ad Psalmos relatis ; quemadmodum vides mus Josephus Lib. I. contra Ap. non longè ab init. post memorata V. Mosis & XIII. Prophetarum Volumina iV. quoque libros , Hymnos ad DEUM & admonitiones ad corrigendam hominum viam continentes , nominare , quem locum citat Eusebius Hist. Eccl. Lib. 3. cap. 10. Et ad hanc classem librum Jobi quoque referre licebit. Neque obstat , quod hoc modo Salvator , si nempe sub nomine Psalmorum non comprehenduntur omnia Judæorum hagiographa , locutus sit præter & contra vulgarem sententiam & receptionem gentis , ut ait Ligibf ad Luc. XXIV. 44 ; quia h. l. Christus Discipulos suos informat , ubi rectissimè licet præsumere , quod una cum aliis veribus justam insinuare voluerit verbi DEI divisionem . Plures librorum Biblicalorum divisiones qui videre desiderat , adeat magnum Joh. Gerhardum in Exegeſi Loco I. cap. 5 , quæ addita est illustrissimi ejus Locis , Theol. Systemati inestimabili , iuxta elogium prælaudati Dn. Præsidis mei in Differt. de Studi Biblii cum Systematico conne- xione § 14 , quo encomio rectè rejicitur absurdum Drejeri de Locis Gerhardianis judicium , quod recenset Calovius Hist. Syncret. L. 3. c. 6. §. I. Id adhuc addo , quod omnes recensiti V. Test. Libri conjunctim sint XXIV. ; unde & *Vetus Testamentum* à Judæis vocatur וארבע עשרים : sed nonnulli tamen XXII. tantum Libros numerent , inter quos est Josephus paulò ante citatus , idq; secundum numerum XXII literarum Hebraicarum . Sed hi viri Ruth cum Libro Iudicum , & Threnos cum Jeremia , vel alios libros , conjungunt . Conf. idem Gerhardus l. c. Cap 6. § 66. ubi discrimen horum Canonorum Scriptorum ab Apocryphis egregie tradit . Qvod autem Judæi hodiernum adhuc inter Hagiographa veri ordinis non recenseant Libros quosdam Apocryphos , clare patet ex Abarbenele , qui , cum divisionem S. librorum pro suo pacito institueret , non aliorum meminit , quam eorum , qui verè sunt Canonici . Integrum locum una cum versione exhibet Frischmuth in Diff. de Scripturæ divisione § 29. Itaque Judæi , quando in Toseph. Bava Kama fol. 92. id , quod dicebatur reperi in כתובים f. Ha. 2

בְּסֶפֶר בָּן סִירָא **סֵפֶר** הַוְגָנָה in libro Syracidis reperiuntur ; non accipiunt vocem *Hagiographi* propriè, pro libro ad *divinos* pertinente , sed *generalius* pro libro Ecclesiastico à sapiente viro conscripto. Cont. B. Pfeiff. *Ihes.* *Herm.* cap. 2. qvæst. I. p. 71.

§. 7. In altero dicto nostro *objedum* scrutandi vocatur **סֵפֶר יְהוָה**. Descendit vox illa à radice **סֵפֶר** , qvæ significat *numeravit* , vid. 2. Sam *XXIV*. 20, ubi David populum *numeraſſe* dicitur ; in *Piel* *recensuit* , *narravit* , e.g. *Pi. XLIV*. 2, ubi habetur , qvod majores *narraverint* opera DEI. *Lud. de Dieu* in *Pi. XXII*. 18. affirmat , qvod in *Piel* nunquam hoc verbum pro *numerandi* actu sumatur , cum contra significatio illa conjugationi *Kal* conveniat. Interim Buxtorff in *Concordant.* *Hebr.* sub hac Radice locum *Pi. LVI*. 19, ubi dicitur : **נָדִי סֵפֶר תְּהִלָּה** , reddidit , enarrasti. Fatum tamen , locum illum optimè redditum esse à Pagnino : *m. grati-ones meas numerasti*. Et hæc quidem *numerandi* significatio ita comparata est , ut altera ab ea bene deduci queat. Unde non male Rivetus ad *Exod. XXIV* , 3, significat , inquit , (vox hæc) propriè *numerare* , & qvia narrans figillatum omnia refert , ac si unum post aliud numeraret , excluditur ad recitationem rerum auditarum. Si conferimus Aristotelem , ille libro *careg* , de *quantitate agens* , cum ad *quantitatem* discretam præter *numerum* retulisset *orationem* , *quantiam esse* , inquit , *orationem ex hoc perspici potest* , qvod *syllabas brevis longaque ponderatur*. Unde à Scharffio in *Manuali Logico* Lib. i c. 3. oratio definitur: est *quantitas discreta* , *quatenus significat multitudinem secundum intervalla & mensuras dictiorum*. Ipsum nomen **סֵפֶר** *recensionem & enumerationem* propriè significat , eis postea accipiatur quoque de libris atque epistolis , quibus medianib[us] recensio sit , juxta ejusdem Riveti observationem in *Genes. V*. Quem in finem M. M. Brixianus in *Arca Noæ* , elaganter , inquit , est enarratio , quasi alius alicujus rei enumeratio. Qvia per rō presentibus voce sit enarratio , absentibusque scripto , binc satis ornata & ferè semper librum , literas , epistolamque significat , quasi diceres ; quibus inest alicujus rei enumeratio vel narratio. Conf. *Edv. Leigh. Crit. S. sub* hac rad. Et hæc significatio , ut scil. vox **סֵפֶר** librum

librum denotet, prout hujus est loci, ita satis freqvēs est in sacris literis, sicut ex inspectione Concordiarum patet, ex quibus tantum citamus monitum Ecclesiastis cap. XII, 14; faciendi libros multos nullus est finis. Intelligunt autem per librum Ieboe, ex qua Prophetæ jubet inquirere & legere, ut observetur veritas judiciorum Divinorum, quod scil. ne unum quidem defuerit, dicente B. Varenio Comm. ad b. l. p. 481, nonnulli cum Grotio ipsam Jesiae Prophétiam, seqventi modo: *Ubi tempus illud advenerit, tunc in manus sumite volumen Propheticum, & hoc caput legite.* Pertinet huc Job. Leusden. in Philologo hebr. D. f. p. §. 12, ubi præterea mentionem facit i. librorum in V. T. nominatorum, quos hodie extare negent Pont., & num. 9. nostrum Jesiae locum citat. Sequntur illi hoc in passu R. Dav. Kimchium, qui in Comment. ad h. l. ad verba illa: *ספר יהוה בספר זהה ille autem est liber presens Jesiae.* Verum Calvinus mavult intelligere Scripta Mosis vel legem DEI, quæ, ut ait, per excellentiam liber Domini vocatur, ex qua Prophetæ doctrinam suam hauserant. Addit, DEUM revocare auditores ad legem, quia ibi saepius afferit, se suis futurum esse auxiliatorem, & impios puniturum, ut Lev. XXVI, 3. seq. Deut. XXIX, 1. seq., quo ipso occurrat incredulitati auditorum, quasi dicat: *nibil adfero novi, sed tantum, quæ à Mose dicta sunt, confirmo.* Et hanc sententiam, quod lex Mosis in dicto nostro intelligatur, tenuit quoque Kimchi ante adducti pater, teste ipso filio in Comment. curato, quando ait: *אבי זל פירש ספר התורה משפט זה ספר השם Parens meus p. m. explicavit voces ספר יהוה per librum legis Mosis, respectu habito ad Lev. IX, 1. seq., ubi multa animalia nominantur.* Et Raschi Librum primum Mosis denotari scribit seq. verbis: *קראו מעל ספר בראשית Legite in libro Genesios, & respicit Rabbi ad historiam diluvii, ubi congregarunt se decreto DEI omnes creaturæ, ut arcam ingrederentur.* Verum cum ex aliis quoque libris divinis judiciorum divinorum veritas obliterari possit, quem insinuem h. l. utiq; provocatio ad librum Domini additur, optime per librum illuminata Scriptura S. tunc extans intelligitur. Placet hæc sententia B. Quedstedtio Syst. P. I. C. IV. quæst. 20. p. 218, verofimite est,

dicenti: Prophetam non præcise tanum loqui de hoc suo **Batinio**, sed & de aliis S. Scripturis antiquioribus. Hinc Tirinus, Jesuita in Comment. suo hunc locum in genere de Scriptura S. exponit. Ques. I. An certus & indubitatus **Totu[m] Q[uo]d[em] argu[m]entu[m]** librorum Canonico[r]um, jure inestimabilium, exire Catalogus? R. Quantopere aestimandus sit sacer Librorum canonicorum, certo suo numero constans, thesaurus, vel exinde satis patet, quod infensissimi nomini[n]is Christiani hostes, **Judei** atque **Turcae**, dum S. Scripturæ autoritatem non in totum destruere, divina sic disponente providentia, audent, hoc ipso propriam suam religionem funditus destruant, nugasque suas ac fabulas sponte ita prodant, ut ex non secus ac tenebrae, accedente solis luce, dispellantur. Notum est, **Mubammedanos** non negare divinam **V. & N. Testamenti** originem, licet ea à Christianis corrupta esse fingant, qua de re videri potest **Samsonis Reise nach Persien**, cuius excerpta exhibet **Tenzel Coll. membr. A. 95. p. 717. seqq.**, inter alia referens, quod Persæ quinque libros Mosis, Psalmos, Scripta Prophetarum ac **IV. Evangelistas** inter sacros suos libros numerent. Sed hoc ipso aserto **Alcorani** sui falsitatem inscripsi detegunt **Mubammedis** asseclæ. Quia enim impossibile est, tamen enormem, quam adstruunt, omnium exemplarium corruptionem factam esse, tam **ante Christum**, cum ille tantum facinus non reticuisse, quam post Christum, cum exemplaria non solum inter contrarias **Judaorum Sedas**, sed **Christianos** quoque dispersa essent, accedente maximo Judæorum in conservando **Codice S.**, pro quo & vitam suam amittere parati fuerunt, teste **Josepho Lib. i. contra Apionem**, studio; nihil aliud sequi potest, quam relationem **Mubammedorum** de corruptione codicis **S.** falsam esse, atque ipsos **Mubammedanos** ad effata Scripturæ Sacrae, quæ cum fragmentis **Alcorani** stare nunquam possunt, sequenda obligari. Deinde **Judaorum** quoque iniq[ue]itas per assumptum **V. Testamentum** facile ostendi potest; quia illi non solum convinci queunt ex Scripturis, quod **Iesus sit Christus**, Apollinis cuiusdam Scripturæ periti opera, Act XVII, 26; verum etiam quod **Traditiones** iporum **Talmudicae**, quas verbo DEI præponunt, conf. Matth. XV., 3. valere non possint, ob expressam Mosis adhortationem

tationem Deut. IV. 2; ne addice ad verbum illud, quod ego præcipio
vobis, neque detrahite de eo, ut servatis præcepta Iebovæ DEI ve-
firi, quæ ego præcipio vobis. Qvis igitur non quamvis lineam, quid
dicam integros tanti thesauri libros auro cariores haberet? Neq;
etiam in incerto res de canonis istius pretiosissimi constitutione
verlatur. Exhibit nobis sacer codex ipsum *Librorum Canonico-*
Catalogum, haud quidem quoad numerum numerantem, verun-
tamen quoad numerum numeratum; quia divinæ, quam canonici
libri continent, doctrinæ majestas autoritatem illorum canonici-
cam adstruit, & quantum ad vetus Testamentum spectat, non
plures hodiè sunt in Canone, neq; pauciores libri, quam quos Christo
jubet scrutari in loco nostro Johanneo, ac Paulus tam 2. Tim.
III, 16, *Geonvus* vocat, quam Rom. III. 2. *Judeis concretitos*
esse affirmat, cujus dicti vi pariter clarum sit, non nisi eos N. T.
libros, quos vetus Ecclesia tanquam fida DEI ministra nobis conser-
vavit incorruptos, ad Canonem pertinere; cum præter hæc Scri-
pta ex Seculo Apostolico nihil ad nos sine suspicione falsitatis aut
interpolationis argumentis pervenerit, divina sic disponente pro-
cul dubio providentia, ut eō minus confusio quædam oriri possit,
recte observante Calixto in *Appar. Theol.* p. 113, conf. B. Luthe-
rus in *Pref. Tom. I. Witteb. german.* Addam autem majoris
evidentiæ ergo testes quosdam, tam ex parte *Judeorum* quam
Christianorum. Ex prioribus prodeat Josephus, l. c., ubi non
solum dicit; nullam dari in Scriptis Judæorum sacrис discrepan-
tiæ ac falsitatem, neque innumerabiles esse, sed saltem XXII. li-
bro, (propter numerum scil. XXII. literarum ita constitutos, ut ante
diximus) sed etiam addit: post Artaxerxis tempora non reperi-
libros quosdam illis XXII. æquiparandos, licet res Judæorum
gestæ literis consignatae reperiantur. Ex posterioribus produco
Melitonem, Sardianum Sec. II. Episcopum, qui in *Epistola ad Onesimum*,
ab Eusebio lib. IV. Hist. Eccl. c. 26. edit. Vales. asserta, de semet ita
loquitur: Cum in orientem profectus essem, & ad locum ipsum per-
venissem, in quo haec & prædicata & gesta olim fuerunt, Veteri Te-
stamenti libros diligenter didici eorumq; indicem infra subjectum ad
remisi. Recenset his propositis non nisi libros indubitato canonicos,

ex quibus tamen loc. cit. hodie tantum xxii. reperiuntur, omisso nempe libro Esther, quem *Origines* in Catalogo suo ab Euseb. L. 6. c. 25. adducto, ultimo loco nominat. Existimo autem deesse librum Esther non tam, ut putat *Sixtus Senensis Biblioib. Lib. I. p. 5*, cuius mentem approbat *Cave in Scriptorum Ecclesiasticorum Historia Literaria p. 32*, quia tunc temporis tanquam indubitate fidei receptus non fuerit, ~~additamentis calci appositus libri reliqui fidei item moventibus~~: quandoqvidem non est probabile, Melitonem, Canonem Hebraeorum, teste Can. l. 2. c. 10 loc. Comm. ap. Gerh. exeg. § 203, secutum, Hebræ linguae ignarum fuisse, quia maxima diligentia adhibita in ipso Orienti Veteris Testamenti libros discere gavisus est, & hac ratione per additamenta libri Esther, in Hebreo non occurrit, (Conf. *Bellarminus Lib. II. de V. D. cap. 10*) seduci non potuit, licet eam responsonem de Athanasio, Gregorio Nazianzeno & Leontio, qui librum Esther quoque omittunt in Catalogis suis, notante eodem Cave, facilius concessurus sim: verum arbitror potius, in Eusebio librariorum incuria librum illum esse omisum, non lecus, ac in *Origines* jam memorato Catalogo alio in passu contigisse apparet, ubi, licet expresse dictum eset, *junc autem XXII. libri juxta Hebreos hi &c.*; XXI tamen libri tantum nominantur, omisso scilicet libro XII. Prophetarum minorum, quem quod non rejicerit Origenes, patet ex eo, quod Canonem Hebraeorum se recensere dicit. Confectus nunc ab *Orig. Expositionum in XII. Prophetas* mentionem facit *Eusebius L. VI. c. 36*. Facile etiam dici posset, Librum Esther sub Libris Chronicorum vel Esrae simul comprehendendi, nisi obstare videretur, quod Melito XXII. volumina recensere debat cum Hebraeis, non vero tantum XXI. Sane Athanasius in *Synopsis sua*, cum Librum Esther non enumerasset, expresse addit: *Esther ad aliud quoddam Canonicum volumen pertinere. vid. Gerb. in Exeg. L. I. §. 203. Drejer. in controv. cum Ponif. p. 18.* Quod vero Liber Nehemias sub libro Esrae comprehendatur, dubio caret, cum apud alios Patres, e. g. Origenem l. c. ac Athanasium loc. cit. Esras primus & secundus appareat. Unde non male observat Drejerus l. c. p. 25, Patres hoc in passu, ubi deficiunt, ex coeteris corrigi posse. Fundamentum enim corrigendi praebet res ipsa, *Canon* scilicet *Hebraicus*, apud Judæos pariter ac Christianos & nunc

nunc & olim idem. Ex recentioribus Judæis videri potest *Abarbo-*
nel, §. 6. ante quæstionem hanc citatus. Qvod autem Melito cum alii
 Patribus canonem tantum ex *Judeorum* sententia afferat, ut
 solent objicere *Pontificii*, falsum est, cum ex ipsius Melitonis
 verbis constet, eum canonem hunc non recensere modo, sed
 & approbare; et si in ordine recensionis magna sit differentia in-
 ter ipsos Patres. *Vid. H. Vales. Annot. ad Eus. L. VI. c. 25.* Qvod
 jam ad eos, qui verum *Canonem falsis* additionibus augere co-
 nati sunt, *Pontificios* indigit, spectat, illis non satis fuit hoc mo-
 do peccare; quando ex ipso, quem pro nobis citavimus,
Melitonis Catalogo afferunt, qvod *Sapientiae Liber* inter Cano-
 nicos recenseatur: sed etiam nonnulli eorum *Lutheranos* in
 societatem criminis pertrahere conati sunt. *Fratres Walenburgij*
 enim Op. T. I. p. 696. accusare nosmet haud sunt veriti, ac si episto-
 lam *Pauli ad Laodicenos*, quæ spuria utique est, inter *Canonicos*
 recensuerimus, idque in *Edit. Bibliorum A. 1529. & 1534.* Ast utraq;
 assertio falsitatis facile convinci potest. Nam quoad primum, *Euse-*
bius H. E. Lib. IV. c. 22. refert: *quod non solum Hegesippus, sed*
etiam Irenæus, & omnes antiqui Proverbia Salomonis vocare sole-
ant Sapientiam. Cum itaque *Proverbiis Salomonis* à *Melitone*
 addatur ἡ σοφία, *B. Gerh. in Exeg. §. 213.* ait, per appositionem
 has duas voces conjungi, intelligendo ipsa *proverbia* per *Sapien-*
tiam, ex communi tunc temporis vocis usu. Imo faciliorem adhuc
 nodum illum solvendi rationem ostendit ex *Pontificiis H. Vales.*
 in *Annot. ad istum Eusebii locum* p. 125, ubi ex fide veterum codi-
 cum ita restituit *Eusebii* textum: Παροιμίαι ἡ καὶ σοφία, quam
 lectionem confirmari ait à *Ruffino*, ita recte vertente: *Proverbia*,
qua & Sapientia scilicet dici solent. Quoad alterum *Walenburgij*
 adeò errarunt, ut *Lutheranis* adcripserint tales *Bibliorum edicio-*
nes, quæ & locis *Papistis* impressæ sunt, & versiones conti-
 nent *Papisticas*. conf. *Tenz: colloq. menstr. A. 92. p. 664.* Inter-
 rim si hodie viverent *Walenburgij*, *DNN. Petersenii & Arnoldi*
 procul dubio consensum quoad librum *Sapientiae* allegaturi es-
 sent, quorum alterum ex hoc quoque punto, quod librum

F

memo-

memoratum *Canonicis* æqviparet, nuperrimè accusavit. *Autor* der aller-unterhängsten *Addresse* p. 761, alterum eandem ob cau-
sam peculiari *Diss.*, cui tit: *quod liber sapientiae & Ecclesiasticus*
pro Canonicis non sint habendi, refutavit pl. Rev. *Dn. D. Wernsdorff.*
Interim, qvod genuinis Lutheranis protestorum *Chiliasmorum* ac
Novatorum assertiones objici non possint, facile constat. Sed
latiorem Lutheranorum defensionem alii, *D. J.*, reservo oc-
casioni.

*Qvæst. 2. Ex quanam intentione divisio in Legem, Prophe-
tæ & Hagiographa a Iudeis addibetur, & anne illa bac ratione
approbari queat?* Resp. Antiquam illam *Doctorum suorum* divisi-
onem, quam non tantum *Lightfootus*, ut paulo ante vidimus,
ad Christi tempora refert, sed *Iudeorum* quoque nonnulli *Efraim*
tribuere haud verentur, tanti æstimat cum sociis suis *Abarbenel*,
cui, sicut magnum ingenium, ita & suorum in falsitate confirma-
tionem, merito adscribunt *Adria Erud. Lips.* in recensione *Com-
mentarii illius in Propb.* post; ut divisionem Christianorum, cu-
jus fecerat mentionem, magno supercilio præ illa contemnat.
Verba ejus, quæ reperiuntur in *Pref Comm. in Jos.*, mentemq;
Iudeorum explicant, sunt seqventia: זל' כמיינו דבריו בחמינו במה שהגבירו מרגנת השפע אשר נעשו ספרי הקדש לשלש מדרגות ומצדב חלקו ספרי הקדש לשלש חלקי תורה נכאים וכתובים Melior est *Sapi-*
enium nostrorum p. m. sententia, qui tres gradus influentia, qua
libri Sacri sunt prescripti, agnoverunt, & ratione illorum divise-
runt *Libros sacros in tres partes*, *Legem Prophetas & Hagiogra-
pha.* In illis verbis & divisio continetur, & ratio simul divi-
sionis, digna, quam *Judaus* non *Efraim* aut *Prophetas*, sed suis
Sapientibus adscribat. Existimat nempe Rabbi ille vanâ scientia
inflatus, qvod *Scriptis Mosaicis* primus locus sit assignandus ob
eminentiorem influxus modum, quem Deus in scriptiōnem illo-
rum habuerit, quam librorum propheticorum, sicut & *Propheta-
rum* notio præstantiorem involvat influxum, quam *Hagiographo-
rum*

rum

43

ram. Audiamus ea de re verba ipsius ante citati Abarbenelis.
Cum, inquit, Deus locutus est ad eum (Mosen) verba, quae Moses
legi inserere debebat, & historiis & præceptis, ut eo ipso modo verba
ella scribenda essent, quo ex ore Dei procreaverat, fieri aliter nequio-
bat, quin Mosi voce sensibili revelaret, ut easdem dictiones & vero-
ba ipsa lingua, quæ excepit auribus suis, libro legis inscriberet,
perinde ac is, qui ex libro aliquid transfere; quæ verba ex B.
Frischmutbi versione recensuimus, qui ipsa Rabbinica si-
muli exhibit in cit. *Dissert. de S. Scripturae divisione C. I. §. 13.*
Quomodo autem ob illam verborum omnium Mosi factam di-
stationem Judæi reliquis Prophœtis Mosen præponant, clarum
sit ex verbis R. Menasse Ben Israel Problem. 6. de Creatione, ibidem
§. 14. citati, quæ ita sonant: Proprieta Mosis per omnia tanto
dignior præstantiorque fuit cæterorum omnium Prophetarum prophe-
cia, quod bis— tanummodo sensus, sive res prophetia comprehensa,
revelabatur: istam autem rem sive sensum propriis suis verbis populo
enarrabant, — At vero Mosis non tantum res prophetice revela-
batur, sed simul etiam proprias, quibus efferendis erant verba.
Imò R. Albo ibid. §. 28. allegatus, non sine blasphemia dicit, ex
verbis Dei Num. XII. 8. seqvi: omnes reliquos Prophetas præter
Mosen locutos esse per anigmata obscura & visiones minus veraces.
Atque ideo, pergit, ita sunt explicandi, ut verbis Mosis consenti-
ant, & subinde Prophetæ minoris verba ita interpretanda sunt, ut
consentiant cum verbis majoris Prophetæ. Exempli loco affert di-
ctum Jej. VI. 1, ubi dicitur: Vidi Dominum sedentem, eoqve col-
lato cum effato Mosis Exod. XXXIII. 2: non videbit me homo
& vivet, post pauca interjecta, postquam, ait, id nos minime latet,
Mosen omnium Prophetarum esse Principem, --- cognoscimus, verba
Mosis litteraliter haud dubiè esse vera, Esiae vero, quia eò minor
est, minus vera, & quod minor esset, eum dixisse, vidi Dominum.
Nem e sibi persuasit, se Dominum videre, quod tamen non ita erat.
Tanto cum vilipendio reliquorum Prophetarum Mosen extollunt
Judæi. Nunc addam verba quædam Abarbenelis l. c. C. II.
§. 2. exhibita, ex quibus Prophetarum præ Scriptis ba-
giographis præstantiam cognoscere licet. Ita ergo loquitur: eos

libros vocant נבניאים ad distinguendum eos ab hagiographis, & ad ostendendum, Audores illorum fuisse Prophetas: illi enim, qui hagiographas scripsierunt, non fuerunt Prophetae, sed dunt taxat per Spiritum S. locuti sunt. Et paulo post pergit: Libros per Spiritum S. loquentium vocarunt כהוברים, — ut gradus illoram significetur, & quos nam influxu sint conscripti, q.d., non illum gradum in eo consistere, ut videant formas propheticas, neq; ut audiant verba Dei vivi, sed, cum sint in illo gradu, qui רוח הקרא appellatur &, ut Doctor perplexorum loquitur c. 45. part. 2., aliquid divinum est, quod virum comitatur, disponit & excitat, ut loquatur aut scribat hymnos, laudationes, aut verba sapientiae, mo i o admirando. Imò cœcusiste Abarbenel, licet cum Maimonide suo non consentiat in eo, quod Daniel, quem inter hagiographa Judæi referunt, impropriè tantum Propheta vocari queat, & palpum nobis obtrudere contendat, ac si veteres Hebræi Danieli dignitatem propheticam non deinant, neq; illum contemtus causa eo in loco, ubi reperitur, collocent (vid l. c. §. 10. usq; 17.) malitiam tamen suam prodit, dum Daniel statuit inter hagiographa referri secundum modum scriptioris, quoniam Prophetæ Dei mandato & instinctu scripsierunt, non autem Daniel. Verba ejus sunt sequentia: Ecce Daniel se ipsum excitavit, ut scriberet per spiritum S. — atq; id irco Liber hic est ex numero Hagiographorum, non Prophetarum, qui scripti sunt & facti mandato Dei secundum Prophetie cognitionem, — & Daniel locutus est per spiritum S. in componendo & scribendo hoc Libro. Attende vero, quisquis es, qualem comediam vel si mavis, tragœdiam circa Danielem conficiant Judæi, ad salvandas præconceptas opiniones suas. Forsan, inquit ex mente Maimonidis Abarbenel, (vid. l c. §. 25.) ab initio loquebatur Daniel per spiritum S. & demum proiecta etate Prophetie particeps, vidit visiones Divinas, postmodum vero ab eo iterum est ablata, & ille, priori graduire relictus, per spiritum S. est locutus, & per eum librum suum scripsit.

Atque haec de Iudeorum sententia, adductis ipsorum verbis, proferte ad informationem eorum, qui in his rebus minus versati sunt, volui recordatus, quantum opere olim miratus sim,

cūn

345

cum Judæis qvidam ad objectum pro Deitate Christi adstruenda locum Psalm. 2. v. 7, seqq., cestantibus aliis effugiis, reponeret: quod si hæc apud Mosen extarent, semet argumentationem magis aestimaturum esse. Putabat nimirum, ejusmodi Hagiographorum verbis, quæ non à Deo inspirante profluxissent, semet ad credendum tantum articulum moveri non posse. Huc pertinet, quod tam abjecte de Psalmorum libro & Salomonis scriptis sentiat Moses ille Maimon, cuius à Mose Legislatore similem non extitisse tradunt Judei, ut prærogativa libri psalmorum, quem David compausit, non sit major, quam poëmata & orationes elegantes & preces, quas conscripsere R. Salomo filius Gabrialis, & R. Juda Levita, & R. Abramam, & R. Mose filius Esra, item, ut Salomonis prærogativa apud ipsum instar Aristotelis aliorumq; sapientum sit, qui non nisi secundum magis & minus differant, assérerente Abarbaneli apud Frischm. loc. cit. §. 13. Deploranda sanè hæc est magis, quam refutanda Judæorum cœcitas. Non negamus quidem, privilegia quædam Mosis dari, ab ipso Deo indicata Num. XII, 6, 7, 8. seq. modo: *Si est Propheta ex vobis, per visionem me ipsum Jehovam notum facio ei, aut per somnium alloquor eum: Non sic servus meus Mose;* qui est in tota domo mea fidelis, *In os alloquor eum, adeò ut speciem similitudinemque Jebova inueatur, ac non per enigmata.* Ex quibus verbis clarissimè elucet, familiaritatem Dei cum Mole multò excellentiorem fuisse, quam cum aliis Prophetis, qui in tanto merito habetur honore, ut communi nomine appelletur oceanus Prophetarum. In defectu sanè peccat Jobannes Clericus, qui in Iudicij Theol. Hollandorum super Historia Critica Simonis titulum consummari Legislatoris Moysi non adeò convenire, neque eum pro magni animi magnæq; sapientiae viro habendum esse, censet, totis ed quibusdam S. Scripturæ locis; cuius inconditam opinionem castigatam reperimus ab Hermanno Witsio Miscell. Sacr. Lib. I. C. 7. p. 44. seqq. Verum Judæi in privilegiis Moysis commendandis nimis excedunt, quando, constitutis tribus Prophetæ modis, quos vocant רְבָרְבָות gradus, scilicet species Prophetæ, prout scilicet aliquid percipitur à Prophetis vel 1. per intellectum, vel 2. per imaginationem, & formas phantasiæ

oblatas, vel 3. per vocem auditam; primum modum soli Mosi tribuunt, vid. Abarb. in Dan. p. 18. apud Frischem. l. c. § 9. Sed non possunt probare Judæi, quod aliis quoque Prophetis e. g. Davidi, qui 2. Sam. XXIII, 2, 3, de semet afferit: *Spiritus Iebovæ locutus est in me* & sermo ejus per linguam meam, dixit Deus Iraëlis, mibi locuta est rupes Iraëlis, intellectualis rerum apprehensio non convenerit. Nam in dicto Num. XII, 6, Deus tantum de iis loquitur, quoniam temporis Prophetias obtinere poterant. Unde non sequitur, omnium posteriorum hominum Prophetias tantum ad visiones ecstaticas atq; somnia restringendas esse, exclusa ea, quæ pertinentis à Deo immediate factam illustrationem fit, revelatione. Überiorem dicti illius explicationem petere licet ex Witsio l. c. p. 41. seqq., cui addatur Frischmuib. l. c. Cap. 1. §. 20, 21. Cap 2. §. 22., qui etiam varia Judæorum de prærogativa Mosis effata affert Cap. 1. §. 6. seqq., ad quem lectorem remitto. Unicuius tantum addam Abarbeneis locum, ubi ille, postquam de sapientia Salomonis dixerat: *A estimatio, ait, gradus Prophetæ & excellentia ejus non est secundum res istas* (e.g. multitudinem reprehensionis, prædictionem futuram, & patrationem miraculorum, de quibus ante sermo fuerat) *sed secundum iniuniorum conjunctionem cum Deo, & magis donum spiritus in influxu, & secundum paucitatem intermediorum in influxu inter Deum benedictum & Prophetam.* Et quia fuit prophetia Mosis à Deo benedicto ab aliis ullo intermedio s. spiritus aliquius, s. potentia alterius corporalis, fuit gradus propheetiae ejus major omnibus, prout testatur Scriptura (Deut. XXXIV, 10) non surrexit Propheta amplius in Israël par Mosis, quem nosset Dominus à facie ad faciem. Et hoc est, quod interpretantur Rabbini piæ memorie, quando dicunt, quod vaticinatus sit per speculum lucidum. Verba Rabbinica legi posunt in Comm. Abarb. ad 1. Reg. c. III. fol. 211. Col. 1. ed. Lips. Ast quantacunq; fuerint Mosis privilegia, ad ea tamen nullo modo pertinet, quod omnes reliqui Prophetæ per Angelum edocti fuerint, (quandoquidem id probari non potest) non verò Moses. In primis verò notandum, quod ratione scriptoris nulla unquam Pentatevchi præ reliquis scriptis divinis

nis prærogativa ostendi possit. Qvæ enim solida ratio eslet, statuendī, qvod soli Mosī, non aliis simul scriptoribus sacris, & res & verba sint inspirata. Nam ratio illa, qvam ante citatus *Menasse Ben Israël* affert: qvòd Moses, revelationes sibi factas narrans, loquatur de semet ut tertia persona, e. g. *& dixit Dominus Moysi*; cum alii Prophetæ contra hac loquendi formula utantur: *dixit Dominus mibi*, nimis trivola est; cùm contraria utriusq; exempla occurant, nempe *Deut. 2. v. 17, 31. & Jes. VII. 3. Jer. VII. 1.* Id interim negare neqveo, maximam fore Pentateuchi præ Prophetis autoritatem, si hi verba, non æq; ac Moses, ex immediata inspiratione habuissent, secus ac existimat *Clariss. Frischm. l. c. c. i. §. 5;* qvia maximum veritati patrocinium accedit ex ipsis verbis res experimentibus, qvæ sane à nemine mortalium tām emphatica ac sufficientia exspectari possunt, et si verbis humanis nullus inesse error statuatur) qvam ab ipso sapientissimo pariter ac omniscio. **Numine.** Conf. verba huc pertinentia magni *Calovij* aliaq; in *diffensu J: n. ab Elector. num. X.* Deinde perverissimum est, qvod *Judæi Hagiographorum* autoritatem tantopere depriment, minorem iis influxus Divini gradum, qvam Prophetis, qvos vocant, tribuendo. Sic nulla apparet causa, qvare scriptor *libri Josue* Prophetæ fuisse statuatur, non autem *libri Chronicorum*. Porrò, unde probari potest, qvod *Daniel*, qvi, ut *Abarbenel* contra *Maimonidem* rectè probavit, *nulli Prophetarum fuit secundus*, cui Angelus tanti momenti res annunciat *Dan. VIII, 16*, cui jussum Divinum factum est: *Obsigna bunc librum ad tempus determinatum usq; Cap. XII, 4;* non ex divino jussu scriperit, & non eadem prærogativa in scribendo gauisus sit, qvâ reliqui Prophetæ. Id sanè absurdum est, qvod *Judæi* ex propria autoritate inter scripta *Prophetica* & per *Spiritum S. consignata tantum ratione influxus discrimen constituere audent; cùm in primis in *Psalorum* libro tot de Messia ejusq; Ecclesia vaticinia occurrant, cont. *Act. I, 16. II, v. 30.* *Matth. XXVII, 35,* & *Spiritus Sancti* affatus omnibus factis scriptoribus communis sit, sicut ipse *Abarbenel* fatetur *Comm. in Dan. p. 19,* (ad qvem locum provocat quoque *Frischm.**

Cap.

Cap. 2. §. 27.) *Spiritum S. quandoq; dici de perfecta Prophecia, qvor. sum citat loca Num. XI, 26. ubi dicitur de Eldad & Medad, qvod super eos resederit spiritus, & prophetarint in castris coll. v. 17. & 29, item 1 Sam. XIX, 23. Ezech. XXXVII, 1. Apage igitur tantas Judæorum ineptias tantamq;e malitiam!*

Quæstio 3.

An forte nomine τῶν γεαφῶν alia etiam scripta, quam quæ in sacro Codice continentur, nempe libri Judeorum mystici, intelligantur? R. Iudæi, cùm vera mysteria, in S. literis V. T. tradita, agnoscere nolint, eò devenerunt, ut fontem sibi mysteriorum novum fecerint; sed talem, qvi aquam salutis veram non continent, quam appellant Kabbalam, h. e. exceptionem s. doctrinam oretenus acceptam, per quam h. l. non intelligitur lex oralis in Talmude comprehensa, sed scientia arcana mysticè ac enigmatisce quodammodo proposita, de rebus divinis, angelicis, theologicis, cœlestibus & metaphysicis, de angelis & spiritibus, miris Symbolis & arcanis docendi modis involuta, quam Job. Picus Mirandula Comes, Job. Capnio s. Reuchlinus, Archangelus de Burgo Italus, aliis ex bona parte revelare aggressi sunt, dicente Buxtorfo in Lex Chalda. Talm. p. 1953. Non agemus autem hac vice de Cabbala præctica, quam morbos curari aliosq;e miraculolos effectus produci posse existimant, & qvorsum pertinet usus Schemhampborasch, nomine suo notissimi; sed theoretica, s. talis, quæ in contemplatione subsistit. Eam igitur tanti aestimant cœci mortales, ut in Talmude assertere non vereatur: בְּרָבֵרִי קַבְלָחָה בְּרָבֵרִי תֹּרְהָה דָמָו: Verba Kabbala æquiparantur verbis legis. Cumq; nonnulli Kabbalam Esra antiqviores faciant, qvidam non, Picus Mirandula ante citatus sententias has ita conciliari posse existimat, ut dicatur: Kabbalam antea quidem notam fuisse, sed literis demum Esra tempore mandata, ac in LXX. illa volumina relatam, qvorum mentio fit 4. Esr. XIV, 46. Judicium Pici illius in Apol. p. 82. apud Job. Henr. Hottingerum in Thesaur. Philol. E. I. cap. 3. Sec. V. p. 439. seqvens est: Vidi in illis (libris) (Deus est testis)

stis) religionem non tam Mosaicam quam Christianam; ibi Trinitatis mysterium, ibi verbi incarnatio, ibi Messiae divinitas, ibi de peccato originali, de illius per Christum expiatione, de cœlesti Hierusalem, de casu dæmonum, de ordinibus Angelorum, de purgatoriis, de inferorum pœnis: eadem legi, quæ apud Augustinum & Dionysium, apud Hieronymum & Augustinum quotidiè legimus. In his vero, quæ spectant ad Philosophiam, Pythagoram prorsus audias & Platonem? Eandem laudem Kabbalæ recentius tribuit Rittangelius in der hochseherlichen Solennität p. 246. seq., citatus a Lundio alteri Jud. Heiligh. lib. IV. cap. X. p. 777, qui tamen, quod Cabbalæ laus illa convenire nequeat, satis determinare non fuit ausus. Interim, quod ad scopum nostrum spectat, si libros Cabballisticos tanti momenti esse existimant eorum basiatores, juxta illos absurdum non est, sed potius maximè probabile, Christum in loco nostro Jobanneo ad libros illos auditores suos remisisse; quos etiam, licet rari fuerint, si voluisset, ad omnium utilitatem potuisse per Apostolos suos publici usus facere. Imò si rectè memini, prælaudatus Dn. D. Letigius in Præfatione Bibl. in folio ante IV. circiter annos edita, quam pro merito laudat im Sendschreiben / quod conjungitur der Christlichen Lieder. Pre-digt modò editæ, celeberr. Lubecensium Præsul. Dn. D. Götzius, quamq; tunc temporis perlegi, sed hic loci iterum videre nondum potui, aliquem ex Anglis refutat, falsæ illius sententiæ Patronum. Verum facili negotio nubecula falsitatis transit, modò considerentur, quæ Hottingerus in thesauro phil. affert, cujus hic verba quædam adscribam. Certè, inquit p. 443, universa N. T. reclamat historia. Ubi umbra, ubi apex, ubi conjectura doctrina hujus Cabballistica? (de mysteriis veræ fidei agentis) Pharisei, penes quos clavis erat scientia, quique traditiones Majorum suorum indeinde studio propagarunt, nulla doctrinæ hujus Cabballistica vestigia nobis ostendunt. Paulus àneßegy Judæorum secuus habet, & ad pedes Gamalielis, viri in omni disciplina Hebraica polissimi, educatus, cum demum Ἰεροδακτυλον veram didicit Kabballam, cum suam dedidicit. Qvin etiam Kabbalæ illius falsitas

G.

apparet

apparet ex falsis dogmatibus, quæ in ea, fatente Pico, continentur, e. g. de purgatorio, quorum quoque pertinet nimium Philosophia Platonica æstimium; & liber IV. Esdræ indignus est, qui audiatur. Neque obstat, quod quædam mysteria videantur in ipsis libris cabbalisticis contineri; quia omnia ibi contenta necessariò sunt ita ambigua atque flexiloqua, quod appareat ex Judæorum, Kabbalam amantium, in oppugnandis Christianæ fidei dogmatibus pertinacia, ut nihil solidi exinde haberi possit. Quidam & derogat tanta Kabbala laus debito Scripturæ V. T., cuius in dando de Salvatore testimonio claritatem jam antea paucis ostendi, æstimio. Inde Joh. Leusden. in Philologo Hebreo Diff. 26. §. 15. p. 324, nullo, inquit, modo est verosimile, vel Mosen, vel Ezram, vel alios Prophetas harum nugarum esse primos vel inventores vel propagatores. Absit à talibus doctis & piis viris, quod S. Scripturam vel ita pessime in multis explicassent, vel ejus sensum ita torsissent. Ast longè aliter recentissimè de Kabbala judicat Famiger. Autor Observ. Halenium Tom. I. Is enim, postquam obf. 1. §. 6. duplē dixerat esse Kabbalam, symbolicam s. litteralem, & dogmaticam s. realem, quæ iterum, juxta §. 9, sit vel historica, vel philosophica, vel theologica: ad ultimam spectare dicit doctrinam de X. Sephirotib, quam, §. 1., regni divini oeconomiam, quæ summa est veteris Theologie Judaice, admirabilem utique & longè sapientissimam, exhibere, ait, cumque Thomas Burnetus, obf. 16. §. 2. adductus, doctrinam Sephiroticam rejiciat, eamque nihil praeferre singulare aut eximium, & ob maximam obscuritatem & confusionem usus destitui, dicat, recte Observator §. 3. contrarium ostendere conatur, asterens, quod per supremas tres numerationes Sephiroticas personæ divinæ intelligendæ sint, & per 7. reliquias attributa divina, in regno gratiæ maximè conspicua. Cumq; porro idem §. 4. ex Burneto recensuisset 18. illa cognomina & subalternas --- notiones primi ex X. Sephirotib, quibus adductis Burnet. ille ostendere annititur, ætona esse, quæ Judæi sic proficiantur, & pro magnis mysteriis venditent, inter quas notiones est num. 2. lux, num. 18. caput album, num. 3. color niger, num. 2. causa

causa causarum, n. 18. *nihil*, qvæ libi planè repugnare videntur: illa omnia ita explicat, ut commodum dare sensum queant. Quid nimò, licet §. 11, qvod DEUS intelligatur à Kabbalistis per קְרָבָה אֶרְךָ s. Adamum primum, defendat; non obstat tamen ait §. 14, qvòd hic ipse vocetur etiam creatura. Verùm istis rectè perpensis, qvis non assentietur Burneto. ib. §. 7. adducto, quando is ad primam τῶν Sephiroth, ecquianam, ait, *binc instruclor est à doctrina primi Sephiroth? aut certior factus, quid negat, quid affirmit, quid in se continet? vera sint an falsa, que nos docet, aut docere videtur.* Nimirum eadem libertate, qvâ Observator ille juxta suum beneplacitum voces has explicat, & S. S. Trinitatem in primis 3. Sephiroth qværerit, alii licebit aliam & diversissimam adhibere explicationem. Qvis ergò doctrinæ illius usus? Non enim juvat in gratiam Judæorum legere & rimari Kabbalæ mysteria, qvia illi longè aliter ea, qvam nobis placet Christianis, explicant? Neqve juvabit distinguere (ut facit Obs. §. 9. & 10.) inter Cabbalam recentiorēm / impuram & veterem s. puram. Qvis enim in hac controversia judex erit, an scil. Christianus, an v. Judæus, rectè obscuram veterum illorum mentem explicit, qvos Judæus suos Preavos nominat & in fide antecessores. Annon ipse Observator fatetur obs. 16. §. 11? etiam antiquissimos, qui extant, libros Cabbalisticos, non puram, sed corruptam Cabbalam exhibere, & claris verbis ibidem ait: *veritatis culor indefessus hoc fibi datum credit, ut prava à bonis, vera à falsis, discernat, & veræ Cabbale vestigia ubique detegat.* Qood felici successu illi demum suscipiunt, qui Cabbalistarum placita cum vestigiis bujus doctrinæ in Scriptura S. occurrentibus diligenter contendunt. Qnam viam qui non ingrediuntur, illi vix errores ac præcipitia evitabunt. Quomodo ergò tuæ explicationi credet Judæus, & qvæ tibi non placent, rejicit! Neqve etiam talia legere opus est in gratiam Christianorum, ut consensum videamus Kabbalæ Judæorum cum veritate. Nam, cum omnia innitanitur conjecturis, qvænam adest certitudo? cum mala sint intermixta bonis in omnibus libris Cabbalistarum, quid obtinebitur sani, nisi ipsa Scriptura

viam ostendat? Qvicquid igitur sit de usu aliquali, ad indefes-
sum scrutatorem obscuritatum earum redundantem, non nisi otiosis
tamen ingenii commendari labor iste poterit; cum satis habeamus
lucis ad fidem & vitam in ipsis Scripturis sacris, & in ejus medita-
tione tempus die ac nocte collocari queat longè utilius. Qvis ve-
rò sanus, hisce positis, Salvatorem nostrum ad scripta ejusmodi
mystica, et si quædam extiterint, provocasse, affirmare potest? Neq;
etiam alibi probavit Observator, prout gloriatur, Christum ac Apo-
stolos Cabbala, tali modo, ut vocem ipse sumit, accepta, usos esse,
Qva de re quædam dicentur c. IV.

CAP. III.

De Scrutandi actu.

§. I. Actus scrutandi τὰς χαρὰς insinuatur à Salva-
tore voce ἐγενάντι; quæ vox, ut iis, qui Græcæ linguae non
plane rudes sunt, facile constat, tamen indicativi quam imperativi
modi esse potest; indeoque, sicut in æquivocis fieri solet, ex-
plicatio ex contextu atque circumstantiis petenda venit. Non
negandum eqvidem, modò rationes statim in sequentes, quas ante
sect. I. §. 4. adduximus, considerentur, nempe: quod vita æterna in
Scripturis habeatur, eaque de Christo ressentur; non adeo mul-
tum interesse: an vox ἐγενάντι indicativè, an imperativè, expli-
cetur. Imò B. Brücknerus Vind. ad h. l., (quem procul dubio
intelligit Misander in Delit. Bibl. ad h. l. dum per vitium typogra-
phicum ad Brücknerum provocat) p. 600 b., Scrutamini, inquit,
imperando an indicando sumatur, haud pilic interest. Nam tota
vix argumenti nostri in his est: illæ testantur de me. Brücknerum
seqvitur B. Qvensted. Syb. P. I. p. 229. Nec minus B. Seb. Schmidius
Coll. Bibl. post. Loe. I. §. 4. dicit, quod non plane perversatur
sensus & usus loci, si in Indicativo legatur. Sane, si adesset indicatus,
seqventi modo: legit̄is Scripturas, & illæ testantur de me;
in hac oratione Christi, in qua ille personam suam ex S. Scripturis,
ut ita loqvar, legitimabat, adesset legendi præceptum; et si non ex-
plicitè per apertum imperativum, tamen implicitè propter ad-
junctam rationem: dum scilicet vult, ut Judæi legentes id credant,
quod

qvod Scriptura de semet testatur. Declarabo hoc simili exemplo. Si de re aliqua, cuius mentionem fecit *Imhof*. ad domum Principis cuiusdam pertinente, quæstio sit, sciatque Princeps, virum, quocum loquitur, *Imhofum* diligenter legere, ac dicat: legis *Imhofum*, & ille de rebus meis scribit; quis tunc dubitaret, velle Principem, ut alter *Imhofum* legat; & que ac si dixisset: Lege *Imhofum*, ille enim ea, de quibus loquimur, exhibet.

§. 2. Interim nullo modo relinqvendus est *Imperativus*, qui, si autoritatem desideras, tot tantaque veterum Ecclesiæ Patrum testimonia habet, ut non opus sit ex meis, aut cuiusdam nostræ Ecclesiæ Viri, verbis illud cognoscere; verum audire hac de re possimus *Jesuitam* magni nominis, ingenuum veritatis confessorem. *Maldonatus* enim ad b. l., omnes, inquit, opinor, præter *Cyrillum* graves Autores, imperantiis modo dictum putant. Ex Pontificis ante B. *Liberi* reformationem Abbates illi, qui Carolo V. in baptisme domi loco Biblia S. obtulerunt, inscriptionem eis addiderunt ex loco nostro: *Scrutamini Scripturas*, vid. *Christ. Martia et Theat. Hist.* p. 1034, quam non bene aliter, quam imperative, accipere licebit. Verum apud illos non opus est subsistere. Licet enim ex Pontificis plurimi, ut in desperatae suæ causæ aliquale subsidium sacræ scripturæ, tanquam illi libro, qui præteritas tempestates & turbines concitavit, (ceu loquuntur de Reformationis negotio Episcopi, Bononiae anno 1553. congregati, in Consilio suo, adversus Bibliorum lectionem Papæ suo Julio III. dato ac a *Vergerio* edito, cont. B. Alberti *Interesse Rel. Christ. are. I. tb. 7. § 6.*) aliquid detrahere queant, unum *Cyrillum*, cui alias non tantum tribuunt, hic seqvi malint, quam integrum Patrum chorū; qualia subdolæ Ecclesiæ Romanae erga Patres reverentiae plurima specimina proposuit in Tractatu, sub hoc titulo edito, *Jac. Laurentius*: tanta tamen est veritatis vis, ut etiam post exortam reformationis lucem *Emserus* ac *Dietenbergerus* in Versionibus suis *Germanicis* Imperativum retineant, ut & *Corn. a Lapide* in *Comm. ad b. l.* aliq. Nostrates, B. *Lutherum* secuti, Imperativum communiter recipiunt, quod etiam faciunt ex *Calvinianus Tigurini*, *Belgæ* & alii. Accedit huc non contemnendum illud, quod *Syrus* interpres veritati h. l. præbet, testimonium, adhibens,

prout ante adductum, vocem **Q̄z**, quæ testibus Grammaticis, juxta consuetam verborum. Rad. **N** in Syr. lingua anomaliā, secundam masculini pluralis personam in imperativo sīstit, reddenda: *inquirite vel iuritamini.*

§. 3 Verūm non nuda autoritate adductus pro Imperativo pugno. Adsunt rationes aliæ sat graves. Nimirum accurata ipsius *Textus Jobanni consideratio* veritatem clare docet. Nam, cum Christus adhibeat vocem *Egeurāt*, sive verbum *ēgeuwāv* propriè notet: instar *canum venaticorum indagare*, quæ est assertio B. Pfeifferi *Theſ. Hermeneut* p. 275., sive in voce illa à metallis metaphoram duciam dicas, quæ à fossilibus quam solertissime investigantur, quod præstat, dicente B. Gerardo in *Exegeſi* p. 527; ipsa *vocis emphasis* viam veritatis hic quærentibus est instar filii Ariadnei. Conf. loca Joh. VII. 12. I. Pet. I. II. Hinc *Ligbtſ.*, contrariæ licet sententiæ addictus, postquam in *Harm. ad b:* l. indicasset, quod acceptio vocis *ēgeuwātē imperativa communis* sit, quando ait: *Priore sensu à pluriq; ferè recipitur; idipsum fateri cogitur seq. verbis: hunc autem sensum præcipue insinuat græca vox, quæ scriam inquisitionem indicat. Ita pariter Italice reddit Brucioli. guardate diligenter.* Judæi autem, quibuscum agit Christus noster, Scripturas quidem Sacras legebant, scilicet *oficierant*, perfunditorie, *forentes præconcepias suas opiniones*, sed non fuerunt eas scrutati, quæ verba sunt citati modo *Gerbardi*. Quam affectatam Judæorum ignorantiam in eodem adhuc sermone ac capite reprehendit Salvator seq. verbis: *Si crederetis Moſi, crederetis mihi: nam ille de me scripsit.* Clarior res ista fiet, si paulo specialius Sectarum Judaicarum studium scripturarum considerare placet. *Saducei* nempe circa Scripturam explicandam *Traditiones* quidem Pharisaicas non recipiebant, sensu Scripturæ literali consenti, dicente Pfeiff. in *Exerc. de tribæfio Judæorum*, quæ quarta est in Theologia ejus *Judaica* p. 202, ubi Cocecum citat, eadem de re agentem *Excerpt. Gem. Sambedrin.* p. 52, & Schickard in **תְּבִ** p. 143. Unde Carpz. in *Introduct.* ad Raimundi Martini Pugionem fidei c. 3. eos ex hodiernis Judæis, qui *Karræi* vocantur, Saducæorum propaginem, depositis tamen nonnul-

nonnullis eorum erroribus, esse docet. Ipsos *Saduceos* nomine
Karrorum quoq; insignitos fuisse, probat *Buxtorff Lex. Talm.* p. 2111,
ac contra *Scaligerum* defendit *Pfeiff. Theol. Jud.* p. 195. Verum, quo-
modo in scrutandis Scripturis se gesserint *Sadducæi*, Præcepto-
rum suorum sententiam in depravando vero illius sensu seqentes,
ex ore sumimi Doctoris percipere licet, hisce eos verbis redargu-
entis: *Erratis nescientes Scripturas*; cum ille resurrectionem
mortuorum, à *Sadducæis* negatam, in ipso *Mose* contineri, per cla-
rissimam consequentiam ostenderet, quam cœci illi homines nun-
quam viderant. Unde tamen nondum sequitur, quod *Sadducæi* non
aceperint alios Scripturæ S. libros, nisi *Mosen*; sed solum, quod
Christus ex eo libro, qui populo notissimus erat, nimirum lege,
adversariorum stoliditatem redarguere voluerit. *Conf. B. Pfeiff. Theol. Jud.* p. 201. *Phariseorum* vero tractanda Scriptura S. cœci-
tatem multis deducere opus non erit, quia illi non verebantur
transgredi mandatum Dei per traditionem suam, dicente iterum
eodem, quod paulo ante audivimus, veritatis ore, *Matth. XV. 3.*
Per hos enim legi divinæ, proximum diligere jubenti, glossa illa
apposita fuit: *Odio habebu inimicum tuum Matib. V. 43.*, planè
contraria genuino sensui jam memoratae legis, quæ per proximum
omnem intelligit hominem, etiam inimicum; qua ratione in ipso
V. T. Salomo expressis verbis otoribus suis benefacere jubet, *Prov. XXV. 21.*, si esurit, inquietus, osor tuus, cibaeum pane, & si sit, da
ei bibendam aquam. Inde q; *Christus* per maximam C.V. *Matthei* par-
tem Legis verba à corruptelis *Phariseorum* vindicat, contradicens,
non legi *Mosaicæ* in se, cuius tamen interdum ipsissima verba citat,
sed sensu, præcepto *Mosis* à *Phariseis* afficto. *Vid. Quenstedt. System. P. IV. c. 2. sect. 2. quest. 8. in obj. Dialys. p. 50.* Eodem modo *Jesus*
Phariseos graviter increpat per totum *Cap. 23. Matthæi*, in Dispu-
tatione de *Messiæ* persona à semet cap. antecedente validissime
convictos. Prodit adhuc hodiè Parentum indolem *Rabbanico-
rum* cohors, *Phariseorum* propago, probante in *Introductione* ante
citata *B. Carpz.* Intolerabilis sane est vox, sed horum *Judeo-
rum*

בְּנֵי חַזָּהָר בְּדִבְרֵי סְפָרוּם: Mi fili attende ad verba Legislatorum magis, quam ad verba legis, quam post alios adducit Pfeiff: in Theol. Jud. p. 89. Quidam cœcis suis ductoribus coeci hi mortales ita adhærent, ut contradictoria quoq; eorum asserta, tanquam vera, admittere haud dubitent, prout probavit accuratissimus Antiquitatum Judaicarum indagator Frischmuth in Dissert: An Ebrai statuerint idem simul esse & non esse, eamq; ob causam hoc in passu detestabilis Scepticum: sunt rei. Conf. Dissert: de Scepticismi origine & progressu h. l. Anno 1702. meo sub Præsidio habitam ab f. E. Uadamo, nunc Philos. M. Clar., sect. 2. §. 3. Et talis quidem, quæ modo exposita, ipsorum fuit Doctorum Judaicorum in tractandis Scripturis ratio; quid ergo de reliquis Judæis, quia omnes generatim, ut ante audivimus, Christus alloquitur; maxima ex parte exspectandum erit? Audiamus ea de re verba ante laudati Seb. Schmidy, coll. bibl. p. 3. dicentis: Ipsi ferè Ebbariæ ac Scribe, ut ex multis Scripturæ locis patere potest, homines fuerunt supinæ negligentiae in investigandis Scripturis medium vulgus. Satis igitur, ut arbitror, appareret inevitabilis scrutinium S Scripturæ Judæis commendandi necessitas.

§ 4. Verum longè clarius necessitas illa elucefcit, si consideres *rationes*, præcepto scrutandi à Christo additas, inexplicabilem scrutinii illius *fructum* demonstrantes. Prima rasio sequentibus verbis à Salvatore concipitur: οὐδὲ μῆτρα δοκεῖ πέπισθαι τούτων εἰχείν. Ibi audimus, haberi in sacris literis summum bonorum, vitam æternam. Et quis mortalium nescit miseram hominis sibi relicti conditionem? Vita ejus ita est comparata, ut, exceptis admodum paucis, cæteros in ipso vite apparatu vita destituta, dicente juxta communem querelam Senec, in libro, quem de brevitate vite ad Paulinum conscripsit, eaq; tanto curarum onere est obruta, ut etiam excellentiissimum illius laboriosum sit & molestum, teste Viro Dei Mose in oratione sua Psal. XC. exhibita v. 10.; indeq; nisi Divina gratia molestias sublevet, gaudiumq; verum afferat, ii, qui fœdo *Arbeitsmo* nuncium miserunt, ipsam vitam sibi acerbam putant. Sic David Psal. CXIX, 92, nisi, inquit, lex tua
dele.

*deletatio mea fuisset, periissim in afflictione mea. & recte Basilius de virtute Claudiis Ps., ut inscriptio habet, juxta Volaterani interpretationem Oper. Tom. I. p. 214. ed. Bas, de Scriptura S. ait, quod eam ob rationem à Spiritu S. sit conscripta, ut velut è communione medendarum animarum officina universi mortales quietes pro morbi sui ratione medelam deligeremus. Imò animus humanus, nisi lumen ejus præconceptis Sadduceis opinionibus suppressatur, idoneus est de sua, etiam post discessum à corpore, immortalitate, neq; tamen sibi relictus ullum potest modum invenire, cui insistentes homines de secutura post obitum felicitate certi esse queant, tali modo spem nullam babentes, ac Āgeos vel sine Deo, quoad cognitionem scil. ejus salutarein, existentes, unde procul dubio ille profuit, quem Athei sentiunt in vitæ fine, horror, vid. Tract. der Verwohlende Atheist, ac verissimum est illud Philosophi vulgatum: omnium rerum nihil esse morte terribilius. Ast sacra, cujus scrutinium Jesus commendat, Scriptura certam docet artem ex omnibus non solum terroribus evadendi, sed & vietiis potentissimis hostibus ad æternam libertatem perveniendi. Eleganter hac de re B. Lutherus in Praefat. Catechis. Maj. p. 394, vulgo, inquit, vocante Satanam mille artium opificem — at ipsum Dei sermonem, qui — illum ipsum mille artium artificem cum omni potentia ac arte sua opprimit, — quo tandem nomine dignabimur, nempe non mille tantum artium, sed multarum myriadum artium opificem meritò dixeris. Scilicet, quod oculus non vidit, auris non audivit, nec in cor hominis descendit, Deus retexit in S. literis. In his habetur vita æterna, nempe ostensivè & ut in medio exhibitiivo, quia viam ad hanc æternam vitam monstrant, indubitata pariter ac perfectam illam obtinendi artem præscribendo, atq; ipsam vitam æternam, ceu ordinatum à DEO medium ejus dativum, offerunt, 2. Tim. III, 15. Præterea hæc inqvirendi ratio à Christo allata ita est compara, ut ad ipsorum Judæorum, quibuscum loquebatur, sententiam provocare posset, dicendo: *donātū.* Licet autem ex Sociniis Smalcianis asserere audeat: recenseri à Christo tantum falsam Judæorum opinionem, quâ se vitam æternam ex V. Tto habere posse putaverint, et si nihil habuerint revera; cui aslensum præbet inter*

Pontificios Maldonatus; nihil tamen probare possunt, qvia ~~deinceps~~
non semper falsam opinionem denotat; ut, cum dicitur i. Cor. IV.
9, ~~deinceps~~, *Deum nos Apostolos spectandos proposuit, c. VII, 40, deinceps*
& me Spiritum Dei habere, imprimis Ad. XV, 28. Edoξε αγιων μητραν
καπ ημιν. Neque quoad verba nostra Johannea necesse est di-
cere, quod Christus in illis reprehenderit *Judeorum* assertionem,
cum illi ex propria sententia ad legitimum Scripturæ scrutinium
quam optimè adigi possent. Ideoqve priori adversario B. noster
Franzius in Vindic., quas allegat *Priückner. ad. b. l.*, posteriori B. *Seb.*
Schmidius Coll. Bibl. post. p. 3., accuratè satisfecit. Nimicum, cùm non
adducatur à Johanne falsa hypothesis *Judeorum*, quod per ceremo-
nias Mosaicas, in Scriptura V. Tti exhibitas, vitam æternam ob-
tinere cogitaverint, ceu falso existimat *Maldonatus*; sed tan-
tum, quod existimarint, vitam æternam, in Scriptura promissam,
nullo alio medio quam sola Scriptura S. obtineri posse, nihil oc-
currit quoad illa verba reprehensione dignum.

§. 5. *Huic rationi alia*, necessitatem scrutandi non minus fortiter
insinuans, jungitur; quando Christus de Scripturis S. ait, *Ἐκεῖναι*
τοις αἰ μαρτυροῦ ὁ θεὸς ἡμῶν, ubi facile intelligitur, testari Scri-
pturas de *Christo*, quod revera talis esset, qualem semet hactenus
in oratione sua erga Judæos vocaverat, scil. Deo *equalem*, atqve
vita eterna causam. Quam perspicuum sit hoc Scripturæ V. Tti
de Jesu testimonium, facile perspicit, qui considerat: doceri in
Scriptura veram Christi *Deitatem* Jer. XXIII. 6, à DEO Patre
generationem, Pl. 2, v. 7. & Prov. XXX, 4. nec minus veram *incar-*
nationem hujus Filii Dei, Jes. IX, 6 *nativitatem ex virginе*, cap. VII,
14, & quidem Bethlebemi, Mich. V, 2, nominato ejus *precursore*,
Malach. III, 2. adductis *miraculis* perpetrandis, Jes. XXXV, 6. & *pre-*
dicatione Evangelica, Jes. LXI, 1. cap. XLII, 1. seq., nec minus *passio-*
nibus pro genere humano exantlandis ac morte Jes. LIII, 3. seq.
Dan. IX, 26, speciatim perfoſſione, *crucifixione* & vestium divi-
fione, Zach. XII, 10. Pl. XXII, 17. 19, subſecuto eventu *lætissimo*, Jes.
LIII, 11. seq., & *regno* nunquam interituro, Dan. VII, 14; converso
ad

ad regnum ejus maximo Gentium numero, Mich. IV, 1. seq. Jef. 2,
v. 2. Accedit deniq: ratio tertia; quando Christus addit v. 40.
non vultis ad me venire, ut vitam habeatis; ubi deplorandus
Judæorum error in medium profertur, qvðd, licet vitam æter-
nam habere velint, ad Christum tamen, qvi est vera *vita* Joh. XI.
25, venire nolint, hoc est, illum repudient incredulitate sua, qvi
unica omnis boni ac vitæ æternæ causa est. Qvis igitur his omni-
bus perpensis, non vellet Imperativam significationem Indicativæ
præferre, cùm sine dubio major emphasis sit in Imperativo? Atque
tanta unicuiq: Scripturæ loco eribui debet emphasis, quæra potest,
ne sine ratione scripture vim imminuamus, qvæ sunt verba B.
Seb. Schmidii l. c. p. 2.

§. 6. Addit B. Gerhardus in Exeg. L. I. §. 481. etiam illud
pro Imperativo argumentum, qvod voci ἐπεννᾶτο non addita sit
particula ὑπῆς, sicut paulo post verbo δοκεῖται; cum Imperativi,
ut ait, sine pronominibus hoc modo enunciantur, e.g. Matth. V. 12.
Χαίρετε καὶ αγαλλιάσθε, item v. 17, cap. VI. 33. cap. VII, l. 3. i. Thes.
V, 16. Hanc B. Gerhardi rationem invadit Theod. Hackspanius
in Not. Philologico-Theologico ad h.l. dicens: Resp. Non necessarium
esse, ut præponatur ὑπῆς: Idq: probo ex Joh. XIV, 1. ubi dicunt:
πάντες εἰς τὸν οὐρανὸν εἰμι πασῶν. Verum B. iste Vir non affert
illud argumentum ut apodicticum, sed ut probabile, unde ait: si
utrobique (nempe tam apud vocem δοκεῖται quam ἐπεννᾶτο) pronomens
omissum, suspicio de modo Indicativo facilius locum habere posset.
Itaque argumentum illud aliis fortioribus rectè adjungitur à lau-
dato Viro, qvæ quamdiu Hackspanius non refutat, sicut ne verbo
quidem illa tangit, nihil allata exceptione contra Gerhardum
obtinet.

§. 7. In dicto nostro Jesaiano Imperativus clarissime con-
spicitur, juxta ordinariam conjugationis Kal. naturam forma-
tus, ubi יְשַׁרֵּר est secunda pluralis in Imperativo, cuius Radix שָׁרֵר
significat *quaesivit*, it. *investigavit*, *scrutatus est*, testibus Lexi-
cographis. שָׁרֵר est summo studio inquirere, summo studio inve-
stigare, ait Wimesius ap. Leigb. in Crie: S. sub hac voce.

H2

Ques.

Quæstio.

Annon vox ēgevān indicativē potius accipienda sit, quam Imperativē? Rcp. Indicativum elegit ex Patribus Cyrilus, quem, ut indicavi §. 2, plurimi Pontificorum, ob perversum interesse suum, avide sequntur. Ex Calvinianis ejusdem sententiae sunt Piscator, Camero, Polanus, Tossanus, Beza, quos citat Seb. Schmidius Coll. Bibl. post p. 2, quibus addo Pasorem in Lexico ad hanc vocem, & Job. Lightfootum in Harm. p. 529, 546. Quin & opinio illa arrisit Eras. Schmidius l.c., atq; Theod. Hackspanio inter Luth. Quod ad rationes illorum spectat, Erasm. Schmidius, decisionem, ait, nobis exhibet ipse contextus, qui à versu 33. usque 40. totus Indicativa Oratione constat. Verum, qvia nulla inter versum 39. & præcedentem 38. intercedit conjunctio, nimis labilis est hæc consequentia: Christus in antecedentibus & consequentibus Indicativè loquitur; Ergò etiam in hoc nostro versu, eaq; debilitate propria planè corruit, qua de re vid. Seb. Schmidius loc. mox alleg. Sed cum Lightfootus pluribus argumentis opinionem suam propugnare conetur, eorum quoque imbecillitatem breviter detegam. Primum, quod adducit argumentum, exinde desumit, quod ipso in versu dicitur, quia videmini vobis in ipsis vitam æternam habere. Quibus verbis non tam cō collimat Christus, ut ostendat, quid in Scripturis obtinere possint (Judæi), quia tum dicere debuisset, in illis vitam æternam habere potestis, quam ut falsam Judeorum opinionem refutet, qui vitam se æternam studio legis ex opere operato obtinere posse putabant. Sed jam ante refutatum est in Smalzio & Maldonato, quod verbum *dōkeῖν* falsam semper opinionem denotet, dictumque, quod in textu nostro non fiat mentio falsæ illius hypotheseos Judaicæ, vitam scilicet æternam per opera obtineri posse. Neque enim hæc statim sunt opposita, quæ Judæi ex sacris literis obtinere poterant, & quæ semet exinde obtenturos putabant. Deinde nulla appetit ratio, quare Christus hæc potius verba debuisset adhibere: *In Scriptura vitam æternam habere potestis;* quia Christus judæis longè melius propriam suam sententiam, quando statuebant, semet in sacris literis habere vitam æternam, opponere poterat, ut necessitas

ce sitas scrutinii Biblici eò facilius appareret. Alterum *Ligebooris* argumentum, natum illi est ex versus sequentis contextu, (quem quoque urget *Hackspanius*) cuius, ut ait, *hic aperte Jesus est: Scripturas diligenter vos ipsi explicatis, ipseque de me testantur; ad me tamen venire non vultis.* Sed si observetur, quod in versu 40. *tertia ratio* contineatur, Judæos urgens, ut debito modo *scrutentur* verbum Dei, quemadmodum ante indicavimus, dubium hoc illicè evanescit. Nimirum non solum dicit Christus, *Scripturas de se testari, sed & addit, quod Judæi hactenus incredulitate sua vitam salutis sibi præcluserint, quo ingenti periculo suo territi ad diligens scrutamen moveri poterant.* Novum denique argumentum *Ligeboorus* p. §46. delimit à *Doctorum Synedrii*, quos Christus alloquatur, *diligentia in pervestigandis S. literis, quorum*, ut ait, *principia occupatio Scripturarum indagatio fuerit, unde & copiofissimè & accuratissimè observaverint & in usu habuerint prophetias de Messia, in sacris literis expressas.* Et hæc ratio sub quatuor numeris ita proponitur, ut quatuor rationes adesse putares. Verum tota argumentatio falsæ innititur hypothesi, quod cum *Doctoribus Iudaicis* h. l. tantum agatur, cum tamen totus populus intelligendus veniat, sicut ostensum est *Cap. I.* Deinde nimis extollitur Judaicorum Doctorum in perscrutandis S. literis diligentia; quia homines isti juxta præconceptas opiniones suas scripturam torquebant, & licet alias satis oculati essent, in iis tamen, quæ ad Messiam personam ac officium spectabant, talpâ erant cœcioces, de quo pariter jam ante dictum.

CAP. IV. de SCRUTANDI MODO.

§. I. Modus S. literas scrutandi à Salvatore nostro implicitè insinuatur per adhibitam vocem ἐρευνᾶτε; quæ reverà talis est, ut ab ea magni montes doctrinæ, prout loqui amant Judæi, dependeant. Vocabula enim illa, quæ *investigare, scrutari* denotat, juxta *Lexicon Pasoris*, sicut adhibetur Gen. XXXI. 35, de sedula Labani inquisitione, in tentoriis Jacobi facta, ubi dicitur: ἐρευνῆσε Ααβάν; *metaphoram*, nemine facile negante, includit. *Olearius*

in Bibliis suis: ad h. l. Jobannis, octo adducit scrutantium genera; I. Mathematicorum temporis rationes accurate investigantium. 2. Metallifosorum aurum quærentium 3. Canum venaticorum, bestias indagantium. 4. Oeconomorum diligentiam adhibentium 5. Hortulanorum fructus decerpentium. 6. Botanicorum, herbas ri-phantum. 7. Mercatorum, margaritas desiderantium. 8. Commentariorum, sensum dictorum explicandorum perquirientum. Satis notabilis est metallifosorum memoratus labor, ad quem considerandum ipsa Scriptura S. sapientiam quærentes remittit Prov. II, 4, quando ait, *Siquæsieris eam (sapientiam) velut argenteum, & tanquam abditos tibesauros scrutatus fueris eam: tunc intelliges reverentiam Jēbovæ, & agnitionem Dei consequeris.* In LXX. viral versione vox scrutatus redditur per nostrum ēpsuvās. Digna sunt, quæ ea de re audiantur verba Perkinsi ap. Eduard. Leigh Crit. S. ad vocem hanc græcam. Verbum, ait, metaphoricum est, defumum à scrutatoribus metallorum, qui profundè terram effodiunt, illiusque glebas in minutis parties redigunt, ut materiam metallicam à terris & saxis discernant, & auri ramenta inventant: eodem modo & nobis agendum cum scriptura, quam ut aurum scrutari, & ut rem preciosissimam perquirere debemus Prov. II, 4. quære, i. e. excute & cribro injice, ut vocis significatio notat: accurstè inquire, usquedum vera emphasis & sensus verus unicuiusque loci, imo unicuiusque vocis & syllabæ, vel etiam literæ et apiculæ clare intelligatur, & quid sibi velit, pareat. Salvator igitur lavavimus auditoribus suis, quo semet in scripturis inveniant, genuinam, ut uno verbo rem exprimam, Hermeneutam commendat; quam illius mentem sequenti modo in explicatione horum verborum, Tom. VIII. Jenens. Germ. Fol. 258. contenta, declarat B. Lutherus: *Sehet mit allem Fleiß zu/ daß ihr die Augen läutert und rechts auffthut / und also in der Schrift studiret/ daß ihr mich/ mich/ daran suchet und findet.*

§. 2. Si specialius ea, quæ ad declarandam Salvatoris mentem faciunt, deducere placet, requiritur ab eo mediante voce ēpsuvāts I. maxima in scrutando diligētia. Non solum non

non debebat prohiberi lectio Sacrarum literarum ; quemadmo-
dum hodiè proh dolor ! Poniticii Laicis lectionem earum in lin-
gvis vulgaribus denegant , ceu in Proæmio dictum , non fecus
hoc in paſtu ſe gerentes , ac coeci Bramines in India, qui *Vedam*
ſuum, quod inſtar Bibliorum venerantur , vulgo exponere no-
lunt , vid. Rogerus in det Offenen Thüt zum Heydenthum ap. Tenze-
lium Coll. Menſtr. A. 95. pag. 714. Ied maxime commendata omni-
busque aliis rebus præferenda , ad minimum propter eos
non planè negligenda. vid. Andree Hyperii Tractat. de lectione scri-
pturæ, quem, licet à Reformato Doctore profectum , maximis ta-
men meritò laudibus effert in Prefat. novæ editionis Germ. cele-
berrimus Ulmensium Præſul Dn. D. Elias Veielius, imprimis Lib. I.
Cap. XXIV. seq. p. 236. seq , ubi objectiones Politicorum con-
tra indefessam Scripturæ lectionem ſolvit , & omnibus homi-
num statibus neceſſariam eſſe Scripturæ S. lectionem diligen-
tem , probat , descendens post Clericos, de quibus res pateret
videtur, Cap. XXXIII. ad Reges & Principes, Cap. XXXIV. ad
Aulicos & Nobiles, XXXV. ad Judices , XXXVI. ad milites,
XXXVII. ad Jureconsullos & Medicos, XXXVIII. ad Mercatores, ac
operarios , XXXIX. ad pueros & puellas. Non terendum eſt
tempus tractatione fabularum i. Tim. IV, 7. inutilium ac *quaſtio-*
num ſtultarum , Tit. III. 9, quorū pertinet nimia librorum ,
meritò prohibitorum , lectio , de quibus conferatur B. Morhof.
in Polybiſt. : ſed S. Scripturæ lectioni diligenter eſt iuſtendum, ut
neque ulla negotia omnino inde nos abſtrahant , quemadmo-
dum ipſe Paulus, manibus ſuis laborare interdum ſolitus, verbum
DEI tamen tractare imprimis gaudebat; neque delectatio munda-
na lectionem planè impedit. Et hac in re laudanda eſt Judæo-
rum ab antiquis jam temporibus in legendo textu V. T. (utinam
& in rectè intelligend!) diligentia , qui S. literas ita notas ba-
bebant , ut , ſi modo unum aut alterum verbum indicaffent, jam
omnibus conſaret , unde id deſumtum eſſet , unde etiam V. T. in
Novo ſapè citatur non niſi per has voculas: ſicut scriptum eſt, notan-
te Matth. Flacio in Clavi ad vocem ſcribo, Eò tendit illa ſenten-
tia.

tia, quando *Judei* cum *Haimonide* suo in *רְלָכּוֹת* S. Condit. de *gu-*
dio legis, ab *Ulmanno* latinitate donatis, §. 10. *omni*, inquiunt,
tempore, quô non occupatus est homo in *discendo*, *dedicat*. De qua
suorum ledulitate seqventia verba facit R. *Joseph Albo* lib. *JKkarim*
Part. III. Cap. 22. *Judei* in *lege ejusq; literis* accurati sunt, item
literas plenas & *deficientes* norant. *Gloriantur etiam*, quod *sciant*
literarum numerum, *versus* & *accentus*, ita ut *librorum suorum*
marginalibus inscribere soleant. Et hoc opus vocant *Majoram*, cuo-
ju modi quid reliquis gentibus *recepium non est*; qvæ verba *Rabbi-*
nice qvoq; citata sunt à B. *Frischmuth* in *Diss. de Angelo fæderiu Pre-*
fat. Plurima autem ea de materia dicta sub voce *Lex* exhibit *Bux-*
tof in *Lexic. Talm. & Florilegio*. Imò, licet dolendum, qvòd per
præconceptas opiniones suas *Judei* contra S. Literas gravissimè
peccent, B. tamen *Augustinus* enarr. in *Psal. XL. Tom. VIII. Opr. p. 253. ed. Bas.*, Christianis de studio *Judeorum* in tractando Co-
dice Biblico gratulatur seqventi modo: *Nobis serviunt Judei,*
tanquam capsarij nostri sunt, studentibus nobis codices portant. Et
post pauca interjecta pergit: *Quando agimus cum Paganis, &*
ostendimus, hoc evenire modo in Ecclesia Christi, quod ante prædi-
Eum est, — ne putent nos finxisse illas predicationes — proferi-
mus codices Judeorum. *Nempe Judei inimici nostri sunt, de char-*
tis inimici convincitur adversarius.

§. Insigni autem hac cum diligentia ex intentione Chri-
sti II. conjunctum est sacri hujus *libri* scrutandi æstimum. Equi-
dem non superstitionis illud esse debet, quale apud Judæos ho-
dienum vigere ostendit Lighfootius in Erubhim Cap. VI. Tom. I. p. 198.
bisce verbis: Ipsi tanti hoc studium faciunt, (scripturarum) ut er-
rorem in una litera mundum destruere affirment. Qvi in hoc ver-
su: כִּי־הָוֶה קָדוֹשׁ אֵין (non sanctus sicut Deus) legit בַּ (in)
pro בַּ, (sicut) facit, ut Jebovah non sit sanctus, & destruit mun-
dum. Qvo pertinet, quando *Judei*, si codex i. è manibus for-
*tè cadat, Jejunium propterea indicendum statuunt, & metuen-
dum, ne totus orbis in pristinum chaos redigatur, Conf. Leus-
den, Phil. Hebr. p. 2. & Hortinger, thes. philol. p. 97. ubi P. Fagium
*citat**

Neqve etiam in extrema tali reverentia aestimium debitum consistit, quando Judæi non audent sedere in scaeno, in quo V. T. jacet, neque codicem s. libris profanis interponere, sed superiore illi semper locum concedunt, notantibus iisdem Autoribus; qua in re Moscovitæ in qvodammodo accedunt, Biblia s. non prius tangentes, quam capite aliquoties inclinato, & præmissa signatione crucis, si fides habenda *Anonymo in dem Moscoviti schen Kirchen-Staat/ qvem excerptit Tenz, Coll Menstr. Ao. 98. p. 325.* Verum, etsi utique Christianum non deceat codicem s., lectioni suæ inservientem, hinc inde projicere, pedibusque substernere quale quid committentes in ruborem dantur ab Alexandro M., qui in scrinio quodam pretiosissimo inter prædani reperto nihil dignius recondi posse existimabat, quam *Homericum*, cuius lectionem in deliciis habebat: sicut & alias res, imprimis libros, quibus antiquitas autoritatem conciliare potest, non adeò vilipendere solemus: justum tamen aestimium in eo consistit, ut lector res S. literis contentas omnibus mundi divitiis atque bonis, cum Davide Psal. CXIX, 14, 24, 25. præferat, quorsum tendit. R. Chija in *Talm. Hieros. Peah*, quando ait, **כָל הַעוֹלָם כְּוֹלוֹ אֲרֻנוֹ שָׁוָה לִרְבֵּר אַחֲרֵר סִנְתֶּה הַתּוֹרָה** *Totus mundus non equivalet unico verbo legis: quod effatum cum variis ejus generis collegit sub titulo Lux, Buxtorff. in Floril. Hebr.: nec non ulterius, ut dicta ejus divina cum mundi filiis ad jocum & materiam ridendi non adhibeat & suggillet, neque in gratiam hypothesis falsarum, nedium impiarum, qualemcumque tunc adhibendo, depravet, quod in more positum erat tum antiquis impostoribus inter Judeos, tum recentioribus, ac speciatim illi ex Judæo Atheo Spinozæ, cum is e.g. in epistolis, (quæ in editione anni 1677. inter Opera Postuma junguntur Etibice illius, libro ut rarissimo, teste Pl. Rev. Dn. Luc. Kertnero in Diff. de religione præudentium ib. 47. p. 72, ita pestilentissimo) num. 23. p. m. 455. phrasin, quando Deus dicitur manifestatus esse in carne; ut elevet unionis mysterium, per alium locum, ubi phrasis ea occurrit, explicare conatur, possi-*

mē huc applicatum , dicens : an credis , quando lscriptura ait , quod Deus in nube se manifestaverit , aut quod in tabernaculo , & in templo habitaverit , quod ipse Deus naturam nubis , tabernaculi & templi assumserit ? Sed facili negotio patet malitiosa sensus corruptio , quia nunquam DEUS ita dicitur in nube se manifestasse , ut etiam dicere liceat : Deus nubes factus est , sicut clare extat Joh. I , 14 , & ille factus est caro . Econtrario genuinus scrutator , depositis omnibus præceptis opinionibus , Deo , qui superabundanter potest facere supra ea , quæ petimus aut intelligimus , Epb. III , 20 , semet tradit , spretisque omnibus rationis placitis , omnipotenti Scripturæ autori pro tanti thesauri concessione submislas agit gratias , ac non nisi cum devotis precibus ad lectio- nem semet accingit ; quia nimirum nemo rectè rem perpendens negare poterit , S. literas claras ac perspicuas dicendas esse , non absolute , sed ordinatè : ut nempe , suppositâ illuminatione Spiritus Sancti , absque qua etiam ingeniosissimi & doctissimi homines in hoc mundo Evangelium de Filio DEI — propriis viribus percipere , intelligere ; credere & verum esse statuere nequeunt , I. Cor. II. 14. seq. , ut verbis utar F. C. p. 657: non excludantur piæ preces , ut in omnibus necessitatibus nostris , ita in hac maxime , ubi de animæ salute agitur , meritò adhibendæ ; cum Pater cœlestis potentibus non possit Spiritum S. , Luc. XI. 13 , & sapientiam , Jac. I. 5 , nempe coelitus venientem , c. 3 , 15 , denegare : unde etiam Paulus ardenter precatur , ut Deus Domini nostri Jesu Christi , Pa- ter ille gloriae , det Epesios Spiritum sapientie ac revelationis , per agnitionem ipsius , illuminatis oculis mentis ipsorum , Epb. I , 16 , 17. 18.

§. 4. Sequitur jam III. modus ipse scrutinium debitum instituendi . Facilè intelligitur , quod non sufficiat ex intentione Christi , alienis oculis per omnia fidere , & receptam expositionem , procul omni meditatione , sequi ; cum hoc non esset scrutari , verum serviliter credere . Indeque non potest melius , quam in ipsis fontibus , sive lingua Scripturæ S. originali scrutinium illud institui ; quia non potest non ex illis fontibus a-

qva

qua salutis dulcissimè hauriri, ac Spiritus S. in ea lingva sivavissimè audiri, quæ ab ipso quoad singulas voces ac particulas adhibita, mentem ejus plenius repræsentat, ac prolatorum emphasin, in omnibus versionibus, qualescumque illæ sint, frustra omni ex parte querendam, graphicè ob oculos collocat. Neque obstat, quod in ipso N. T. Vetus sæpenumerò quoad versionem modo LXX-Viralem citetur; partim, quia hoc non est perpetuum, & citationes quoque ex ipsis fontibus petitæ occurunt, partim, quia Spiritui S., qui optimus est verborum suorum interpres, liberum fuit, aliis, instituto pro tempore convenientioribus, vocibus mentem suam declarare; qvod in ipso Vet. Testamento interdum factum videmus, quando non solum e.g. *Psalmus XVIII.* repetitur 2. *Chron. XXII*, verbis multis in locis immutatis; sed etiam in ipso Decalogo X. præceptum, qvod Exod. XX. exhibetur vocibus, *לֹא תַחֲמֶר*, Deut. V, 18, his vocibus traditur *תְהִיאוּ לֹא*. Verum hominibus ex litera fontium quam optimè de mente Spiritus S. constat. Qua de re B. Sal. Glaffius in *Orat. de lingua Hebr. necessitate*, annexa *Philol. S. lib. II*, p. 371, est, inquit, peculiaris vis arg. *ἰνέργειας* vocabulorum in hac lingua, sunt peculiares idiotismi, quos nulla lingua alia scitis venustè & gravide exprimere & haurire valeat. Et veluti quadam arbores ex nativa sua terra in aliud solum transpositæ, suam naturam, & quicquid in iis genuinum est, amitterunt: ita nativa etiam vocabulorum Hebraicorum *ἰνέργεια*, ubi in aliud lingua quasi solum transplantatio fit & translatio, paulatim expirat. Qui Autores, de necessitate linguae hujus agentes, videre desiderat, legere poterit B. Pfeifferi *Prefationem Metabo. di Hebr.* Non possumus tamen, quin verba B Lutheri, qui graviter, ut solet, necessitatem illam comparando lingvarum originalium lectionem cum Patrum primitivæ Ecclesiæ glossis, exprimit, desumpta ex *admonitione ad Senatus Germaniae de erigendis scholis*, quæ habetur Tom. II. jenens. Germ. fol. 460. addam. Die Sophisten haben gesagt / die Schrift sey finster / haben gemeint / Gottes Wort sey von Art so finster / und rede seltsam. Aber sie sehen nicht / daß aller Mangel liegt an den Sprachen. Qvæ verba

verba Megalander Pontificis Theologis opponit, quos *sophias* vocat, qui que, ceu notum, Vulgatam Versionem lati-
nam, longè corruptissimam, vix legebant, adjunctis talibus Ger-
manicis, quæ comparatione instituta non cum fontibus, sed so-
lum cum versione B. Lutberi, tenebras ac noctem continent; ceu
illi, quibus collationem instituere ob raritatem antiquarum illa-
rum versionum non licet, cognoscere possunt ex Melch. Sylv. Eckh.
Studio Theolog. p. 148. seq. Et post pauca interjecta h. m. per-
git Lutherus: Datum ist das auch ein toll Färmahmen gewest/ daß
man die Schrift hat wollen lernen durch der Väter Auslegens/
und mit Bücher und Glossen lesen. Man solle sich das für auff
die Sprachen begeben haben. Denn die lieben Väter / weil sie
ohne Sprachen gewesen sind / haben sie zuweilen mit vielen Wor-
ten an einem Spruch gearbeitet / und dennoch kaum hinnach
geahnet / und haib gerahnet / halb geschlet. Adeò necessarium
est, Spiritum S. in sua lingua audire! Porro ipsum modum ea,
quæ Spiritus S. in lingua originali profert, percipiendi, non nisi ab
eodem Spiritu discere convenit. Hic enim non solum per os Pe-
tri, 2. Pet. I. 20, verbum DEI ἴδιας Θμάνωσες, s. propria, juxta hu-
mani ingenii beneplacitum institutæ, interpretationis non esse af-
ferit, addita seq. 21 hac ratione: non enim libitu hominis
allata est olim prophetia, sed atri à Spiritu Sancto locuti sunt sancti
DEI homines; sed & Ps. I, 1. laudatum, qui in lege DEI ḥגְדֵי medi-
atur, quin & præceptum dat 1. Tim. 4, 13, τερπεται τῇ ἀναγνώσει,
attende lectioni, quemadmodum & Christus notanter scrutinium
Danielis inculcat, Matth. XXIV. 15. dicens: ὁ ἀναγνώσκων νοίτω,
qui legit, animadvertis. Ipse Daniel de se testatur cap. IX. 2, quod
consideraverit ex libris numerum annorum, quibus fuerat verbum
Iehovæ ad Jeremiam Prophetam, ac de Prophetis generatim dici-
tur 1. Pet. I, 10. quod scrutati sunt, in quem aut qualem temporis ar-
ticulum prænuntius ille, qui in ipsis erat, Spiritus Christi, declarabat
eventus Christi perpeffiones, & gloriam illas consecutam. Cumque
dabia læpenumerò occurrant, Paulus Rom. XII, 6. conferre jubet
ἀναλογίας μέτρως, & tenere formam sanorum verborum 2. Tim.
I, 13, ac Scripturam ex Scriptura explicare exemplo suo Christus
docebat

docet Matth. IV, cùm dícto ex Ps. 91. de custodia Angelorūm, à diabolo allato, opponit ex Deut. VI, 16, eam tunc obtinere, quando DEUS Dominus non tentatur; itemque Matth. XXII, 41, dicta, qvæ Messiam Davidis filium esse telantur, recte limitat ex Ps. CX, 1, ubi Messias Davidis Dominus vocatur, ne scilicet priora exclusivè accipientur. Qui modus scripturam per scripturam explicandi observatus quoque fuit ab Ezra ac sociis Neh. VIII, 8, ubi dicitur: *legebante librum illum, legem DEI explanare, & exponendo sensum* (paraphrastice) ~~וַיְבִין בְּמִקְרָב~~ dabānt intelligentiam per Scripturam ipsam. Sic & Act. XVII, 11. Berrhoënses leguntur examinasse Scripturas, an hæc ita se haberent, qvæ Paulus annun-ciabat.

§. 5. Hanc igitur Spiritus S. ductum qui observat S. Scripturæ scrutator, non potest non finem sibi propositum ritè obtinere, & genuini interpretis reportare nomen. Audiatur ea de re ex vetustis Ecclesiæ, & celeberrimi quidem IV. Seculi Patribus, Hilarius Petaviensis, qvi, cùm contra Arianos de Trinitate scriberet, (qvi Tractatus XII. libris constat, in exilio compositus juxta Cave Scriptorum Ecclesiast. Hist. Liter. p. 117.) veramque afferre vellet Scripturas interpretandi regulam, seqventia profert, qvæ communi rectè sentientium consensu *aurea* vocantur, verba: *Optimus ille Scripturæ S. lector est, qui dictorum intelligentiam expectet potius ex dictis, quam importat, & retulerit magis quam attulerit; nego hoc cogit videri dictis contineri, quod ante lectionem presum' erat intelligendum.* Fallas autem interpretationes hæreticorum perversitati idem Pater tribuit l. c. lib. IV, quem locum ipse Dionysius Petavius Theol. Dogmatum Tom: II. p. 175, (ubi tamen paulò post p. 177. falsum suggerit interpretandi medium, (qva de re in seqventibus qvæst. 1.) adducit; non autem impotentiae Scripturæ se ipsam explicandi. Verba ita se habent: *Videntur (Hæretici) sibi de singulis, quæ afferunt, præstare rationem,* quia singulis assertionibus suis quædam ex divinis voluminibus testimonia subdiderunt, quæ corrupto intelligentie sensu tantum ignorantibus blandianiur, speciem veritatis secundum

secundum prævitatem interpretantium præfaturæ. Indeque, quæ
 ex ipsius Spiritus S. schola §. antec. audivimus, laudatissima ope-
 rate seqventi modo in Tractatu de interpretatione S. Scripturarum
 in ordinem rededit, B. Lutheri vestigia secutus, Wolfgang. Fran-
 zius, ut p. 19. duas constituerit regulas, quæ, ut est in rubro libri
 illius, B. Luthero ad felicissimam Papatus destructionem, in versione
 Bibliorum Germanica, & in Scripturarum, præter morem antea sub
 Papatu consuetum, explicatione, unicè usitatae & familiares fuere; in
 quarum prima reqviritur ipsa notitia Scripturæ in lingua sua qvoad
 voculam & qvoad phraseologiam nativa, in secunda notitia integræ
 cohærentiae conexuum. Et has duas regulas ita probatas reperit
 B. Sal. Glassius Phiol. S. Lib. II. Part. 2, p. 353, ut, cùm interpretem
 S. Scripturæ menti Spiritus Sancti conformiter instruere vellet,
 easdem cum B. Franzio retineret regulas. Neque ab eo recessit
 B. Augustus Pfeifferus, qui in Crit. I. p. 117, postquam subsidia Scri-
 pturam S. interpretandi, hodiè obvia, distinxisset in externa s. inar-
 tificialia, qvorsum refert res, h. e. disciplinas, tam instrumenta-
 les, qvam principales, omnium, ut vocare solemus, facultatum,
 ac interna s. artificialia; & ad interna hæc duoretulisset, εργανέας
 & οδγησις, seqventia profert: Quotendunt duo illa præcepta W.
 Franzii, pro intelligendis S. Bibliis. Capit autem Vir incompara-
 bilis, ut se ipsum explicat p. 118, vocem εργανέας speciatim, pro
 interpretatione tam vocum singularum qvoad emphasis suam, & ve-
 ram latitudinem usumque Biblicalum, qvam modorum loquendi ac
 idiomorum. Σύγκεισι fieri ostendit per analogiam, tam fidei,
 quæ est summa doctrinæ divinæ ex apertissimis ac classicis Scriptu-
 ræ S. locis collecta, qvam Scripturæ S., s. harmoniam dictorum
 parallelorum, & collationem eorum, quæ textum dubium antece-
 dunt vel consequuntur proximè ac remotè, ut pateat tam
 ordo tractanditextus, qvam circumstantiæ, quis nimirum loqvatur,
 & qvomodo se habeant orationis scopus, occasio, locus atque
 modus. Cæterum illa indicasse h. l. sufficit. Conferri de omni-
 bus ex professo potest ultimo nominatus B. Vir in Thesauro Herm.
 unà cum Franzio atque Glassio ante laudatis, præter quos Maitb.

Flaciam

Flacium, Job, Gerbendum, Job. Conr. Danbaueram, Job. Olearium, & Job. Reinhardum, ex iis Nostratium, qui artem Hermeticam, in actu, ut vocant, signato, pertractarunt, recenset, additis breviter laudibus ipsorum debitiss, Sam. Ben. Carpzovius in Praefatione, Thesauro Pfeiff. ri Herm. præfixa,

§ 6. Id solum adhuc addo, quod, si modo omnia recte perpendere velis, ex natura rei facile pateat, interpretationem legitimam aliter fieri non posse, quam, ut relictis omnibus aliis et fugiis, bene attendamus literam Scripturæ s., cum ipse *Spiritus S.*, a quo acti locuti sunt sancti DEI homines, 2. Pet. I. 21, quive locutus fuit per Prophetas, Hos. XII. ii, non minus ac per Apostolos Matth. X. 20, ac dux viæ fuit in omnem veritatem Joh. XVI. 13, per illam loquens hodiè audiatur. Verba enim sunt signa conceptum, & sensum ab iis separatum esse dicere nemo potest, nisi qui contra omnem loqvendi & verborum naturam peccare vult. Eleganter *Martinus* ille, sine quo prior, ut est in proverbio, *non stetijet, Locorum Theol. Part. II. p. 213, Ecclesia*, inquit, tantum debet esse Grammatica, h. e., non debet singerer e res novas, aut nova dogmata genere, sed ea, quæ à *Spiritu S.* tradita sunt, discere ex genuina significatione vocabulorum, quibus in tradenda doctrina celestia uti. Et quod verba non possint à sensu S. Scripturæ separari, B. *Gerbardus Tom. I. de interpretatione Sacrae Scr. cap. 3. § 23*, ubi contra falsam Pontificiorum hypothesin disputat, exemplo declarat *Decretalium*, à Papis confectorum, seqq. verbis: *ut Pontifex loquitur suis hominibus in Decretalibus, ita nobis Spiritus S. loquitur in scripturæ oraculis.* Si quis velit sensum à verbis Scripturæ separare, illum etiam oporebit sensum Pontificis separare à verbis *Decretalium*, *Et sic nemo hodiè nosse poterit, quid sibi voluerint priisci Pontifices, quinimò hodiernus Pontifex non potest aliter exprimere suam sententiam, quam per verba.* Si igitur hic, quidni inscrutanda Scriptura S., verba recte tenenda sunt, & serio observanda? Sanè ut Diploma Regium quoad singulas voces accuratissime pensitatur, ita epistola Creatoris ad homines creaturas suas, accurato venit scrutamini quoad singulas voces subjicienda, tanquam quæ voluntatem illius verbis, quibus ipso dictante concepta est

est, repræsentat. Eamque ob causam voces occurrentes tamdiu propriè veniunt accipiendæ, quamdiu non ipsa Scriptura vel in eodem contextu vel alibi figuratam acceptionem detegit. Nimirum non semper, solas considerare textus voces, sufficit, verum hinc inde dubium quoddam occurrens suspensos tenet animos nostros, imprimis in rebus ad fidem & vitam non pertinentibus; cum magnifice & salubriter *Spiritus S. Sacras scripturas ita modificavit, ut locis apertioribus fami occurseret, obscurioribus autem fastidia detergeret*, juxta notissimum *Augustini* dicterium. Dantur sane nonnulla, quæ inexplicabilia sibi esse, cum Hieronymo viri etiam acutissimi fateri haud eruerunt, vid. B. Glass. Phil. s. p. 82. Quamvis, quod uni non statim licuit, alteri sæpè diligentia adhibita, conceditur; ut experientia docet. Et in iis quidem, quæ ad fidem & salutem necessaria sunt, non tanta pervenitur difficultate, cum habile illis obscuritatibus eruatur, quod non planissime dictum alibi reperiatur; dicente in epist. V. ad Votis, *Augustino*, quod dictum unâ cum aliis, haud dissimilibus exhibet Pf. ibes. Herm. p. 2. Rectè scilicet Augustinus hoc ipso effato collationem aliorum locorum inculcat, ubi in eo, qui ob oculos veriatur, obscuritas adsit. Omnium enim, quotquot tam in profanis quam ecclesiasticis scriptis occurunt, difficultatum expositio collatione integrî contextus ac locorum huc facientium, nec non scopi, aliarumque circumstantiarum pensatione ab interpretibus tentatur atque perficitur.

§. 7. In dicto nostro Jesaiano modus scrutandi pari ratione verbo, nempè ררוש includitur. Verbum illud, de quo Buxr. in lexico observat, quod construatur *cum accusativo & variis præpositionibus*, רוב, אל, על, h. l. ad vocem כפר refertur interveniente particula על, quæ notoriè composita est ex על, quod latissime quidem usurpatur juxta Buxr. p. 554, nempè 40 ferè modis, juxta Noldii Concord. Partic. p. 687, vel 46, juxta Joh. Michaelis in Lexici partic. sed ita tamen, ut ad τὸ super, tanquam famosam significationem cœteræ reduci possint, notan-

te

te Pf. tb. herm. p. 557., & τῷ σ, qvod & vel ex &c. significat, *juxta Glass. p. 655. lib. IV. straß. 1.* Cumq; Mercerus in Com. ad Gen. I. inter ℬ & ℬ sic distinguat, ut prius respondeat latino super, posterius a. τῷ supra, & super quidem de contiguis, supra autem de supereminentibus sine contigitate dicatur: Glassius l.c. p. 664, τῷ in compositione cum ℬ redundare ait, & particulas ℬ & ℬ indifferenter usurpari. Cel. a. Dn. Danzius in Interpret. c. IV. §. 132. seq., ubi particulas, si non omnes, certè plerasq; sua natura nomina esse, ac in primis cum prepositione constructas, nominis significationem, (constructione minimum) induere, dixit, exemplum desumit ab ipso nostro ℬ ex Gen. I. 7, qvodcum sequente voce רקייע exponit: à parte superiori expansi istius, (qvod tamen de jure ita accipendum, ne opponatur veritati aquarum supracœlestium) assertens, vocem ℬ h. l. nomen constituere status constructi, adjectis locis, ubi illa extra regimen occurrat; ac significationem ejus esse eminentiam, sublime, superficiem &c. Juxta quam hypothesin vox sequens ספְר in genitivo est ponenda, & verti potest, דרשו מעל ספְר, qvarite in superficie libri. Qvamvis, cum necessarium haud sit, particulas in expositione latina morose transferre, vid. laudatus Danz. C. III. §. 121, sufficiat cum B. Lutero & Vulgato reddere: querite in Libro, vel cum Junio ac Tigurina, ex libro, qvas expositiones sub initium sect. I, allegavi. Verbum autem דרש ed traxerunt Rabbini, ut per illud freqventer intelligent, exponere allegorice, mysticè, qvin & concionari, quod id fiat inquirendo in sensum scripture; verum ex usu hebraico s. scripturæ notat, qvarere, inquirere, perquirere, consulere, ciscitari, percunctari, juxta Bux. in Lex. Chald. Talm. p. 583. A. Conter inter alia notabilem locum Eccl. I. 13, ubi Salomo de lemet ait: ונהתי את־לבבי לרושׁ ולחור בחקמיה ערך כל־אשר נעשרה תחת השמי Applicavi animum meum ad disquirendum, & ad explorandum sapientiam de omni eo, qvod sit sub cœlis. Ad qvæ verba, B. Geierus in Commentario suo de דרש ait, quod note inquisitionem, qualis p. g. in informatione ac disciplinis usitata est, ubi discipuli varia omnino inquirere opus habent, tum ex vivis Preceptoribus, tum ex

tum ex multis libris; item ubi viciissim ipsi interrogantur à Praeceptoribus. Conf. Lightfoot. in Crit. s. ad vocem שֶׁרֶת. Proinde ipsum illud שֶׁרֶת, si ad Scripturam S. adhibendum est, juxta textum nostrum Jelaianum, non potest non sedulam in legendō diligentiam, libri aestimium, ac genuinum scrutandi modum involvere, de quibus singulis ad vocem שֶׁרֶת nonnulla paulo ante sunt allata.

Qvæst. I,

An voce שֶׁרֶת tanta indicetur Scripturæ S. obscuritas, ut alibi querenda sit de Jesu ejus infallibilis certitudo?

Resp. Salmero Tom. I. Proleg. 2, citatus à B. Prücknero in Vind. ad b. l. Job. p. 600. b, asserit: Scripturas esse obscuras & intellectu difficiles; quia ad eas scrutandas, quasi ad puerum alcum, Christus Iudeos invitaverit. Intentio ejus non est alia, quam ut cum reliquis sociis suis, concessa Scripturæ obscuritate, S. Patrum, sive Ecclesiæ, ut alias loqui amant Pont., (reverè enim Papam intelligi, ipsi negare nequeunt) explicationem afferre queat. Quantopere non gratulatur sibi de hac interpretandi methodo Vir alijs doctissimus Petavius, quando de Trinitate Lib. III. Cap. XI. §. 9. Oper. Tom. II. p. 177. edit. novæ Antw. 1700, in hoc, inquit, paruum conflictu (nempe de S. S. Trinitatis mysterio) cum nec Photiniani (qui & Sociniani dicti à pessimo Sectæ restauratore) noscō, nego nos istorum iudicio, & Scripturarum interpretatione stare velimus, quis erit, obsecro, rixarum ac iurgiorum modus; nisi tanquam ex compromiso arbiter aliquis ac discepiator arbitratur? Quis autem magis idoneus capi potest, quam Ecclesia ipsa, quæ columna est & firmamentum veritatis? ac ne cause quippiam ad tergiversandum ac detrectandum habeant, non illis qualemcumq; Ecclesiam arbitram damus: sed veterem, & quam illi incorruptam, si sani sunt, non negent, boceſt, Apostolicæ etati proximam. De Ecclesiæ istius ergò sententia & autoritate quinam aliter liquere potest, quam ex veterum Patrum, qui insignia ejus membra fuerunt, monumentis ac testimoniosis?

Hic

Hic enim procul dubio antiquæ fuit Ecclesiæ sensus, qui illorum fuit, qui in Ecclesia celeberrimi, ac sanctitate, doctrina, nominis fama Principes extiterunt. Hic verò ille locus est, in quo irreverenti tenentur Postiniiani isti, & quo se pars sola Catholica vindicare ab eorum importunitate potest. Nam Calvinianis, Lutberanis, ceterisq; Romane fribus Ecclesiæ urbis præsidio isto non licet, quod jam dudum à se & professione sua & factis ipsis abjudicarunt. Verum innoxia vox ep̄uvān neque assertioni Salmeronis, ex mente ipsius intellectæ, neq; consequentiæ exinde formatæ, ullo modo patrocinatur. Nam, ut rectè respondet Salmeroni ex Chamieri Panstraria Cathol. Tom. I. lib. XV. c. 13. §. 12. seq. p. 227. B. Prücknerus l. c.: non statim dicendum est, ἐρευāv difficultatem inferre ex parte scripturæ; sed tantum sedulitatem ex parte legentium, addo, justum eam tractandi modum: alioquin enim vel facillima negligenter percurri non debet. Nam in primis in eo libro, qui tanti momenti res proponebit, accurata meditatione opus est, ne per negligentiam interdum in iis, quæ haud sunt difficultia, peccetur. Et quod ad scripturam sacram spectat, claritas illi in rebus ad salutem pertinentibus tamdiu denegari non poterit, quamdiu verum manet, quod vocanda sit lucerna splendens in loco tenebroso, 2. Petr. I. 19, Quamvis non negetur, ἐρευāv ideo necessarium esse, ut, quæ obscuriora sunt, clarioribus illustrentur; qua de re ante dictum est. Deinde facile patet, ipsum locum Johanneum expositioni scripturæ, aliunde quam ex Scriptura petitæ, fortissime repugnare; quia Christus, cum nulla adest, nisi Vet. Test. scripta, ita ad eadem, tanquam arbitros suos inter & Judæorum assertione, provocat, ut & generatim χαρὰς dicat scrutandas, & Mose speciatim nominato v. 39., ne ad traditiones, quas a Mose ortum habere fingebant Judæi, aliquis prolaberetur, incredulitas arguit Judæos, quod scriptus illius non credant, cum de semet scripsisset v. 46. 47. Imo, citari scripturam exclusivè respectu traditionum, exinde magis confirmatur, quod ideo sunt inspiratae divinitus, ut perfectus sit homo DEI ad omne opus bonum instruclus. 2. Tim. III. 16. 17. Ecce vero, qualem præsidium in Patribus inventum

nerit Petavius, qvi relicta aurea Hilarij regula, qvam B. ille Pa-
ter in disputatione contra S. S. Trinitatis hostes Arianos (Photini-
anorum hoc in passu parastatas) observandam proposuerat, à nobis
jam ante adductâ, ad Patrum expositionem tantâ cum gloriatione
temet convertit; ut, qvi verba ipsius legeret absq; rei notitia, non
posset non sibi persuadere, fortissimum telum id esse, & ter-
ribilissimum hosti tormentum, quo mediante Jesuita suæ parti
certam adeò victoriam à Photinianis reportandam promittit, ac
Lutheranis, aliisque arma ista adhibere recusantibus, victoriam
abjudicat! Non dicam nunc multis *generatim*, qvod ea, qvæ
superfunt, Patrum scripta, licet rectissimè per modum testi-
monii pro veritate adducantur, sicut ex scriptis *Lutheranorum*
clarè patet; ad tantum tamen opus, controversias fidei inter di-
versas partes arbitrorum more dirimendi, planè sint inidonei, ob
eorum, quæ exhibent, in multis *insufficientiam*, & Autorum,
qui homines fuerunt, nec sufficientibus subsidiis instructi, fal-
libilitatem, ceu eleganter deduxit in opere de *usu Patrum Job.*
Dallæus, adversus *Maub.* *Scripeneri* Angli infestum tract., sub-
tit. *Apologiæ pro f. Ecclesiæ Patribus*, A. 1697 in *Oratione Inau-*
gurali (quæ reperitur in *Exerc. Theol. Enneade* p. 740. seq.)
defensus à prælaudato D. D. *Itigio*. Sed speciatim tantum
ex eo, qvi defensorem agit Petavii in *præfatione*, editioni ope-
rum ejus ante memoratae præfixa, Seque *Theophilum Alethi-*
nūm vocat, quod miser Petavius, à Patribus suis planè relictus, hosti-
bus semet sponte fodiendum sploliandumq; præbuerit, ostendam.
Verba *Alethini* in *notulis*, ceu vocat, ad eum, qvem ante ex-
hibui, Petavii locum, sunt seqventia: *Mirum est, à viro doctissimo*
Disceptatores litis inter Catholicos & Unitarios, constitui Patres
secundi seculi, quos ipse libro primo hujusce operis non obscure bee-
terodoxiæ hoc in negotio incusavit. Si enim verum iltc dixit,
apud eorum tribunal æque damnarentur Catholicæ ac Unitarii.
*Quinimò Sandius, qvi Arianismi historiam in *Nucleo histo-**

riæ Ecclesiastice confidere tentavit, sub finem Lib. I. Petavium eam
ob causam *Arianismi* insimulare ausus fuit; à quo eum tamen
defen-

defendere in prefat. Iua sua Alethinus omni studio conatur, argumento à diligentia Petavii in oppugnandis strenue Arianis defuncto. Eam interim assertione Petavii, quod hic procul dubio fuerit ecclesiae sensus, qui illorum fuit, qui in Ecclesia celererrimi extiterunt, non bene attendit, recte vero negat ib. Alethinus, dicens: Petavius ita erroris accusavit Patres illos Antenicanos, ut minimè censuerit, ita cum iis sensisse universam aliorum temporis ecclesiam. Verum ea de re hac vice satis! De ipsa interim mente Patrum Antenicanorum orthodoxa cont. præter G. Bullum in defensione fidei Nicenæ ex professo, & D. Jurium in representatione Socin. epist. 6, in Att. Er. Lips. A. 91. p. 455. breviter DN. Præf in thesibus ex Theol. Pairist. n. 5. 6.

**Q. II. An Christus vocula ēquemāte interpretationem
Scripturæ S. mysticam atq; allegoritam inculcaverit,
aut, anne illam vox רְשָׁנָה inferat?**

Resp. Ligibfoot Horis Hebr. ad Job. V. vocem ēquemāte redit, אַתָּה הוּא שׁוֹרֵשׁ Scripturas; (hypothesin à. ejus de indicativo jam ante refutavi) & paulò post addit: רְשָׁנָה quid sit, norunt omnes, qui triverunt libros Hebraeorum. Erae inquisicio in Scripturas scrutaminosior, media inter פְּשׁוֹת וּכְבָבָד, inter investigationem sensus literalis & Cabalistici, ut exemplis docet Rab. Bechai unaquaque ferè paginâ. Ilo modo commentandi constant plerumque tractatus isti, qui vocantur Rabbotti, expositionibus sc. allegoricis aut mysticis. Rich. Simon. in Hist. Critica Comment. N. T. c. 1, putat: vetustissimos Patres ordinariè non sensum literalem, sed allegoricum in suis Commentariis sectatos esse, ad Judæorum; a quibus scripturam acceperant, imitationem; imprimis, quia Christus & Apostoli in docendo morem adhibuerint Pharisæorum, qvorum traditiones ex parte quidem fallæ fuerint, ex parte vero bonæ, ac multos conservarint fidei articulos, à Saducæis rejectos. Huc pertinet mens Autoris Obs. Hal. T. I. Obs. I, quî, cum §. 7. p. 8, dixisset: Epistolam ad Hebreos ex Cabbala judæorum symbolica fluxisse, quia Apostolus, nisi scrivisset bac dogma, vel symbola potius, cœn domesticæ — ab Hebreis admissum iri, non videatur istis

probationibus fuisse *usurus*; ac probationem illam suam non satis firmam esse ipse sensisset, pergit §. 8: *Hæc nostra assertio, ne nudis NB. conjecturis innuit videatur, alio exemplo, quod rem plane conficiat, eam declarabimus.* Mattheus Evangelista ad Christum applicat verba Hosea: *Ex Ægypto vocavi filium meum, Cap. XI. 1.* Ipsum autem Prophetam evolventibus patebit, sermonem ibi esse de populo Iudaico. — Optimo jure hæc facit, cum apud Iudeos usitatum fuerit, hoc Prophetæ dictum ad Messiam accommodare. — Ecce luculentissimum Cabbalæ symbolica exemplum. Porro §. 9. p. 10, ubi de Cabbala historica agit, inter alia, unde, inquit, *'Paulo constabat, præ cœteris magis iannem atque jambrem Moysi opposuisse, nisi ex Cabbala,* & §. 22, ubi de Cabb. Theologica tractat, dicit: Christum sæpè mentionem fecisse regni cælorum, & eandem summam fuisse doctrinæ Cabbalistice, concludens §. hisce verbis: *Quis dubitet, eum (Christum) hoc ipso Cabbalam ipsam dogmaticam veterum Ebræorum suo probasse calculo.* Cœtera ibidem legi poslunt. Verum non potest probare L'gibfoot, vocem *צְבָא* per שַׁרְךָ, sensu rabbinico acceptum, h. l. declarandum esse; & usus vocis שַׁרְךָ biblicus allegoricam non infert expositionem, ceu ante dictum. Et si Christus cum Phariseis h. l. agit, (ceu vult Ligibf.) qui Theologia de Messia depravata, religionem in externo culu & opere operato consistere existimabant, cont. Carpov. introduct. in Th. jud. p. 30, quomodo dicere potuit; juxta eorum inquisitionem scripturam de semet testari? An non potius cœcos eos vocasset, ac depravatores, ut Matth. XV, 14. ? Sic Pf. Tb. Herm. p. 174. allegoricas Judæorum, qui filii sunt Phariseorum, explicationes, esse potius depravationes dicendas, ait p. 174. Hottingeri ac Leusdenii judicium exhibui C. III. quæst. 3. Contra Ricb. Simonis autem recte insurgit Tenz. Coll. menslr A. 93. p. 282. hisce verbis: Simon bleibt bey seinem alten nemlich die Traditiones zu behaupten / und schwäuet sich nicht / wieder die klaren Exempel des neuen Testaments Christum und Apostel zu beschuldigen / daß sie denen Pharisæern im allegorischen gänglich begepflichtet. Exempla quædam observati sensus literalis his propositis adjungit, in N. T. occurrentia; e. g. quando Christus

Matth.

Matth. VI. VII. verum legis sensum, rejectis traditionibus Pharisaicis, declarat, nec non *Matth. XI, 10.* prophetiam *Mala-*
chiae ad Johannem; *Luc. IV. 16,* prophetiam *Iesaiæ* ad Iesum.
 ipsum refert; item quando Evangelistæ & Apostoli ostendunt,
 Prophetias V. T. per Messiam nostrum esse impletas. Ex eo
 vero, quod Christus modum per parabolas docendi retinuit,
 non sequi pergit, quod Simon vult: cum tales parabolæ raro
 ad interpretationem scripturæ pertinuerint, sed ipsa adumbra-
 verint mysteria; ac literalis præterea sensus ut plurimum ante
 erutus reperiatur, quam proponitur allegoricus, e. g. si con-
 sideretur Gal. II. & IV. Parique modo existimat *Tenzel.*, Chri-
 stianos vetustissimos magis literalem observasse sensum, quam
 allegoricum, sicut de *Irenæo*, *Tertulliano* ac *Cypriano* fatetur
 ipse Simon, unica tantum in *Clementis Rom.* epistola allegoria notata;
 præter quos, post memoratum fragmentum Commentarii *Na-*
zareorum, neminem, nisi *Barnabam*, in *Epistola* (licet supposititia)
 & *Theopb. Antiochenum* in *Commentariis in IV. Evangelia* (quos ta-
 men ab eo confectos non esse existimat *Cave H. Lit. p. 31.*) hoc Ca-
 pite allegaverat. Denique *Autor Obs. Hal.*, sicut concessit,
conjecturis inniti, quæ de modo docendi Pauli in epistola
 ad Hebreos, ex *Cabbala* petita, dixerat; in primis cum *Epist. ad*
Hebreos ad conversos scripta sit, juxta Cap. III. 1, VI. 1. 9.
 10, X. 25. 32. seq., vid. *Schmid. in Comm. ad b. l. p. 11.* qui scie-
 bant, Paulum ex inspiratione Divina loqui, quicquid sibi velit
Cabbala judaica: (quam non in omnibus puram fuisse, concedet
 ipse Observator) licet non negetur: *Cabbalam*, si sumitur *pro ora-*
li propagatione mysteriorum divinorum, statim tempore Adami ce-
 pisce, vid. *Pf. Crit. s. p. 212*, & Deum variis typis filium suum præfi-
 gurasse, vid. *Baldinus in adventu Christi typ. co. nee non quasdam ve-*
ritatis & passione typica; reliquias in antiquissimis libris cabbalisticis
 superesse vid. *Carpz. intr. p. 30*: ita etiam absq; causa tantopere innititur
 citationi *Hoseæ à Matthæo factæ*, tanquam firmo sententiæ suæ funda-
 mento; quia fallsum est, apud *Hoseam sermon messe de populo Israeli-*
tico, & ille de filio Dei literaliter agit, procul fusè ostendit post
 alias prælaud. D. D. *Grünberg. in Dissert. sua Jnaug.* Quid
 ergo opus est ad Cabbalisticam configere expositionem? Ne-
 que

que porrò attendit observator, Paulum, ut scriptorem *Geórgio* ex inspiratione divinâ scivisse nomina magorum, ut ibi quoque Cabbala eum nihil juverit. Et quomodo denique ex vocabulo *regni cœlorum* à Christo in prædicationibus suis adhibito, probari contra strenuum adversarium poterit, Christum *Cabbalam suo probasse caleulo*, quia illud quoque vocabulum adhibet? Nihil est notius, quam *Adam Kadmon vel primus* in Cabbala; anne ergo concedit Observator, i. Cor. XV. 45. 47. vocem *πεστρατον ανθρωπον* exinde desumptam esse? sanè non potest, cum Deum notione illa à Cabbalisticis semper intelligi, defendat p. 225. Sed tempus est, ut ad Porismata progrediar! Sequatur igitur, licet brevibus, cum varia in B. Schmidij Collegio Bibl. legi queant, ad quod hoc in paſtu, ne ex charta in papyrum describam, remitto:

SECTIO III. Porismaticæ.

Porisma I. V. T. ratione autoritatis non postponendum est Novo. Ratio, quia ipse *Christus* ita ad illud provocat, ut exinde vitam aeternam ac testimonium de semet haberi posse, dicat; neque ulla re autoritatem ejus imminuere voluisse, probari potest: quia Apostoli id Test. fundamenti loco posuerunt, Act. XXVI, 22, Act. X. 42, 43. cui Novum tanquam supplementum superstruuntur. Peccant ergo Sociniani, seq; hoc quoque nomine Christianorum appellatione indignos faciunt; quod autoritatem *V.T.* quantum in ipsis est, convellant. Verba ipsorum collecta vide sis in B. Gerh. Disp. Theol. in quibus gloria Dei per corruptelas Pont. Calvin. & Photin. labefactari ostenditur, Disp. X. §. 19. p. 20.

Por. II. Prohibitio lectionis Biblicæ, ut injusta est, utpote quæ contrariatur præcepto Christi, ita quoque non potest aptum esse ad conscientiam consolidandum medium. Contra Rich. Simonis, Pontificium Gallum, in proemio §. 2. allegatum: quia conscientia anxia adhuc magis gravabitur, quando cogitat præceptum Christi de scrutanda Scriptura à semet violari; quin & hac ratione meliorem fuisse conditionem hominum *V. T.*, quibus legere licuit Scripturam, quam suam in N. Tto, ubi tamen major promissa libertas Gal. IV, 24, ut sic ipsam remedium malo contra quod adhibetur, nihilo sit melius, atque merito vitandum.

Por.

Por. III. *Seria est voluntas Dei omnes homines convertendi.* Probatur, quia Christus, ad totum vulgus sele convertens non solum reprehendit eos, qui ad se venire nolunt; sed media quoque ad semet certò pervenienti ostendit, allegando omnes ad Scripturam, tanquam vitæ fontem, conf. Matth. XXIII. 37. Rom. X. 21. c. II. 4. 5. Quod autem hac in thesi etiam recentiores Reformati nobiscum non consentiant, præter Anglos quosdam, vid. in der allerunterthänigsten Addresse. p. 18.

Porisma. IV. *Religio non potest à Magistratus civilis arbitrio suspendi.* Defendit affirmativam sententiam Hobbesii, quem ob varias contra Christianismum fraudes adhibitas, impostoribus unâ cum Herberio ac Spinoza meritò accenlet B. Kort bolt in Tract. de 3. impostoribus magnis; eique principio tam firmiter innititur, ut illud revera fundamennum sit Theologie, ex mente Hobbesii conceptæ, ceu l. c. p. 55. ex Leviathanis c. 33. ostendit modò laudatus Theologus. Sed quam absurdum illud sit, facile patet; cum Christus non soli Magistratui, sed omnibus auditoribus suis commendet, ita scrutari Scripturam, ut se inventiant, ac vitam æternam habeant; & unusquisque nostrum de seipso rationem reddere debeat Domino, Rom. XIV, 12, ac paratus esse ad respondendum cuilibet, petenti rationem ejus spei, quæ est in ipso, 1. Petr. III, 15.

Por. V. *Pessimum monstrum est indifferentius religionum.* Probatur, quia Christus vult, ut scruemur S. literas, eo fine, ut testimonium eorum de semet percipiamus. Jam igitur testimonium illud rectè perceptum firmiter debet teneri, neque falsitas contraria recipi potest, quamdiu verum manet, quod in Ecclesia Dei, una fide colligata Eph. IV. 5, potentia quædam sit exhortandi doctrina sana, & contradicentes convincendi, iisque os obturandi, Tit. I, 9. 11.

Porism. VI. *Cum Scripturam S. habeamus, immediatae revelationes non sunt necessariæ ad dandam veram de Christo scientiam.* Probatur, quia ipse Christus semet, tanquam Messiam verum, ex verbo Dei cognoscibilem esse, testatur atque affirmat; quemadmodum & de perfectis in notitia, sive illis Christianis, qui non solum laetus catechetici, sed solidi quoque cibi aromatici capaces erant, Paulus (de Christo in primis ut summo nostro sacerdote acturus) affirmat, quod propter habuum habeant auditiua regurgataria. I. sensus exercitatorum ad discretionem boni pariter & mali. Heb. V. 14. Quod si considerarent fanatici eorumque Patroni, non tantas in contemptum verbi divini scripti tragœdias excitarent,

Por. VII. *Scripturae S. asserta non solum omnibus fortunae bonis, sed & ipsi vita sunt preferenda.* Quia ipse Christus Judæis ita commendat *Scripturæ scrutinium*, ut eos, qui ad se, sc. per fidem *Hebr. XI. 6*, in s. literis traditam, *Job. XX. 21*, venire nolunt, *vitam æternam obtinere* non posse, affirmet. Audiebant, ceu oves Christi fidelissimæ, hanc ejus vocem primitivæ Ecclesiæ *Martyres*, ad mortem usq; constantes, *Ap. II. 10*, qui, cum *Diocletiani edicto* codices sacri tradi juberentur, *potius corpora carnificibus, quam sancta dare canibus maluerunt*, juxta *Martyrol. Rom. ad d. 2. Febr. Conf. B. Jos. Arndii Lexic. Antiq. p. 1096.* & *Jac. Götten Obs. lib. I. p. 69.* Qua constantia in ruborem dant non solum sui temporis *Traditores*, à traditione s. literarum ita dictos; sed & quoscunque, verbum divinum, ac fidem in eo traditam, abnegantes, spernentes, negligentes!

Por. VIII. *Omnis Scripturam scrutantes meritò debent studere pietati; Verum exinde non licet inferre: Quid. non studet pietati, non potest scrutari S. literas, & verum eorum obtainere sensum.* Prob. prius, qvia ēpeuwāv h. l. tale scriptum pro objecto habet, qvod cognitio nem tradit veritatis ad pietatem tendentis, *Tit. I. i.* neq; absq; gratia Spiritus S. illuminante cognoscitur. Posteriorius, qvia Christus jubet scrutari scripturas Judæos istos, qui ad ipsum venire nolebant, atq; semetab iis inveniri posse ostendit. Qvod si considerarent hodierni *Novatores*, fons plurimarum controversiarum recentissimarum esset obstructus.

Por. IX. *Sicut linguarum notitia maximi merito est facienda, cum ipsarum vocum ac phrasium à Spiritu S. adhibitarum, qvibus nobis sensus verus sistitur, naturam ob oculos ponat; ita quoq; cognitio Pbilosophiae spernenda non est;* cùm tām instrumentales habitus, qvam principales, ad scrutinium s. literarum, veriq; sensus contra hostes detensionem, aliquid conterant. Qvod qva ratione fiat, inter alios deduxit B. Pfeiff. *Tbel. Herm. cap. V. & XIII.*

Por. X. *Falsum est, quod mutatio & emendatio voluntatis precedat intellectus notitiam.* Sic Christus Judæis præcipit, ut scrutentur *Scripturae S.*, & testimonium ejus de semet percipiant, atq; tunc veritatem istam assumant. Qventa verò mala ex antithesi illa *Indifferentiarum* prefluant, ostendit in *Præf. Differt. Examen libelli Sicht und Rechtf. Magni Dn. Praeses meus.*

Por. XI. *Libri Symb. merito in pretio sunt habendi.* Nam si genuini sunt, nihil aliud exhibent, nisi sensum s. literarum, per debitum earum scrutinium inventum. Vid. præter alios doctiis. *Diff.*

Scrit. De r. inveniendis de autoritate Lib. symb.